

54. Tiistaina 29 päivänä huhtikuuta 1997

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Kolmas käsittely

1) Hallituksen esitys eräistä epätyypillisistä työtä koskevista lainmuutoksista 1548

Hallituksen esitys 25/1997 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 4/1997 vp

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko
osa II: Reilu ja rohkea — vastuun ja osaa-
misen Suomi 1549

Valtioneuvoston selonteko 3/1997 vp
Keskustelu

Mietintöjen pöydällepano

2) Hallituksen esitys laeiksi hallintomenettelylain 10 §:n, kuntalain 52 §:n ja valtion virkamieslain muuttamisesta 1616

Hallituksen esitys 26/1997 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 5/1997 vp

3) Hallituksen esitys Venäjän kanssa kansainvälisestä maantieliikenteestä tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä „

Hallituksen esitys 30/1997 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 4/1997 vp

4) Valtioneuvoston elinkeinopoliittinen
selonteko 1617

Valtioneuvoston selonteko 5/1996 vp
Talousvaliokunnan mietintö 6/1997 vp

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Aaltonen, Alaranta, Anttila U., Backman, Bremer, Halonen, Holopainen, Kallis, Kanerva S., Krohn, Laitinen, Lehtosaari, Löf, Mölsä, Norrback, Ranta-Muotio, Rantanen, Rauramo, Ryhänen, Tiilikainen, Vartiainen ja Vuorensola.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuu ed. Vuorensola.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden takia edustajat Mölsä ja Ryhänen, virkatehtävien takia edustajat S. Kanerva, Löf, Norrback ja Tiilikainen sekä yksityisasioiden takia edustajat Holopainen, Kallis, Ranta-Muotio, Rantanen, Rauramo ja Vuorensola.

Kirjalliset kysymykset

Puhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuna, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 244, 245, 247, 251, 256, 264, 276, 281 ja 289. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Ed. Saaren ym. välikysymys hallituksen harjoittamasta alue- ja työllisyyspolitiikasta

P u h e m i e s : Ulkopuolella päiväjärjestyksen ilmoitetaan, että eilen pidetyssä istunnossa tähän istuntoon pöydälle pantuun ed. Saaren ym. välikysymykseen n:o 1 hallituksen harjoittamasta alue- ja työllisyyspolitiikasta (VK 1/1997 vp) ovat sen allekirjoittajien lisäksi yhtyneet edustajat Takkula, Vehviläinen ja Veteläinen.

Kun välikysymykseen näin ollen on liittynyt kaikkiaan 45 edustajaa, tulen valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 2 momentin mukaisesti antamaan välikysymyksen tiedoksi asianomaiselle valtioneuvoston jäsenelle.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Hallituksen esitys eräistä epätyypillistä työtä koskevista lainmuutoksista

Kolmas käsittely

Hallituksen esitys 25/1997 vp

Työasiainvaliokunnan mietintö 4/1997 vp

P u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä. Eilen pidetyssä istunnossa julistettiin keskustelu asiasta päättyneeksi.

Keskustelussa on ed. Vanhanen ed. Karjulan kannattamana ehdottanut, että toinen lakiehdotus hylättäisiin.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ensimmäinen, kolmas ja neljäs lakiehdotus hyväksytään.

P u h e m i e s : Nyt on päätettävä toisen lakiehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä.

Äänestys ja päätös:

Joka hyväksyy toisessa käsittelyssä päätetyn toisen lakiehdotuksen, äänestää ”jaa”; jos ”ei” voittaa, on lakiehdotus hylätty.

P u h e m i e s : Ilmoitan, että pöytäkirjaan merkitään, miten kukin edustaja on äänestänyt.

”Jaa” äänestävät seuraavat edustajat:

Aaltonen, Aittoniemi, Ala-Harja, Alho, Andersson C., Andersson J., Antvuori, Apukka, Aura, Biaudet, Brax, Bryggare, Dromberg, Elo, Enestam, Filatov, Gustafsson, Haatainen, Hassi, Heinonen, Hellberg, Helle, Huotari, Hurskainen, Huttu-Juntunen, Häkämies, Hämäläinen, Ihmäki, Immonen, Itälä, Jaakonsaari, Jansson, Joenpalo, Juurola, Kaarilahti, Kallio, Kalliomäki, Kanerva I., Kantalainen, Karhunen, Karjalainen, Karpio, Kautto, Kekkonen, Kiljunen, Knaapi, Kokkonen, Korhonen M., Korhonen R., Koski V., Koskinen H., Koskinen Jari, Koskinen Johannes, Koskinen M., Kukkonen J., Kuoppa, Kuosmanen, Kurola, Laakso, Laaksonen, Lahtela, Laine, Lamminen, Lapintie, Leppänen P., Lindqvist, Lindroos, Lindén, Lipponen, Luhtanen, Malm, Markkula M., Markkula-Kivisilta, Metsämäki, Mikkola, Mähönen, Mönkäre, Niinistö, Nikula, Nurmi, Nyby, Ojala A., Ojala R., Olin, Peltomäki, Perho, Pietikäinen M., Pietikäinen S., Pohjola M., Pohjola T., Polvi, Prusti, Puhjo, Puisto, Pulliainen, Pykäläinen, Rajamäki, Rask, Rimmi, Rinne, Roos, Rosendahl, Saari, Saarnio, Sasi, Savela, Siimes, Sjöblom, Skinnari, Soininvaara, Tahvanainen, Taina, Tennilä, Tiuri, Tiusanen, Tulonen, Tuomioja, Tykkyläinen, Törnqvist, Uotila, Vehkaoja, Viitamies, Viitanen, Viljamaa, Virtanen, Vokkolainen, Vähänäkki, Wahlström, Wideroos ja Zyskiewicz.

”Ei” äänestävät seuraavat edustajat:

Aho, Ala-Nissilä, Aula, Huuhtanen, Hyssälä, Isohookana-Asunmaa, Juhantalo, Järvilahti, Jääskeläinen, Jääteenmäki, Kalli, Kankaanniemi, Karjula, Kemppainen, Kiviniemi, Koistinen, Komi, Korkeaoja, Korteniemi, Koski M., Kuisma, Kääriäinen, Leppänen J., Liikkanen, Lämsä, Manninen, Myllyniemi, Pekkarinen, Penttilä, Pesälä, Rehn, Rehula, Räsänen, Saapunki, Saari, Smeds, Suhola, Takkula, Tarkka, Vanhanen, Vehviläinen, Veteläinen, Vihriälä, Vistbacka ja Väistö.

Poissa äänestyksestä ovat seuraavat edustajat:

Alaranta, Anttila U., Backman, Bremer, Halonen, Holopainen, Kallis, Kanerva S., Krohn, Laitinen, Lax, Lehtosaari, Löf, Mölsä, Norrbäck, Partanen, Pehkonen, Ranta-Muotio, Rantanen, Rauramo, Ryhänen, Tiilikainen, Vartiainen ja Vuorensola.

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 130 jaa- ja 45 ei-ääntä; poissa 24. (Ään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt toisessa käsittelyssä päätetyn toisen lakiehdotuksen.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko osa II: Reilu ja rohkea — vastuun ja osaamisen Suomi

Valtioneuvoston selonteko 3/1997 vp
Keskustelu

P u h e m i e s : Ulkopuolella päiväjärjestyksen esitellään eilen pidetyssä istunnossa tähän istuntoon pöydälle pantu valtioneuvoston tulevaisuusselonteon II osa "Reilu ja rohkea — vastuun ja osaamisen Suomi" (VNS 3/1997 vp).

Valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n 3 momenttiin viitaten puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin tulevaisuusvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ministeri A l h o : Arvoisa puhemies! "Reilu ja rohkea — vastuun ja osaamisen Suomi" on linjaus kohti tulevaisuutta. Suomen tulevaisuus rakentuu valinnoista, joita teemme, ja ympäristöstä, missä toimimme. Selonteko käsittelee erityisesti työn ja työyhteiskunnan tulevaisuutta, suomalaista osaamista ja hyvinvointiyhteiskunnan haasteita. Selonteko on laadittu keskustelua herättäväksi sekä tärkeimpiä pitkän aikavälin politiikkateemoja kokoavaksi. Kansanedustajille on toimitettu myös oheisjulkaisut, joissa asiantuntijat selvittävät Suomen keskeisiä tulevaisuuskysymyksiä.

Pääministeri Lipposen hallitus on saanut talouden vakaan kasvun uralle. Kasvun ennakoidaan pysyvän keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä kehittyneiden teollisuusmaiden keskimääräistä kasvua selvästi vahvempaan. Suomeen on luotu kahden vuoden aikana noin 100 000 uutta työpaikkaa. Kasvun vahvistuminen on edelleen kiihdyttämässä työttömyyden alenemisvauhtia. Kuitenkin työttömyys on liian korkealla edelleen.

Sosiaalista tilannetta voidaan luonnehtia seuraavasti: Suomalainen hyvinvointivaltio on suo-

riutunut hyvin äärimmäisestä testistä. Lamasta ja joukkotyöttömyydestä huolimatta suhteellinen köyhyys ei ole kasvanut. Toimeentulotaso on alentunut verraten tasaisesti eri tulonsaajaryhmissä. Hyvinvointivaltion keskeinen osa, yhteiset palvelut, on pystytty pitämään yllä. Tulot eivät ole kasvaneet ja ovat edelleen pienimpiä maailmassa. Pitkäaikaistyöttömyyden seurauksena yhteiskunnassa on kuitenkin ryhmiä, joiden syrjäytymisuhka on vakava.

Henkisesti Suomi on sivuuttanut depression. Kansalaisten turvallisuushakuisuus on voimakasta. Samalla kuitenkin suomalaiset näkevät uusia mahdollisuuksia ja ovat myös valmiita käyttämään niitä. Luottamuksen ja yhteistyön ilmapiiri yhteiskunnassa vahvistuu, ja hallitus pyrkii edesauttamaan sen kehittymistä. Suomi on siirtynyt uuteen optimismiin.

Selonteon luvuissa 2 ja 4 esitetään analyyskejä ja arvioita Suomen lähiajan kehityksestä ja tulevaisuudesta. Ne ovat perusteina hallituksen valinnoille ja linjauksille, jotka esitetään luvussa 1. Analyysien ja arviointien läpikäyvinä teemoina ovat erityisesti:

Väestö ja työvoima. Voimme kutsua suomalaiseksi väestösokiksi kehitystä, jonka tuloksena syntyvyys aleni noin 40 prosenttia 1940-luvun lopulta 1970-luvun alkuun. Työvoima kasvaa ja huolto- ja elatussuhde paranevat tulevaisuudessa vielä noin kymmenen vuotta, minkä jälkeen työvoima alkaa supistua sekä huolto- ja elatussuhde kasvaa. Väestön ikääntymisellä on merkittävät työpoliittiset, julkisen talouden kestävytyt ja sukupolvien suhteita koskevat vaikutukset.

Kasvu. Suomi on ollut pitkällä aikavälillä aina 1860-luvulta tähän vuoteen saakka menestystarina Japanin ja Ruotsin lisäksi. Nyt elämme keskellä Suomen menestysprojektin uusiutumisvaihetta, jota luonnehtii siirtymä investointipainotteisesta innovaatiopainotteiseen kasvuun. Tämä vaihe edellyttää aivan toisenlaista politiikkaa kuin meillä useita vuosikymmeniä harjoitettiin. Nyt on pidettävä huolta pitkäjänteisestä investoinnista tulevaisuuteen, ihmisiin, heidän tietoihinsa ja taitoihinsa, osaamiseensa, toimintakykynsä sekä siihen, että yhteiskunnan pelisäännöt tukevat ja rohkaisevat ihmisiä työssä, luovuudessa ja yrittämisessä. Suomi on nyt saatettu sellaiselle kasvu-uralle, että seuraavien kymmenen vuoden aikana 3—3,5 prosentin vuotuinen keskipitkän aikavälin kasvu on mahdollinen kohtuullisenkin kansainvälisen talouskehityksen oloissa.

Osaaminen. Olemme luoneet erityisesti vii-

aikana hyvän perustan suomalaisen osaamisen tulevaisuudelle. Nyt nuorten ikäluokkien koulutustaso on maailman kärkeä, ja tämä koskee erityisesti naisia. Samaan hengenvetoon on kuitenkin todettava, että Suomella on maailmanennätys myös ikäluokkien koulutuseroissa, kun koulutustason systemaattinen kasvattaminen saatiin käyntiin vasta 1960-luvun lopulla. Myös tutkimus- ja kehitystyön tulevaisuudelle on luotu parinkymmenen vuoden aikana vankka perusta. Tänä aikana Suomi on kavunnut resursoinnissa Oecd-maiden häntäpäätä selvästi yli keskitason. Hallituksen vuoteen 1999 ulottuvalla linjauksella Suomi kipuaa maailman kärkijoukkoon tutkimus- ja kehitystyön investoinneissa bkt:hen suhteutettuna.

Osaamisen tulevaisuuden haasteet ovat mittavat. Otan seuraavassa keskeisiä esimerkkejä. Elinikäisen oppimisen järjestäminen. Kysymys on lähivuosista, siitä miten suuret ikäluokat ja heidän aikuiskoulutuksensa järjestetään. Pitkällä aikavälillä kyse on itsensä kehittämisestä ja liikkuvuuden mahdollistamisesta elämän "urakartalla". Osaamisen mobilisointi. Osaamisen hallinta yhteiskunnassa työelämän, tutkimuksen ja koulutuksen yhteensovittamisessa sekä yhteiskunnan muutoksissa ja liikkuvuudessa. Luovuuden valtatie. Sillä kansakunnalla, joka ensimmäisenä pääsee luovuuden valtatielle, on todellinen strateginen vahvuus maailmassa, jossa kilpailaan osaamisella. Tähän kuuluvat vuorovaikutus, työelämän rakenteet, johtajuus, ilmapiiri, laatu. Mutta yhtä lailla siihen kuuluvat innovaatiot ja rahoitusjärjestelmät, yleinen rohkaisevuus ja kannustavuus.

Työ. Työ on sekä toimeentuloa että keskeinen arvo. Suomalainen yhteiskunta jäsentyy yhä työn mukaan. Työn muodot kuitenkin muuttuvat. Yhtäjaksoisen elinikäisen työsuhteen lisäksi yrittäjäyys, kotityö, kolmannen sektorin kansalaistoiminnan työ jne. tulevat kuvaan mukaan. Työn, koulutuksen ja vapaa-ajan vuorottelu elinkaarella muuttuu. Työhön sisältyy yhä enemmän oppimista. Yhteiskunnan järjestelmiä on muutettava ihmisten elämänuria tässä uudelaissa työelämässä tukeviksi.

Työn ja toimeentulon järjestämisessä on nähtävissä kolme perusvaihtoehtoa, jotka selonteossa on kuvattu puhdaspiirteinä ideaalityypeinä: 1) kasvuvetoinen tasa-arvoinen täystyöllisyys, 2) markkinaehtoinen työyhteiskunnan puolustus ja 3) työyhteiskunnan luovutus.

Kasvuvetoinen työllisyyden ylläpito valintana sopii pohjoismaiseen traditioon. Siihen yhdistel-

lään tulevaisuudessa osia muista mahdollisuuksista. On järkevää pyrkiä poimimaan marjoja joka korista. Tässä prosessissa seuloituu uusi pohjoismainen tie, jossa kansalaisten tärkeiksi kokemia arvoja istutetaan uusiin olosuhteisiin.

Hyvinvointi. Jälkiteollisessa murroksessa yhteiskuntapolitiikan on entistä vaikeampi vastata kansalaisten työtä, hyvinvointia ja oikeudenmukaisuutta koskeviin odotuksiin. Myös käsitykset siitä, mikä on hyvää ja oikein, ovat alati liikkeessä. Hyvinvointiyhteiskunnan haasteita on ennen kaikkea kestävän taloudellisen pohjan ylläpitäminen. Palvelut ja tulonsiirrot on mitoitettava kansantalouden kantokykyyn. Samalla on löydettävä uusia keinoja ratkaista muun muassa syrjäytymiskehityksestä ja pitkäaikaistyöttömyydestä aiheutuvia ongelmia.

Hallituksen perustavoite on saada Suomi taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti, eettisesti ja kulttuurisesti kestävälle kehitysuralle. Keskeinen kysymys on, kuinka Suomi voi lisätä vaurautaan ja kehittyä korkean ihmillisen ja sosiaalisen pääoman yhteiskuntana.

Suomi on nyt kriisin jälkeisessä dynaamisen kehityksen vaiheessa. Aikaisempina aikoina Suomi on tällaisissa tilanteissa ollut perässähiitäjää, joka on pystynyt käyttämään hyödykseen tätä asemaa matkimalla kehityksessä pitemmällä olevien maiden ratkaisuja, niin Ruotsin tai Saksan kuin jonkin muun maan ratkaisuja. Nyt teknologiakuilu kehittyneisiin maihin on jo kurottu umpeen ja Suomi on monilla aloilla edelläkävijää. Suomi ratkoo nyt strategisia tehtäviään uudelaissa tilanteessa, jossa se itse kehittää omat toimintamallinsa.

Suomen strategisista tehtävistä muita tärkeämpiä on sosiaalisesta eheydestä ja luottamuksesta huolehtiminen. Suomalaiselle yhteiskunnalle ominaiset eheys ja luottamus ovat kansallisia vahvuuksia, jotka muodostavat vakaan perustan muutosten maailmassa.

Investoiminen pitkäjänteisesti tulevaisuuteen on toinen tärkeä strateginen valinta. Suomen kestävyttä ja kilpailukykyä parannetaan innovaatio-, oppimis- ja muutopsykyä kehittämällä. Ympäristössä, jossa kansakunnat kilpailevat yhä enemmän itse luoduilla suhteellisilla eduilla, investoinnit tietoon ja osaamiseen ovat keskeisiä. Työelämän käytäntöjä, laatua ja organisaatiota kehittämällä voidaan saada ihmisten taidot ja tiedot luovaan käyttöön. Talouskasvun pitkän aikavälin edellytyksistä huolehditaan pitämällä infrastruktuuri korkeatasoisena ja monipuolistamalla tuotantorakennetta.

Arvoisa puhemies! Tulevaisuusselonteko esittää hallituksen tulevaisuuspolitiikan perustan ja linjaukset. Tulevaisuuspolitiikan perustaa luonnehtivat määreet kestävä, houkutteleva, aloitteellinen ja työtelias. Yhteiskuntapolitiikan perustaa vahvistetaan uskottavilla, kansalaisten hyväksymillä pelisäännöillä. Hallitus vahvistaa erityisesti niitä pelisääntöjä, jotka tekevät Suomesta reilun, osaavan, rohkaisevan ja huolehtivan. Pelisäännöt ovat reiluja, kun yhteisesti hyväksytyt tavoitteet ja menettelytavat ovat oikeudenmukaisia. Reiluus on avoimuutta, joka vahvistaa yhteistyön ja luottamuksen kasvua yhteiskunnassa. Reilut pelisäännöt korostavat riskien ja vastuun oikeudenmukaista jakautumista ja sukupolvien oikeudenmukaisia suhteita.

Julkisessa taloudessa hallitus selkeyttää etujen ja vastuiden vastaavuutta reilun vakuutusjärjestelmän näkökulmasta, mihin ei kuulu vapaamatkustajuus eikä heitteillejätto. Yhteiskuntapolitiikasta päätöksentekoa selkiytetään kehittämällä laaja-alainen vaurauden ja hyvinvoinnin kehitystä kuvaava mittaristo. Tämä oli asia, johon tulevaisuusvaliokunta selonteon ensimmäistä osaa koskevassa mietinnössään myös viittasi. Nuorten ja tulevien sukupolvien näkökulmaa painotetaan erityisesti julkistaloutta koskevassa päätöksenteossa.

Suomen keskeiset houkuttelevuustekijät liittyvät osaamiseen: ihmisten tietoihin ja taitoihin. Osaamisen tulevaisuutta määrittävät tiedon nopea uusiutuminen, tietoyhteiskuntakehitys, työorganisaatioiden muutos sekä elämän- ja työuran monipuolistuminen yksilön elinkaarella. Sisällöllisesti kehitys korostaa nykyistä monipuolisempaa osaamista. Suomi pyrkii EU:n tietoyhteiskunnan kärkimaaksi. Hallitus jatkaa tutkimus- ja kehitystyön resursoinnin pitkäjännitteistä kasvattamista vuodesta 2000:kin eteenpäin. Hallitus luo korkeatasoisen elinikäisen oppimisen järjestelmän, joka rohkaisee osaamisen jatkuvaan parantamiseen.

Miten ja mihin hyvän yhteiskunnan tulisi jäseniään rohkaista? Kestävyyttä korostava yhteiskunta rohkaisee jäseniään uuden luomiseen ja osaamiseen. Hyvä yhteiskunta antaa jäsenilleen mahdollisuuden sekä kannustaa omien voimavarojen kasvattamiseen. Hallitus pyrkii näihin tavoitteisiin muun muassa verotusta, tulonsiirtoja sekä kannustinjärjestelmiä ja työelämää kehittämällä.

Kansainvälisten vertailujen mukaan yksi keskeisimmistä suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan saavutuksista on se, että se on mahdollista-

nut sosiaalisen liikkuvuuden tavalla, joka on luonut sekä mahdollisuuksien että lopputulosten tasa-arvoa. Hyvinvointivaltio on tulkittavissa vakuutuksena, joka mahdollistaa turvallisemman elinkaaren ja kannustaa yksilöitä riskinottoon. Hyvinvointivaltion keskeinen tehtävä on edelleen inhimillisen pääoman vakuuttaminen. Tästä näkökulmasta yhteiskunnallinen turva ja luottamus ovat julkishyödykkeitä.

Yhteiset palvelut ovat avainasemassa, kun turvataan kansalaisten tasavertaiset mahdollisuudet. Palveluverkko toimii myös trampoliinina elämän toisiin ja uusiin mahdollisuuksiin. Hallitus kehittää suomalaista hyvinvointivaltiota edelleen ihmisarvon kunnioittamiseen perustuvan yhteisvastuun pohjalta. Sitä uudistetaan omien voimavarojemme mukaisesti siten, että kansalaiset kokevat sen oikeudenmukaisena, tehokkaana ja reiluna. Erityisesti huolehditaan työmarkkinoilta syrjäytyneiden mahdollisuuksista mielekkääseen työhön ja osallistumiseen. Hallitus pyrkii rohkaisemaan kansalaisia ja kansalaisjärjestöjä kehittämään uusia muotoja sosiaalisen vastuun kannustamiseksi.

Arvoisa puhemies! Kaksi tulevaisuudenkuvaa Suomesta vuonna 2007. Menestyjän muutokuvassa olemme pystyneet onnistumaan strategisissa tehtävissämme. Noidankehässä olemme niissä epäonnistuneet.

Millainen on Suomi vuonna 2007, jos olemme noidankehässä? Suomen tuntuvat panostukset tutkimus- ja kehitystyöhön eivät ole muuttuneet osaamiseksi johtuen vanhoista toimintatavoista ja hierarkkisista organisaatioista. Tehottomien investointien vuoksi työttömyyttä ei ole saatu alennettua siinä määrin, että julkisen velan hoito olisi saatu kestäväälle pohjalle. Talouden tilaan ei saada parannuksia veronkorotuksista huolimatta. Työttömyysturvaan ja muihin julkisiin menoihin tehdään rajut leikkaukset. Inflaatiovauhti on maailman korkeimpia. Nuoret ihmiset muuttavat lisääntyvässä määrin ulkomaille. Annettuja eläkelupauksia ei voida lunastaa, ja eläkepolitiikka on perusteellisen remontin edessä. Yksityissairaalat ja -koulut yleistyvät. Luottamus-pääoma alkaa rapautua. Suomi on joutunut kesämättömän kehityksen uralle ja on jälleen uuden alun edessä.

Suomi vuonna 2007, jos valitaan menestyjän muutokuva: Itsenäisyytensä 90-vuotisjuhla-vuonna Suomi on maailman kolmen vauraimman kansakunnan joukossa inhimillisen kehityksen ja kilpailukyvyyn mittareilla arvioituna. Työttömyyden vähetessä verotusta on voitu ke-

ventää väestön ikääntymisen aiheuttamista huomattavista menopaineista huolimatta. Valtion ja kuntien velka on alle 35 prosentin bruttokansantuoteosuuden. Suomen houkuttelevuus ja työntekijöiden osaamistaso on kasvanut. Suomi on pystynyt yhdistämään monilla ydinosaamisen aloilla — kuten hyvinvointi-, telekommunikatio- ja ympäristöteknologiassa — palvelujen kehittämisen uuteen teknologiaan. Kulttuurituttannon kehittämisellä on luotu uusia vahvuuksia. Suomalainen palvelu (Finnish Service) yhdistetään korkeaan osaamiseen ja luotettavuuteen.

Sadussa Liisa Ihmemaassa Liisa kysyy jäniksellä, kumpi tie pitäisi valita. Jänis vastaa: ”Riippuu siitä, minne haluat mennä.” Kumman tien eduskunta haluaa valita?

Ed. Viitanen: Arvoisa puhemies! ”Vain ani harvat tietävät, miten minkäkin pitää olla, ja vain muutamat selviävät kaikesta omin neuvoin.” Tämä elämänviisaus on lainattu Hemulilta Tove Janssonin teoksesta Muumilaakson marraskuu. Ehkä tässä on peruste sille, miksi tulevaisuutta on lähdeittävä kartoittamaan ja sen tuomia mahdollisuuksia etsimään yksissä tuumin myös eduskunnassa.

Käsiteltävänä olevassa valtioneuvoston tulevaisuusselonteon kakkososassa pohditaan maamme tulevaisuutta reiluna ja rohkeana vastuun ja osaamisen Suomena. Selonteko kuvaa suomalaisen yhteiskunnan kehitystä kolmiosaisena menestystarinana. Se lähtee autonomian ajan kansakunnan rakentamisesta, jota seuraa itsenäisyyden alkuvuosisikymmenien valtion rakentaminen. Historiankirjoitus päättyy maailmansodan jälkeiseen hyvinvointivaltion rakentamiseen.

Selonteolta jäi kaipaamaan tarkempaa analyysiä 90-luvun lamasta, jolloin hyvinvointiyhteiskunnan rakennustyö joutui murrekseen. Suomen vaihtotaseen heikkeneminen, idäntä-ongelmat, pankkikriisi sekä kuluvan vuosikymmenen alkupuolella harjoitettu talouspolitiikka johtivat työttömyyden räjähtämiseen sekä julkisen talouden syvään velkaantumiseen, mikä uhkasi hyvinvointiyhteiskuntaa.

Ennen lamavuosia kaikki hyvinvointiyhteiskunnan tulonsiirto- ja palvelujärjestelmät oli rakennettu nopean talouskasvun varaan. Yleisesti oletettiin, että yhteiskunta voi turvata tulonsiirtojen reaaliarvon säilymisen, palvelujärjestelmien parantamisen ja uusien etuuksien käyttöönoton.

Laman ja lisääntyneen työttömyyden johdos-

ta kasvaneet sosiaalimenot tarjosivat loistavan maaperän hyvinvointiyhteiskunnan kriitikoille. Heidän mielestään hyvinvointimalli olisi syynä kestävämmään tilanteeseen. Kriitikoilta jäi huomaamatta paitsi sosiaalimenojen kasvun todellinen syy myös se, että itse asiassa juuri hyvinvointiyhteiskuntamme tarjoama turverakko esti yhteiskunnan ajautumisen kaaokseen. Hyvinvointiyhteiskunnan perusta näytti laman aikana kestäväyhtensä: Tulot eivät repeytyneet, eikä yhteiskuntaan syntynyt työstä ja työyhteiskunnan arvoista vieraantunutta alaluokkaa.

Vaikka sanotunlainen kehitys vältettiin, 90-luvun laman aikana varallisuuserot kasvoivat merkittävästi. Tutkimusten mukaan myös hyvinvointierot eri väestöryhmien välillä kasvoivat. Valtaosa väestöstä selvisi lamasta kohtuullisen hyvin, mutta viidenneksen hyvinvointi heikkeni. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa pitkäaikaistyöttömät, syrjäytyneet, velkaantuneet sekä mielenterveys- ja päihdeongelmaiset. Ikäryhmittä nuorten hyvinvointi meni reiluiten takapakia.

Sosialidemokraattien mielestä tulevien vuosien haasteena on tämän kehityksen pysäyttäminen ja yhteiskunnan jakautumisen estäminen. Tämä saavutetaan säilyttämällä hyvinvointiyhteiskunta jatkossakin sen vahvuuksia ylläpitämällä sekä sen heikkoudet tunnistamalla ja niitä rohkeasti parantamalla.

Sosialidemokraattien mielestä hyvinvointiyhteiskuntamallin hylkääminen pelkästään lyhytnäköisten uusliberalististen muoti-ilmiöiden huumassa olisi suuri erehdys. Pelottavana esimerkkinä voimme pitää Britanniaa, jossa uusliberalististen tuulahdusten seurauksena esimerkiksi lapsiköyhyys kasvoi ennätyslukemiin.

Hyvinvointimallista luopumalla me hylkäsimme saman tien yhteiskunnan, jonka arvot lähtevät ihmisten tasavertaisuudesta ja oikeudenmukaisesta tulonjaosta, sekä yhteiskunnan, joka kykenee tarjoamaan koulutuksen nuorille vanhempien varallisuuteen katsomatta. Samoin kääntäisimme selkämme kattaville, jokaisen saatavilla oleville palvelujärjestelmille sekä sille turverakolle, jota suomalaiset tänä päivänä arvostavat.

Arvoisa puhemies! Suomalaisen yhteiskunnan uutta tulevaa kautta voitaisiin nimittää vastuullisen hyvinvointiyhteiskunnan aikakaudeksi. Uusi hyvinvointiyhteiskunta rakennetaan kestäväälle taloudelliselle pohjalle. Hyvän pohjan tälle työlle antaa se, että Suomi on jo nyt talouden tunnusluvuilla mitattuna varsin kohtuullisessa kunnossa.

Taloukasvun vauhti on yksi Euroopan nopeimista, valtiontalouden tasapaino näkyvissä ja työttömyyskin vihdoon helpottumassa. Uuden hyvinvointiyhteiskunnan perusta on edelleen ihmisten tasa-arvo sekä yhteiskunnan sosiaalinen turvallisuus ja eheys.

Yhteiskunta rakentuu edelleen työlle ja työyhteiskunnan arvoille. Koska sosialidemokraattinen työväenliike on aina ollut työn liike, on meistä selvää, että ihmisen omaa työtä on edelleen pidettävä ensisijaisena toimeentulon lähteenä, jota mikään tulonsiirtojärjestelmä ei voi korvata. Meidän näkemyksiemme mukaan reilu, oikeudenmukainen ja taloudellisesti kestävä sosiaalisten tulonsiirtojen järjestelmä rakentuu työn tekemiselle ja ansaintaperiaatteelle. Tästä lähtökohdasta käsin sosialidemokraattisen yhteiskunta- ja talouspolitiikan ensisijaisena tavoitteena täytyy olla työttömyyden määrätietoinen alentaminen ja pyrkimys täystyöllisyyteen.

On selvää, että joukkotyöttömyys merkitsee aina työyhteiskunnan kriisiä, jolloin täystyöllisyyden tavoite näyttää kyseenalaiselta. Näin ollen keskustelun herääminen työn tulevaisuudesta on täysin ymmärrettävää. Onko ansiotyö tunte-massamme muodossa loppumassa? Hallituksen selonteossa esitetään yhtenä vaihtoehtoisena visiona ajatus työyhteiskunnan luovuttamisesta. Täystyöllisyys — tai ylipäättään hyvä työllisyys — ei sen mukaan enää ole tavoitteena mahdollinen, ja koska se ei ole mahdollinen, ei se voi olla hyväkään tavoite. Puhe työn loppumisesta on vakava oire kriisistä. Mutta se on nimenomaan oire. Se ei perustu historian ja yhteiskunnan harmittuun analyysiin. Alistuminen työyhteiskunnan romahtamiseen ei tuottaisi hyvää yhteiskuntapolitiikkaa.

Kautta historian voimme havaita, että työn tuottavuuden kasvu ei ole yhdistynyt työttömyyden kasvuun. Päinvastoin, siitä on seurannut kokonaistuotannon kasvu, joka on johtanut aineellisen hyvinvoinnin lisääntymiseen. Osa siitä on otettu lisääntyvänä tavara- ja palvelutuotantona, osa asteittain lisääntyvänä vapaa-aikana. Ihmisen kyvylle keksiä uusia tarpeita ja luoda uutta kysyntää ei ole rajoja. Siksi tulevaisuudessa meillä ei ole syytä pelätä työn loppumista.

On selvää, että tämänhetkisen suurtyöttömyyden nujertamiseen ei löydy vain yhtä oikeaa popakonstia. Tätä olisi varmasti jo käytetty. Kuitenkin talouden kasvua tukeva politiikka sekä terveesti toimivat työmarkkinat auttavat meitä tavoitteidemme saavuttamisessa.

Arvoisa puhemies! Kestävän ja menestyvän

hyvinvointiyhteiskunnan talousjärjestelmä perustuu tietoon ja osaamiseen. Suomen lähtökohdat ovat hyvät. Jo nyt alle 40-vuotiaiden koulutustaso on lähellä kansainvälistä huippua. Koulutusjärjestelmämme ovat kattavat ja investoimme tutkimus- ja kehittämistyöhön maailman kärkeä. Hallituksen päätös nostaa tähän panostettava osuus lähelle 3:a prosenttia kansantuotteesta on merkittävä sijoitus. Pelkkä määrällinen panostus ei kuitenkaan takaa menestymistä. Myös henkiseen pääomaan voidaan tehdä huomasti tuotavia virheinvestointeja. Rahan lisäksi onnistuminen edellyttää tuotettavan tiedon korkean tason turvaamista ja tutkimuksen yhteyttä talouselämään. Käytännössä tämä merkitsee korkeakouluista, tutkimuslaitoksista sekä yrityskeskittymistä koostuvien kansainvälisen tason osaamiskeskusten rakentamista. On selvää, ettei aluepoliittisella nollasumma-ajattelulla edistetä voimavarojen tehokasta ja järkevää käyttöä. Alueellisen kehityksen tasapainoisuus on tärkeää mutta sen nimissä ei saa estää koko maalle tärkeää kehitystä.

Suomen elinkeinolämän joustavuutta ja sopeutumiskykyä on vaikeutettu elinkeinotukijärjestelmällä, jonka painopiste on tähän päivään saakka ollut maataloudessa ja elintarviketeollisuudessa. Liittyminen Euroopan unioniin alensi tuen tasoa mutta tukijärjestelmien purkua se ei merkinnyt. EU:n jäsenenä Suomen tulee edistää tukijärjestelmien purkamista maataloudesta ja teollisuudesta sekä torjua uusien järjestelmien pystyttäminen. Saksa voi toimia Suomelle varoittavana esimerkkinä. Sen elinkeinotukina maksamilla rahoilla voitaisiin poistaa koko valtion budjettivaje. Saksassa talousihmeen vuodet ovatkin historiaa ja Euroopan hitaimpiin kuuluva kasvu nykypäivää.

Arvoisa puhemies! Työhön ja osaamiseen perustuva vastuullinen hyvinvointiyhteiskunta tarvitsee toimiakseen vahvan demokraattisen pohjan. Ihmisten on tunnettava, että järjestelmä toimii myös käytännössä reilusti ja oikeudenmukaisesti. Taloudellisesti vaikeat ajat ja massatyöttömyys olivat omiaan heikentämään kansalaisten luottamusta poliittista järjestelmää kohtaan. Viime syksyn kunnallisvaalien alhaiset äänestyslukemat olivat merkki tästä.

Syntynyttä tilannetta voi korjata lisäämällä ihmisten osallisuuden tunnetta sekä parantamalla kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Tämä edellyttää sekä edustuksellisuuteen perustuvan demokratian että ihmistä lähellä olevan ns. pienen demokratian kehittämisen.

tä. Kansalaisen on entistä paremmin päästävä mukaan päättämään niistä asioista, jotka liittyvät läheisesti hänen elämäänsä. Jokaisen ihmisen elämän paras asiantuntijahan on tämä ihminen itse. Parhaiten tätä edistetään lisäämällä paikallishallinnon itsehallinnollista asemaa sekä kehittämällä uusia käyttäjä- ja lähidemokratiaan perustuvia osallistumismuotoja paikallishallinnon sisällä.

Arvoisa puhemies! Hallituksen selonteon mukaan merkittävä osa tulevaisuuden kestävyys- ja reiluuden kysymyksistä liittyy sukupolvien suhteisiin. Sen mukaan vanhemmat sukupolvet harkitsevat, millaisen yhteiskunnan he nuoremmille sukupolville jättävät. Ilmeisesti suositukseen on jättää mahdollisimman hyvä yhteiskunta. Todetaanhan heti seuraavaksi, että vanhempien sukupolvien vanhuuden olosuhteet ovat riippuvaiset siitä, miten reiluna nuoret pitävät yhteiskuntaa.

Myöskään nuorille ei selonteossa suositella tämän ns. sukupolvisopimuksen irtisanomista, sillä tämä vähentäisi perintöä, jonka nuoret saavat suurilta ikäluokilta. Tällainen ikään kuin kauhun tasapainoon perustuva kuvaus sukupolvien suhteesta vaikuttaa melko kummalliselta varsinkin, kun selonteossa toisaalta mainitaan, että Suomi on eturivin maa kestävien sukupolvisuhteiden luomisessa. Muu selonteon sukupolvi-pohdinta on melko teknokraattista matematiikkaa esimerkiksi siitä, kuinka vauras tänään syntynyt lapsi on 50 vuoden kuluttua, mikäli talouskasvu on tietyn suuruinen.

Edellä mainitusta lienee helppo päätellä, että selonteko jäi mielestämme tältä osin melko pinnalliseksi. Siinä toki painotetaan ihan oikein sitä, että julkisen velan vakauttaminen on ollut reilua nuoria kohtaan, jotta he eivät jäisi ainoastaan maksumiehen rooliin. Selonteon johtopäätös "Nuorten ja tulevien sukupolvien näkökulmaa painotetaan yhteiskuntapolitiikassa, myös julkista taloutta koskevassa päätöksenteossa" tarkoittaneekin juuri velkaantumiskehityksen taittamista ja menojen kurissa pitämisen tärkeyttä.

Arvoisa puhemies! On varsin yksipuolista tarkastella nuorten tulevaisuutta vain velkaantumiskysymysten yhteydessä. Ei ole oikein, jos nuorten tulevaisuus on perusteluna ainoastaan menoja leikkaavissa säästöpäätöksissä. Päätöksenteossa on päinvastoin tarkasteltava esimerkiksi sitä, paljonko koko yhteiskunnalle tulee maksamaan se, jos nuori päästetään syrjäytymään ja ajetaan oman onnensa nojaan.

Sosialidemokraattien mielestä nuorten elin-

oloista huolehtiminen sekä nuorten syrjäytymisen ehkäisy ovat mitä parasta tulevaisuuspolitiikkaa tässä ja nyt. Se on viisasta koulutus-, työllisyys-, asunto- sekä ympäristöpolitiikkaa ja kaikkea siltä väliltä. Esimerkiksi nuorille tyypillisten pätkätöiden turvallisuuden parantaminen on mitä kestäväintä tulevaisuuspolitiikkaa.

Arvoisa puhemies! Hallituksen selonteossa sivutaan myös ympäristökysymyksiä lähinnä nykytilanteen kuvauksen yhteydessä. Selonteolta jäi kaipaamaan näiden kysymysten pohdintaa myös Suomen tulevaisuuden valintoja ja linjauksia sekä tulevaisuuden avaimia ja avauksia käsittelevissä luvuissa.

Ekologisesti kestävä kehityksen mainitsemisen tulevaisuuspolitiikan perustana, yhtenä monista, ei sisällä minkäänlaista konkreettista tavoitteenasettelua. Se on hyvä yleinen tavoite, josta lähes kaikki voivat olla yhtä mieltä. Sen toteuttamiseen tarvitaan kuitenkin myös keinoja. Koska niistä useimmiten ollaankin jo erimielisiä, pitäisi erilaisten vaihtoehtojen pohdinnan ja linjanvedon olla jo nyt täydessä vauhdissa.

Arvoisa puhemies! Tulevaisuus rakentuu arvovalinnoille, joita poliittiset liikkeet tekevät. Sosialidemokratian arvot perustuvat vapauteen ja tasa-arvoon. Vapaus-käsitteemme sisältää näkemyksen vapaudesta johonkin. Se on vapautta esimerkiksi koulutukseen ja ylipäättään ihmisarvoiseen elämään. Se ei ole ainoastaan vapautta jostakin, joka suppeimman oikeistolaiseen ideologiaan perustuvan näkemyksen mukaan tarkoittaa lähinnä vapautta valtion holhouksesta. Valitettavasti tällä holhouksella yleisesti tarkoitetaan juuri hyvinvointiyhteiskuntaamme, joka halutaan leimata holhousyhteiskunnaksi. Mikäli tasa-arvoinen koulutusjärjestelmä tai esimerkiksi kattava sosiaaliturvajärjestelmämme todellakin ovat holhousta, olen mielelläni holhouksen alla.

Jos sosialidemokratian ominaislaadun haluaa määritellä yhdellä sanalla, se on tasa-arvo. Liberalistinen tasa-arvonäkemys perustuu lähinnä yhdenvertaisuuteen lain edessä. Meidän näkemysme mukaan tasa-arvolla on myös syvempi sisältö. Yhteiskunnan on turvattava paitsi mahdollisuuksien tasa-arvo myös kohtuullisten tulosten sekä elämänlaadun tasa-arvo ihmisten välillä. Siksi hyvä sosialidemokraattinen yhteiskunta pyrkii rakentamaan työelämän ja sosiaaliturvan suojaverkkoja, jotka auttavat heikompia, niitä ihmisiä, jotka eivät aina kykene käyttämään kaikkia yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia.

Tasa-arvopolitiikan arvostelu perustuu usein näkemykseen, jonka mukaan tasa-arvotavoite on ristiriidassa talouden tehokkuuden ja kannustavuuden kanssa. Sosiaalidemokraattinen tulevaisuuspolitiikka pitää tasa-arvoa päinvastoin talouden myönteisen kehityksen turvaavana tekijänä. Tasa-arvon mukanaan tuoma sosiaalinen eheys on yhteiskuntarauhan ja vakaan kehityksen tae. Se on korvaamaton osa yhteiskunnan sosiaalista rakennetta, jota ilman ei muuten kilpailutaloukseen kehity.

Arvoisa puhemies! Etsiessämme tulevaisuutta me etsimme ihmisten tulevaisuutta. Se tuntuu mielestäni sen verran merkittävältä jutulta, että sitä voisi kuvata tähän loppuun melkein pä Nuuskamuikkusen sanoin: "Yksi kahvipannu sinne tai tänne, ei kai se suuria merkitse, kun ollaan etsimässä pyrstötähtiä."

Ed. V a n h a n e n : Arvoisa puhemies! Miksi tähän tämä selonteko on annettu? Missä on sen kiinnekohta hallituksen harjoittamaan käytännön politiikkaan? Sitä oli pakko jäädä pohtimaan, kun oli lukenut selonteon. Selonteko sisältää kovin vähän hallituksen omia linjauksia selonteon ensimmäisessä luvussa. Sen tähden jos halusi arvioida tätä teosta, oli pakko hakea aineksia myös niistä tausta-aineistoista, ainakin niistä kärjekkäimmistä kannanotoista, joista hallitus ei ollut selonteon ensimmäisessä osassa selkeästi irtisanoutunut. Jossain määrin jäi vaikutelma, että tällä kevään selontekoruuuhkalla taidetaan tukkia eduskuntatyö siten, että huomio varsinaisista hallituksen töistä jäisi vähemmälle.

Politiikan uskottavuuden ja sitä kautta poliittisen järjestelmämme kannalta olisi toivottavaa, että kulloinkin hallitus myös pitkän tähtäimen visioissaan nojaisi tekemäänsä työhön eikä irrottaisi nykyisyyttä liiaksi tulevaisuudentoiveista. Erityisesti työllisyyden osalta selonteko unohtaa nykyisyyden ja luo strategioita, jotka hyvin vähän antavat vastauksia juuri tälle päivälle.

Hallitus kuittaa työllisyysongelmat tausta-aineistoissa arvioilla, että talouskasvun jatkaminen on pääavain työllisyyden hoidossa. Näin onkin, mutta hämmästyttävää on se, kun ympäri maailmaa on tehty erilaisia valintoja ja myös Suomessa erityisesti keskusta on ollut liikkeellä työreformillaan, niin hallitus ei näe aihetta eikä tarvetta analysoida työelämän ja verotuksen erilaisten valintojen mahdollisuuksia. Selonteko olisi tarjonnut hallitukselle hyvän mahdollisuuden uudistaa työllisyysohjelmaansa. Hallitusoh-

jelman työllisyyskeinot ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja selonteon avulla olisi pitänyt määrittää uusi työllisyyslinja. Siihen selonteko olisi antanut hyvän paikan.

Keskusta on työreformillaan ajanut muun muassa yrittäjyyden edellytysten parantamista ja uutta veropolitiikkaa työllisyyden parantamiseksi. Pienyrityksille olisi luotava oma työehtosopimus- ja yhtiömalli. Henkilörytysten verotusta on uudistettava erityisesti jakamattoman voiton osalta. Välillisiä työvoimakustannuksia on alennettava ja porrastettava matalapalkkalajoja suosien, ja työn antamisen byrokratia on purettava. Tuloverotuksessa kevennysvara on kohdistettava pieni- ja keskituloisille. Arvonlisäverotuksessa on löydettävä työllistävää palvelualaa kannustava malli. Kotitalouksille on annettava tuntuva verokannustin työllistämiseen ja harmaan talouden kitkemiseen. Hallituksen ei pidä myöskään ummistaa silmiään siltä tosiasialta, että automaation jatkuvasti levitessä palkan-saajien taakka uhkaa koko ajan kasvaa, ellei myös tuotannon muita tekijöitä kuin palkkasummaa saada osallistumaan verojen kartuttamiseen. Se, että Suomen tulevaisuutta hahmotteleva selonteko on täysin sivuuttanut työreformin, kuvaa hallituksen pyrkimystä vaieta asiasta.

Kaikkein etäimmälle hallitus ajautuu tämän asiakirjan teoriassa käyttäen teoistaan kahdessa kannanotossa:

Hallitus asettaa etusijalle suomalaisen yhteiskunnan pelisäännöistä aivan oikein reilouden. Sanan "reilu" käyttäminen nykyisen hallituksen suussa tuntuu kuitenkin lähinnä irvokkaalta. Selonteko toteaa: "Pelisäännöt ovat reiluja, kun yhteisesti hyväksytyt tavoitteet ja menettelytavat ovat oikeudenmukaisia." Pahoin pelkään, että käynnissä oleva kansan sosiaalinen kahtiajako ei paljon tule antamaan historiallista katetta tälle ohjelmajulistukselle. Jos hallitus pyrkisi jääkiekkokisoissa saamaan fair play -palkinnon reilusta pelistä, olisi sille sen sijaan jo osoitettu jäähysuma. Seuraavan välikyseymyskeskustelun yhteydessä sille voitaisiin antaa ottelurangaistus. Ellei sekään auttaisi, niin sitten vaaleissa tulee siirto b-sarjaan. Se tästä reilu peli -palkinnosta.

Toinen kärkevä ero sanojen ja tekojen välillä liittyy alueelliseen kehitykseen. Hallitus tunnustaa nyt kannanotoissaan, että Suomen houkuttelevuutta vahvistaisi olennaisesti tasapainoinen alueellinen kehitys. Samoin se pitää yhteiskunnan joustavuuden kannalta kaikkea järjestelmän sisäistä keskittymistä yhteiskunnan haavoittu-

vuotta lisäävänä. Teorian tasolla hallitus onkin selonteossaan aivan oikeassa, vaikka hallituskauden tilinpäätös tulee näyttämään juuri päinvastaisen kehityksen. Alueellisesti tasapainoisesti kehittynyt Suomi olisi sekä vahvempi kestävämmän erilaisia häiriöitä että samalla investointeja ja asutusta ajatellen houkuttelevampi, mutta käytännön politiikka on ollut muuta.

Arvoisa puhemies! Tulevaisuusselonteon on tähdättävä pitkälle, ja selonteon ote tältä osin on oikea, kun se keskittyy laajoihin strategisen tason kysymyksiin luoden samalla kuvaa Suomen perusratkaisujen vaihtoehdoista. Siksi onkin paikallaan, että osamme maailman laajuudessa työnjaossa pyritäisiin määrittelemään. Hallitus jatkaa edellisen hallituksen ja eduskunnan tulevaisuusselonteon linjaa korostamalla osaamista, yhteiskunnan eheyttä ja luonnonvarojamme voimavaroinamme. Nämä ovat menestystarinan ainekset. Suomalaista yhteiskuntaa on kehitettävä korkean koulutuksen ja sitä kautta myös korkean palkkatason maana, jossa korkea teknologia ja uusiutuvien luonnonvarojen mahdollisuudet on otettu käyttöön. Tästä perusvalinnasta Suomessa vallitsee toivottavasti laaja konsensus.

Kun selonteko toteaa, että "Koulutuksella ja osaamisen laajuudella vastustetaan työmarkkinoiden polarisaatiota ja luodaan korkeapalkkaisuuden edellytyksiä", niin toivottavasti tämä toteamus ei estä sen tajuamista, että yhteiskunnassamme on tämän rinnalla tehtävä paljon työtä mitä erilaisimmilla palvelualoilla. On oikeastaan aika surullista, että yhteiskuntamme on jo menettänyt paljon töitä tältä sektorilta, eikä se ole ihme, koska työn verotus ja sosiaaliturvan kerääminen on mitoitettu pitkälti teollisuustyön nolein. Teollisuudessa palkkakustannusten osuus on pieni, mutta palvelualoilla palkka ja sen sivukulut muodostavat pääosan kustannuksista. Näin monet työt on käytännössä hinnoiteltu kulutuskysynnän yläpuolelle.

Pitäisi uskaltaa tunnustaa, että lopulta vain muutamalle prosentille työvoimasta riittää suora palkkatyötä korkeimman teknologian piirissä. Pääosa yhteiskuntaa pyörittävästä palkkasummasta on kerättävä hyvin perinteisistä työtehtävistä. Siksi niillekin olisi annettava mahdollisuus niiden alhaisesta tuottavuudesta huolimatta. Mutta nyt yhä useampi tavallisen työn taitajista on syrjäytetty pois työelämästä ja toimeentulo tulee pysyvästi sosiaaliturvan piiristä ja samalla jää paljon tekemätöntä, mielekästä työtä yhteiskunnassa tekemättä. Kun näin on käynyt,

kasvaa samalla ero perusturvan ja ansiosidonaisen turvan piirissä olevien välillä.

Selonteko kuvaa pohjoismaiselle mallille tunnusomaisiksi kolme elementtiä: Ensimmäinen niistä on universaali, kaikille tasasuuruinen perusturva. Toinen elementeistä on työhön perustuva ansiosidonnainen turva, ja kolmas elementti on kahta edellistä tarvittaessa täydentävä tarveharkintainen tuki. Hallitus myöntää selonteossa tai ainakin selonteon tausta-aineistossa, että universaalia perusturvaa on heikennetty ja tarveharkintaa samalla korostettu. Samalla luonnollisesti perusturvan ja ansiosidonnaisen turvan suhde on entisestään etääntynyt.

Tämä kolmijako on sinällään toimiva, mutta järjestelmä itsessään työskentelee kahtiajaon suuntaan. Korkeapalkkajärjestelmässä mukana olevien intressissä on ylläpitää ansioihin kytkettyä sosiaaliturvaa, ja mitä pienempi joukko sitä on jakamassa, sen paremmiksi edut voivat yksilötasolla muodostua. Kun lisäksi edunvalvonassa vahvimmat voimat ovat tämän järjestelmän puolella, pärjää se kahta muuta elementtiä paremmin. Samalla se järjestelmänä pitää työn sivukulut korkeina ja estää myös vähemmän vaativien työmahdollisuuksien syntymistä. Selonteon pohjalta voi arvioida, että nykyinen hallituskokoonpano ei halua työn ja sosiaaliturvan perusrakenteeseen muutosta. Samalla se suojelee korkeaa työttömyyttä.

Sen verran hallitus kuitenkin ymmärtää syntyneen kahtiajaon ongelmaa, että on kehittänyt uusia sanoja. Kun hallitus ei halua edistää keskustan ajamaa työhön kannustavaa "perustuloa", se on kehittänyt "osallistumistulojärjestelmän". Selonteko toteaa, että tämä "tukisi sekä työn vakuuttamista että työstä saatavan elämissä kasvua. Tulotaso olisi korkeampi kuin pitkäaikaistyöttömänä, mutta matalampi kuin markkinapalkka. Järjestelmän kustannukset olisivat olennaisesti pienemmät kuin erilaisten kansalaistulomallien". Täytyy sanoa, että vaikka tämän lukisi toiseen kertaan, niin silti tämä uusi osallistumistulojärjestelmä jää kyllä selonteon perusteella valitettavan hämäräksi. Se taitaa olla tässä vaiheessa pelkkä sana. Nikkaroimalla uuden käsitteen hallitus pyrkii torjumaan keskustan ajaman työhön kannustavan perustulon.

Selonteko kuvaa perustuloa seuraavasti: "Perustulo antaa jatkuvuutta pirstoutuneilla työmarkkinoilla ja katkonaisilla työurilla. Virallisia ja epävirallisia toimintoja ja erilaisia rahoituslähteitä on yhdistettävä samoille areenoille. Tällä pyritään tietoisesti sekoittamaan työyhteiskun-

nan järjestystä, jossa kaikilla on oma kategoriansa ('työllinen', 'työtön', 'opiskelija' ..) - -."

Perustuloajattelu on selonteossa esitetty sinnepäin, mutta samalla se on torjuttu haihatteluna ja arvioimalla sillä pyrittävän työnteon lakkauttamiseen. Ei perustulolla pyritä työnteon lakkauttamiseen, vaan auttamaan työnteossa. Perustulo antaisi ihmisarvoiselle elämälle turvallisen pohjan, jolta voisi ponnistaa työnteokoon myös ruohonjuuritasolla silloinkin, kun kännykätehtaan ovet eivät enää avaudu. Se takaisi perustoimeentulon, mutta se sallisi myös osallistumisen kansalaisyhteiskuntaan sekä vapaaehtoistyön, harrastusten, opintojen että joustavasti myös satunnaisen palkkatyön tai osa-aikatyön kautta. Myös aloittavalle yrittäjälle tai ammatinharjoittajalle perustulo voisi antaa turvaa elämään kunnes toimeksiannot toisivat toimeentulon työn kautta.

Kapea-alaisuudella hallitus pyrkii puolustamaan niin pitkään kuin mahdollista nykyisiä järjestelmiä ja niin tehdessään myös nykyistä työttömyyttä. Ohjelma ei avaa työllisyyden näkökulmasta nyt mitään uutta. Pääinvastoin selonteon kasvuvetoista strategiaa kuvaavassa osassa ilmeisesti paljastetaan hallituksen tyytynään talouskasvulla saataviin uusiin työpaikkoihin. Kasvun ennakoita aineistossa palauttavan Suomen työttömyysasteen eurooppalaiselle keskitasolle. Tähän tyytyminen on kuitenkin käsien nostamista pystyyn eikä todellakaan vastaa edes työttömyyden puolittamispuheisiin.

Arvoisa puhemies! Selonteko on käsitellyt myös yhdyskuntarakenteen kysymyksiä poikkeuksellisen laajalti. Tähän onkin aihetta. Onhan kolme neljäsosaa kansallisvarallisuudestamme kytketty rakennettuun ympäristöön. Tämä osa selonteosta on näemmä linjassa hallituksen alueellista keskittämistä ajavan linjan kanssa. Tässä asiassa hallituksen sanat ja teot näyttävät olevan yhtä puuta. Selonteko korostaa tarvetta tiivistää yhdyskuntarakennetta. Tätä kasvukeskustoliittikaa yritetään puolustella ympäristön kestävyydellä.

Kannanotot poikkeavat selvästi viime eduskuntakaudella omaksutusta. Tuolloin tulevaisuusvaliokunta korosti voimakkaasti ja yksimielisesti sitä, että valinnanvapauden, tasa-arvon ja suomalaisen elämänmuodon vuoksi asutustaajamia olisi oltava kaikkialla maassa ja lisäksi maa-seutu olisi säilytettävä elinvoimaisena. Edellinen eduskunta luotti tietotekniikan mahdollisuuksiin ja lähestyi hajanaisuudesta aiheutuvia liikenteen päästöongelmia vaatimalla suuntautumista

vähemmän kuluttaviin liikenne- ja palveluihin ja autoihin sekä saastuttamattomiin polttoaineisiin. Nyt näkee, että hallitusrintamalla on tavoite keskittää Suomea kaikilla tasoilla. Se pyrkii keskittämiseen tämän selonteon rinnalla myös käytännön töissä uhkaamalla muun muassa joukko-liikenteen tukien karsinnalla.

On aika merkittävää, että me kyllä laajasti varmasti paheksomme sitä, kun eskimot ja intiaanit on siirretty maalta lähioihin, ja tiedämme sen aiheuttavan monia sosiaalisia ongelmia, pahoinvointia ja vieraantumista. Mutta suomalaisten kohdalla näin voitaisiin tehdä, ilman että se vaikuttaisi mitään, aiheuttaisi mitään vaurioita. Minä näen, että Suomessakin on samanlaisia sopeutumisongelmia. Metsässä ja järvillä vuosituhannet asunut kansa ei sopeudu nopeasti betonilähiöihin. Se haluaa tilaa ympärilleen. Se haluaa aistia vuodenaikojen kierron, nähdä kirkkaan tähtitaivaan, haistaa ja kuulla kevään heräämisen. Mutta tätä ihmisen sisäistä luontoa hallituksen, en sano bulevardivihreys vaan, tiurilainen linja ei näe eikä ymmärrä, eikä se ymmärrä sitä rakkautta, mitä kotiseutuun ja maahan tunnetaan.

Hallitus toteaa: "Yhdyskuntarakenne on tarpeettoman hajanainen, ylläpidoltaan kallis, luonnonvaroja tuhlaava sekä ympäristöpäästöjä aiheuttava." Näyttääkö, hyvä hallitus, missä on se keskittämisen valmis kohde, jota te suosittelette Suomelle ja suomalaisille, myös niille suomalaisille, joita tilastonumeroiden tapaan siirtelisit te piirtämänne uuteen uljaaseen yhteiskuntaan.

Arvoisa puhemies! Tämä sama luonnosta ja ihmisistä vieraantumisen linja näkyy ehkä vaarallisella tavalla myös niissä visioissa, joita hallitus esittelee laajalti Suomen metsäpolitiikan osalle. Selonteko asettaa aivan oikein tavoitteeksi määrätietoiset toimet puuntuotannollisen kestävyuden turvaamiseksi. Samoin se on analysoinut päämarkkina-alueilla käytävää keskustelua puunhankinnan liepeiltä.

Näyttää siltä, että hallitus olisi hyväksymässä arviointipohjaksi luonnonmetsä- ja viljelymetsäkäsitteet. Tämän jaon hyväksyminen johtaisi ajan oloon siihen, että ns. luonnonmetsien, jotka pääosin olisivat maan keski- ja pohjoisosissa, käyttö vähenisi ja yhä suurempi osa puuhuollosta saataisiin eteläsuomalaisista ns. viljelymetsistä. Selonteossa markkinoiniin viitaten todetaan: "Eduksi saattaisi olla, että raaka-ainetta voisi pitää viljeltynä, koska sillä on positiivinen tai ainakin neutraali maine." Selonteon mukaan: "Varmimmalla pohjalla keskieuropalaisten

markkinoiden hyväksyttävyydessä ovat sellaiset uudet metsätalousmaat, jotka ovat selkeästi panostaneet kaupallisiin viljelymetsiin.”

Arvoisa puhemies! Oltakoon eurooppalaisilla markkinoilla sinällään mitä mieltä hyvänsä, niin pysykäämme kaukana ajatuksesta jakaa metsämme tehokkaihin viljelymetsiin ja toisaalta luonnonmetsiin. Tällaista tulevaisuudenkuvaa me emme tarvitse. Ilmeisesti hallituksessa on haettu kompromisseja eniten markkinoita peesaavien tahojen ja luonnonsuojelijoiden välillä. Maa jaettaisiin tällaisessa kompromississa kahtia: suuri osa suojeluun ja toinen puoli tehokkaaseen viljelymetsäkäyttöön. Odotan, että tulevaisuusvaliokunta irtisanoutuu tällaisesta hankkeesta.

Arvoisa puhemies! Olen käsitellyt selontekoa vain lähinnä kolmesta suuresta näkökulmasta: työllisyyden, yhdyskuntarakenteen ja luonnonvarojen käytön näkökulmista. Mitä tulee muun muassa koulutukseen tai tietotekniikan merkitykseen, eivät hallituksen ja oppositoin linjat tulevaisuudenkaan suhteen juuri eroa. Mutta näissä kolmessa ensin mainitussa asiassa eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan on juurta jaksain käytävä läpi linjat. Suomi ei voi suunnata uudelle vuosituhannelle ristiriitaisin linjoin tärkeissä kansallisissa valinnoissa.

Ed. S i i m e s : Arvoisa puhemies! Valtioneuvoston valmistelema tulevaisuusselonteon toiselta osioltä odotettiin oikeutetusti enemmän. Pintapuolinen selailu antaa paremman kuvan selonteon sisällöstä kuin mitä todellisuudessa paljastuu eri otsikoiden alta. Selonteossa ei anneta riittävästi ratkaisumalleja erilaisiin skenaarioihin. Valtioneuvostolta on selvästi puuttunut uskallusta. Eduskunnan tehtäväksi jää vaikeiden valintojen tekeminen ja ratkaisumallien etsiminen.

Selonteko tyytyy maalailemaan kuvia kansalaisten nykyisestä tilanteesta ja tulevaisuuden uhkatekijöistä kertomatta kuitenkaan olennaisia riskitekijöitä koko suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta. Positiivinen suhtautuminen tulevaisuuteen on sinällään hyvä asia, mutta liiallinen ongelmien yksinkertaistaminen on tulevaisuusselonteon heikko kohta. Tekstin määrä ei korvaa sisällön puutteita.

Hallituksen tulevaisuusselonteon toinen osa on pitkä, mutta pituudestaan huolimatta selonteko antaa hyvin väljät raamit tulevaisuuden hahmottamiseksi. Siinä lanseerataan lukuisia uusia termejä vanhoille tutuille asioille. Selonteon toi-

nen osa onkin kokonaisuudessaan joukko käsitteitä ja niiden selvityksiä, joista liian monet ovat itsestäänselvyyksiä. Kokoomuksen eduskuntaryhmä haluaa nostaa voimakkaammin esille todellisia tulevaisuuden valintoja sekä tulevaisuuttamme uhkaavia riskejä. Tulevaisuus on ennen kaikkea tahdon asia.

Selonteossa käsitellään suomalaista arvomaailmaa jälkidepression jälkeen. Depressio tarkoittaa psyykkistä masennustilaa. Selonteosta saan käsityksen, että suomalaiset ovat jämähtäneet johonkin tiettyyn henkiseen tilaan, joka on yhteinen kaikille. Lama ja laman erilaiset vaikutukset koskettivat meitä kaikkia. On kuitenkin väärin sanoa, että koko kansa kärsisi tällä hetkellä lähes sairaalloisesta tilasta, vaikka monet ongelmat ovatkin yhä ajankohtaisia.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä haluaa korostaa yksilön, suomalaisen ihmisen, vastuuta ja vapautta tulevaisuuden rakentamisessa. Ihmisen elämä on jatkuvaa valintojen tekemistä. Valinnoissa meillä on oltava vapaus tehdä muista riippumattomia itsenäisiä ratkaisuja. Vapauteen liittyy olennaisesti myös vastuu. Omien ratkaisujen ja valintojen kautta otetaan vastuuta myös lähimmäisistä ja yhteisön kehittämisestä. Meillä on oikeus elää omien arvojemme mukaisesti, mutta meillä on myös velvollisuus vastata tekeemisistämme. Kenelläkään ei ole oikeutta rajoittaa tarpeettomasti toiminnallaan toisen yksilön vapautta.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä yhtyy selonteon näkemykseen siitä, että yhteiskunnallinen syrjäytyminen tuo monia uusia ja ennalta-arvaamattomia haasteita suomalaisten lähitulevaisuudelle. Syrjäytymistä käsitellään välitteävästi yksinomaan taloudellisesta näkökulmasta. Syrjäytymiseen vaikuttaa kuitenkin myös yksilön ympäristö. Perheen, ystävien ja asuinympäristön roolia yksilön virikkeellisen ja ennen muuta turvallisen elämän löytämisessä tulisi pohtia perusteellisemmin. Voidaan kysyä, mikä merkitys viime vuosikymmenten yhdyskuntasuunnittelulla on ongelmien syntymisessä. Syrjäytyneisyysuhan koetaan voimakkaammin juuri asunalaishioissa, joihin on ehdettu tuhansia ihmisiä asumaan suunnittelematta riittävästi sen paremmin ympäristön kuin palveluidenkaan toimivuutta.

Kansalaisen vastuun korostaminen julkisen vallan kustannuksella on tulevaisuuden johtava suuntaus. Lisäämällä kansalaisen vastuuta omasta itsestään parannetaan myös yhteiskunnan valmiuksia ottaa vastuuta niistä ihmisistä, jotka todella vailla oman elämän hallintakykyä

elävät jokapäiväistä elämäänsä ja tarvitsevat yhteiskunnallista huolenpitoa.

Valtiolle on nykyisellään siirretty liian suuri vastuu ihmisen elämässään kohtaamista riskeistä. Tulevaisuudessa valtio ei kykene ottamaan eikä sen pidäkään ottaa vastuuta kansalaisen kaikista riskeistä. Yksilön tulee ensisijaisesti itse kantaa vastuu tekemistään päätöksistä ja valinnoista. Valtion rooli on luoda turvaverkko palvelemaan yksilöä erilaisissa muutos- ja kriisitilanteissa.

Hyvä sosiaalipolitiikka ei ole mahdollisimman runsaiden etujen tarjoamista vaan yksilöiden aktivoimista omatoimisuuteen ja omavastuuseen. Uudistuksissa on otettava entistä kokonaisvaltaisempi näkemys huomioon. Sosiaaliturvaa heikentävistä muutoksista joutuvat kärsimään valitettavan usein ensin ne yhteiskuntaryhmät, joilta puuttuu voimakas tuki- tai taustajärjestö.

Myös hyvinvointivaltion kehittämisessä on muistettava nk. kestävä kehityksen periaate. Selonteossa kestävä kehitys määritellään periaatteena siten, että tuleville sukupolville jää vähintään yhtä paljon vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia kuin meilläkin on. Hyvällä syyllä voidaan kysyä, onko tämä mahdollista.

Yhteiskunnan muutokset haastavat hyvinvointivaltion. Kansalaisten kannalta on järkevää ja perusteltua, että hyvinvointivaltion tarjoamia palveluja ja tarveperusteita yksinkertaistetaan. Tietoyhteiskunnassakin tullaan eittämättä tarvitsemaan sosiaaliturvaa, mutta selonteon mainitsema älykäs hyvinvointivaltio on se suunta, johon sosiaalipolitiikan pitäisi kehittyä. Se luo mahdollisuuksien tasa-arvoa, varmuutta siitä, että varallisuudesta riippumatta palveluja on saatavilla silloin, kun niitä todella tarvitsee. Kysymys ei siis ole valtion eri palveluiden olemassa olemisesta vaan pikemminkin kohdentumisesta todellisen tarpeen mukaan.

Kokoomuslainen maailmankatsomus on aina perustunut arvoihin. Kuten selonteossakin osuvasti todetaan, ovat arvot juuret syvällä kulttuurissa. Arvot muuttuvat ja uudet sukupolvet tuovat yleensä mukanaan uusia toimintamalleja ja toiminnallisia päämääriä. Perusarvojen pysyvyys luo turvallisuutta. Oikeistolainen aatemaailma selviytyi kylmästä sodasta voittajana ja tuntuu yhä enemmän houkuttelevan kannattajia myös vasemmiston leiristä.

Kommunistien turhautuminen Neuvostoliiton hajottua on ymmärrettävää. Ne arvot ja periaatteet, joihin kommunistit vuosikymmenten

ajan olivat perustaneet arvomaailmansa, romahkivat hetkessä. Vasemmistoaatteen kannattajat kärsivät vielä tänäkin päivänä krapulaa aatteen näyteikkunan menettämisestä.

Erilaisten arvomaailmojen syntyminen ja niiden seuranta asettavat vaatimuksia tulevaisuudelle. Arvomaailmojen radikaalista muuttumisesta on esimerkkinä kettutyttöiksi kutsuttujen ympäristöterroristien toiminta. Nuoret päättivät käyttää suoraa toimintaa tavoitteensa saavuttamiseksi. Siinä yhteydessä unohtuivat sitten niin demokratia, yrittäjän perusoikeudet kuin myös turkiseläinten hyvinvointi. Yhteiskunnan ja demokraattisen päätöksenteon on pystyttävä vastaamaan muuttuneisiin tarpeisiin, sillä laittomasta suorasta toiminnasta ei saa muodostua tulevaisuudessa vaihtoehtoa päämäärien eteenpäinviemiseksi.

Rasistisen äärioikeiston herääminen henkiin ja tuomitsevan asenteen lietsominen Suomessa asuvia ulkomaalaisia vastaan on toinen hälyttävä esimerkki yhteiskunnan muuttumisesta. Vaikka kyse onkin pienen joukon kovaäänisestä toiminnasta, on ongelma otettava vakavasti. Skinheadien otteen kiristyminen ja toiminnan jatkuminen kertovat meidän epäonnistuneen ilmiön taltuttamisessa. Missään tapauksessa tällaiseen toimintaan ei saa suhtautua huolettomasti ohimenevänä ilmiönä, vaan ongelmaan on pystyttävä vastaamaan ennen sen laajenemista.

Suomen työmarkkinat elävät murroksessa. Muutaman vuoden takaisista huikeista työttömyysluvuista on tilanne muutamalla prosenttiyksiköllä helpottanut. Talouden kasvusta huolimatta työttömyys on silti pysynyt sietämättömän korkealla. Työttömien koulutukseen panostaminen on tärkeää, mutta koulutus yksistään ei tuo kenellekään riittävää lisäarvoa. Työllisyyskoulutuksen pitää aina perustua työelämän ja työttömien tarpeisiin eikä päämääränä saa olla koulutaminen tilastojen vuoksi vaan paluu työelämään.

Koettu lama on osoittanut talouskasvun välttämättömyyden. Talouden kasvu edelleen on välttämätön edellytys työllisyyden hoitamiseksi, mutta yksin se ei riitä. Työllistämisen rakenteellisiin esteisiin on voimakkaammin puututtava. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen Vattin tutkimuksessa arvioidaan Suomessa rakenneyöttömyyden pysyväksi tasoksi 12 prosenttia, mikä on hälyttävä signaali.

Yhä enemmän on kiinnitettävä huomiota siihen arvokkaaseen työhön, jota tehdään vapaaehtoisuuden pohjalta sekä avoimen että julkisen

sektorin piirissä. Niin sanotun kolmannen sektorin toiminnalle onkin annettava selvemmin se arvo, joka sille kuuluu. Kuitenkin vapaaehtoisuuden työllistämismahdollisuuksia usein liioitellaan. Missään tapauksessa kolmas sektori ei tule olemaan vastaus Suomen työttömyysongelmaan.

Työn laadun merkitys tulee yhä tärkeämmäksi. Selonteossa todetaan, että työn laadulla ja määrällä on aivan liian vähän vaikutusta tuloihin. Ongelmaksi tämä muodostuu silloin, kun sekä ajallisesti että henkisesti vaativammasta työstä ei koidu työntekijälle taloudellista hyötyä. Syntyy kannustinloukku. Työntekijä valitsee mieluummin vähemmän perehtymistä vaativan, tutun entisen työn uuden haasteellisemmän vaihtoehdon sijaan. Lisäksi on rehellisesti tunnustettava tasapäistämisen ja kannustavuuden puuttumisen olevan este työllisyyden paranemiselle.

Myös verotusta on tulevaisuudessa kehitettävä kannustavampaan suuntaan. Sietämättömän korkeata tuloverotusta on pystyttävä pysyvästi ja selvästi alentamaan. Suuntauksen tulee lisäksi olla kohti kulutuksen verottamista, sen sijaan että yksisilmäisesti rangaistaan progressiivista verotusta käyttäen niitä, jotka esimerkiksi yhden ansiotyön lisäksi haluavat ja jaksavat tehdä toista työtä. Oikeudenmukaista on, että ahkera työntekijä myös pääsee nauttimaan elämäntyytyksensä.

Työn laatuun tähtäävä korkeamman asteen koulutus kestää usein lähes kuusi vuotta. Vuosien opiskelu pienen opintotuen turvin ei korreloi riittävästi palkkatason kanssa eikä yksistään turvaa edes mielenkiintoista työpaikkaa. Aikaa vievän vaativamman opiskelun pitäisi valmistumisen jälkeen tuottaa myös taloudellista hyötyä. Tulevaisuudessa Suomen kohtalona voi muuten olla kallis kouluttaminen kansainvälisille työmarkkinoille.

Kertaalleen hankittu peruskoulutus ei enää vastaa tulevaisuuden tuomiin haasteisiin työmarkkinoilla. Yhä tärkeämmäksi muodostuu oppimisen ja koulutuksen saaminen eri elämäntilanteissa eri tarpeisiin. Elinikäinen oppiminen ja sen merkitys tulevat korostumaan jo lähitulevaisuudessa. Tietoyhteiskunnan vaatimukset sekä muuttuneet työelämän tarpeet asettavat koulutuksen ja opetuksen sisällön uudelleen pohdittavaksi. Aloittamalla kehitystyö puuttumalla tämän hetken puutteisiin opetuksen sisällössä voidaan nopeuttaa reagointikykyä tulevaisuuden koulumaailmassa.

Tulevaisuudessa työtehtävät ovat yhä enem-

män luonteeltaan projektimaisia. Niiden menestyksessä suorittaminen edellyttää tiedon hankinnan ja hallinnan sekä tiimityöskentelytapojen hallintaa. Työelämän muuttuneet tarpeet asettavat muutospaineita myös opetukselle. Kapealaiset tutkimukset eivät enää anna riittävästi valmiuksia työelämään. Suuntauksen on oltava pikemminkin päinvastainen. Yrityselämässä tullaan yhä enemmän vaatimaan työntekijältä monipuolisempaa osaamista suppean ja rajoittuneen sijaan.

Yhteiskunnallisia pelisääntöjä pitää yksinkertaistaa ja vastuusuhteita selkeyttää. Julkisen talouden etujen ja vastuiden tulee vastata toisiaan. Julkisen talouden päätöksissä tulisi nuorten ja tulevien sukupolvien näkökulmaa entisestään painottaa. Työn tarjonta- ja säästämispolitiikissa pitää myös sen vaikuttaa, miten ratkaisut vaikuttavat muiden sukupolvien, erityisesti nuorten, hyvinvointiin tulevaisuudessa.

Arvoisa puhemies! Kokoomuksen viime vuosina ajama tiukka talouspolitiikka on ollut reilua ja rehtiä nuorta veronmaksajasukupolvea kohtaan. Julkisen velan vakauttaminen ja viime vuosina tehdyt kipeätkin ratkaisut ovat olleet järkevää politiikkaa tulevia sukupolvia ajatellen. Meillä ei ole oikeutta elää jatkuvasti yli varojemme ja jättää laskua lapsillemme ja lastenlapsillemme.

Ed. Wahlström: Arvoisa puhemies! Vase mmistoliitto näkee, että Suomella on hyvät selviytymismahdollisuudet maailman muuttuessa. Suomen tärkein voimavara ovat hyvin koulutetut ihmiset. Jokainen yritys, joka osaa arvostaa työntekijöitään menestyksensä luojina, varmistaa tulevaisuutensa. Työelämässä ja koko yhteiskunnassa on yllättäviäkin luovuuden ja joistavuuden mahdollisuuksia, kunhan ihmistä arvostetaan.

Me luotamme suomalaisten kykyyn selviytyä haasteista. Tulevaisuuden haasteisiin ei löydy helppoja vastauksia. On väärin kuvitella, että lisää kilpailua, lisää integraatiota ja lisää tuotantoa ovat ainoat menestyksen reseptit. Mutta toisaalta ne yhteiskunnalliset voimat, jotka näkevät tulevaisuuden vain pelottavana, uhkia täynnä olevana, eivät vie kehitystä eteenpäin. Euroopan yhdentymisen ja yritystoiminnan maailmanlaajuistumisen edessä ei ole viisasta yrittää lyödä jarruja pohjaan ja kääntyä takaisin kohti vanhoja, näennäisesti vakaita aikoja, aikoja jolloin meillä oli Kekkonen, yya ja neuvostokauppa, aikoja, jolloin oli kylmä sota, kiihtyvä asevarus-

telu ja pelkoon perustuva tasapaino. Olivatko ne todella kaikilta osin vanhoja hyviä aikoja?

Yhtä lailla on turha povata maakuntain häviötä, niin kuin keskusta tekee. Edellinen hallitus valitsi vientivetoisen elvytyksen, ja sen takia nyt alueellinen kehitys on epätasaista. Jos politiikka olisi ollut toisenlaista muutama vuosi takaperin, olisi kehityskin ehkä toisenlaista. Me joka tapauksessa luotamme maakuntien kykyyn kehittää itseään omien vahvuksiensa pohjalta emmekä todella näe, että hallitus olisi keskittämässä silloin, jos toivotaan, että taajamien asukastiheys voisi olla samalla tasolla kuin Ruotsissa ja Norjassa. Silloinpa sitä luontoa todella enemmän säästettäisiin ja pienetkin taajamat voisivat elää.

Ei siis ole voivottelun eikä pelottelun aika tällä hetkellä. Tulevaisuus on otettava haasteena. Tulevaisuus on tehtävä, ja tulevaisuuden tekemisessä me vasemmistoliitossa haluamme olla mukana.

Hallitus on tiivistänyt muutamaa sivuun Suomen tulevaisuutta koskevat valinnat ja linjaukset siitä materiaalista, jota selonteko oheisjulkaisuineen tarjoaa. Muutamassa sivussa on haarukoitu tulevaisuuspolitiikan perustaksi kestävä menestys, muutamalla sivulla suomalaisen yhteiskunnan pelisäännöt ja tulevaisuuspolitiikan linjaukset.

Perustavoitteekseen hallitus ilmoittaa Suomen pääsemisen "taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti, eettisesti ja kulttuurisesti kestäväälle kehityksuralle". Hallituksen tavoitteet ovat kunnianhimoisia, oikeita ja ehdottomasti kannatettavia. Tavoitteiden politiikkalinjaukset vain tuntuvat jäävän epämääräiseen, hämärään utuun tulevaisuuden ulapalla. On toki heti todettava, että selonteon neljäs jakso "Tulevaisuuden avaimia ja avauksia" antaa kompassin parempaa suunnistusta varten. Tässä jaksossa on perustelua sille, mihin ensi jakson linjauksissa viitataan.

Tiivistäminen ja iskusanoiksi kiteyttäminen on kuitenkin poistanut selonteosta särmää ja etäännyttänyt selontekoa arjesta. Anteeksi vain, te, jotka olette nähneet paljon vaivaa sen laatimisessa, mutta selonteosta on tullut ehkä käsitteellistä huvipuistohattaraa, josta on vaikea saada suupalaa, mutta vaaleanpunaiseksi värjätty sokeri kyllä tahrii suupielet. Jos tämä tuntui vähän hankalalta, ehkä ilmaisu johtui vapputunnelmasta.

Mielenkiintoista, mutta vähemmän valaisevaa on "reiluuden" käsite ja sen näin mittava tuominen selonteossa esiin. Sillä on korvattu "oikeudenmukaisuus". Siksi hieman pohdiskelen,

mitä tuo reiluus mahtaa tarkoittaa, varsinkin kun säikähdin äsken, että kokoomus on pelkäänsä reilu.

Tosin jo hallitusohjelmassa reiluus tulee sanastoon. Siellä todetaan: "Hallitus sitoutuu tässä ohjelmassa esitettyihin vastuullisiin ja vaikeisiin päätöksiin. Niiden seurauksena suomalainen hyvinvointiyhteiskunta uudistuu omien voimavarojemme mukaiseksi ja kansalaiset voivat hyväksyä sen oikeudenmukaisena, tehokkaana ja reiluna." Hallitusohjelmassa "reiluus" vielä tulee "oikeudenmukaisuuden" ja "tehokkuuden" jälkeen. On vaikea sanoa, onko sillä ohjelmassa juuri muuta merkitystä kuin fair play eli rehti peli, ellei sitten hallitusohjelman sisältämiä kannustinloukkujen poistamista ja kannustavuutta nähdä tulkintana sanalle.

Oikeudenmukaisuudesta on keskusteltu varmaan parisataa vuotta. Tässä keskustelussa oikeudenmukaisuuden ääripäinä ovat olleet toisaalta täydellinen tasajako ja toisaalta suitsimattomien markkinoiden toiminnan siunaava, valtion puuttumattomuutta korostava ja tuloerojen tasoittamista vastustava jokaiselle kykyjensä mukaan -aate.

Selonteko on omaksunut reiluuden käsitteen sivuuttaen sen pitkän keskustelun, mitä oikeudenmukaisuudesta on käyty. Tuohon keskusteluun ei oteta varsinaisesti kantaa, vaan tuodaan uusi käsite, jonka sisältö on kuitenkin vähintäänkin yhtä tulkinnanvarainen. Selonteossa sentään torjutaan oikeudenmukaisuus-käsitteestä käydyn keskustelun ääripäät reiluuden tulkinnassa. Selonteko näet toteaa reiluudesta: "Reiluus on avoimuutta, joka vahvistaa yhteistyön ja luottamuksen kasvua yhteiskunnassa. - Se on ansioista palkitsemista, ja se on myös huolehtimista." Näin reiluus lieneekin jonkinlainen keskitien valinta. Pyritään verotuksen ja sosiaaliturvan kannustavuuden lisäämiseen ja kannustinloukkujen poistamiseen tekemättä radikaalia uudelleenarviointia hyvinvointivaltion perusteissa. Siten selonteko torjuu selkeästi Yhdysvalloissa ja Englannissa riehuneen oikeistoaalton, jossa vanginvartija on astunut sosiaalityöntekijän sijaan. Suomessa oikeistoaaltoa ovat edustaneet lähinnä nuorsuomalaiset verotuksen ja sosiaaliturvan suhteen ja Suomen keskusta työreformillaan työelämän kysymyksissä.

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä ei edusta oikeudenmukaisuuskeskustelussa kumpaakaan ääripäätä. Meille hyvinvointivaltio on tärkeä. Me pidämme kehittämisen arvoisena pohjoismaista mallia, johon kuuluu merkittävä tulojen

tasaus perusteltuna ja yhteiskunnan tehokkuudenkin kannalta hyvänä. Sosiaaliturvassa me olemme sekä perusturvapuolue että ansioturvaapuolue. Me näemme, että kumpikin on tarpeellista ja kumpikin on oikeutettua. (Ed. Aittoniemi: Mihin oikein vasemmistoliitto on joutunut? Sitä ei näy missään?)

Selonteko jatkaa tavallaan sitä keskustelua, jossa eduskunta esitti puheenvuoronsa muutama viikko sitten hyväksyessään tulevaisuusvaliokunnan mietinnön hallituksen selonteon ensimmäistä osaa koskien. Tuolloin valiokunta moitti selontekoa liian Eurooppa-keskeiseksi ja nostikin mietinnössään globaalistumisen ongelmat keskeisesti esiin. Valiokunta siis paikkasi hallituksen keskusteluavauksen puutteita tietäen, että tässä kakkososassa onkin tarkoitus keskittyä Suomen tulevaisuuteen. On tärkeää, että hallitus nyt ottaa kantaa moniin niihin kysymyksiin, jotka valiokunta ansiokkaasti nosti esiin. Näitä ovat muun muassa koulutuksen merkitys, teknologian ja tiedon hyödyntäminen, ympäristön suuret ongelmat, innovaatioiden merkitys, energiatkaisujen tulevaisuus sekä työyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion tulevaisuus.

Kaikki edellä sanotut ja monet muut asiat asettavat meille valtaisia haasteita. Vasemmistoliitto yhtyy pääosin niihin linjauksiin, jotka selonteossa on tuotu esiin. — Ed. Aittoniemi, vasemmistoliitto on ollut tekemässä tätä selontekoa myös. — Toteamme samalla, että eduskunnan on syytä paneutua syvällisesti niihin arvoihin, joille haluamme tulevaisuudessa rakentaa, sekä käytännön poliittisiin linjauksiin, jotka voisivat saattaa kauniit ja ylevät tavoitteet todeksi. Siinä onkin urakkaa. Emmekä me ainakaan ole sitä mieltä, että arvoihin perustuva linjaus on itsestäänselvyys. Me kysymme, mitkä arvot ovat siellä taustalla, minkälaiset arvot.

Haluan erityisesti puuttua kahteen osa-alueeseen, jotka vasemmistoliiton mielestä ovat keskeisiä myös niissä uusissa olosuhteissa, joita kansainvälistyminen, kilpailu, uusi teknologia ja maailman laajuiset trendit luovat. Nämä alueet ovat työn ja toimeentulon vaihtoehdot sekä hyvinvointiyhteiskuntamme tulevaisuus.

Selonteko pohtii työyhteiskunnan tulevaisuutta sen keskustelun perusteella, joka jo vuosia on vellonut vilkkaana eri puolilla maailmaa. Hallitus viittaa suuriin rakennemuutoksiin, kuten pääomien liikkuvuuden vapautumiseen, taloudelliseen integraatioon ja teknologian muutoksiin, jotka kaikki asettavat suuria vaatimuksia työkuultuureiden ja organisaatioiden kehittämi-

selle. Selonteko kysyy, mihin politiikan pitäisi pystyä vastaamaan. Hyvä kysymys, kuten tavaan sanoa. Ensimmäisenä vastauksena tulee mieleen, että politiikan pitää kyetä vastaamaan. Markkinavoimat eivät tätäkään asiaa oikeudenmukaisesti ja ilman sosiaalisia vaurioita kykene hoitamaan.

Hallitus toteaa, että kehittyneille yhteiskunnille näyttäisi tarjoutuvan kolme perusvaihtoehtoa työn ja toimeentulon järjestämiseksi. Niistä ensimmäinen, johon täällä jo ministeri Alho viittasi, on "kasvuvetoinen työllisyyden ylläpito", joka lähinnä muistuttaa nykyistä malliamme korostaen kysyntää, tuottavuuden kasvua, kansainvälistä yhteistyötä, eri poliittikalohkojen yhteensovittamista, koulutusta ja aktiivista työvoimapolitiikkaa.

Linjaus kiinnittyy vakiintuneisiin pelisääntöihin, mutta linjauksella on toki omat heikkoutensa. Kasvu ei yksinkertaisesti näytä turvaavan täystyöllisyyttä, ja tämä onkin kohtalokas heikkous. Hallitus katsoo kuitenkin, että kasvuvetoinen työllisyyden ylläpito on perusoptio, jonka valinta sopii pohjoismaiseen traditioon. Se toimisi, arvelee hallitus, mikäli siihen yhdistellään tulevaisuudessa osia muista optioista, joista seuraavaksi muutama sana.

Toinen perusvaihtoehto on "markkinaehtoinen työyhteiskunnan puolustus", jonkaalaista jo edellä mainittu tulevaisuusvaliokunnan mietintö kuvasi lähinnä amerikkalaisena mallina. Sen mukaan täystyöllisyyteen päästään, kun annetaan palkkojen mukautua markkinahintoihin, karsitaan työehtojen muodostamia jäykkyyksiä ja sosiaaliturvaa työn vastaanottamiskynnyksen madaltamiseksi. No, eihän tämä nyt kovin amerikkalaiselta kuulosta, enemmänkin keskustan työreformilta. Tässäkin mallissa on omat heikkoutensa, joita jo kokemus on paljastanut. Eriarvoisuus kasvaa, sosiaalinen eheys heikkenee, ja köyhiä työssäkäyviä on tuettava sosiaaliturvalla. (Ed. Aittoniemi: Mitä vikaa keskustan työreformissa on?) — Mihin tämän mallin suosio sitten perustuu, ed. Aittoniemi?

Lainaan hieman dosentti Raija Julkusen tekijä, koska selonteon kaavailut perustuvat pääosin hänen esseeseensä "Työyhteiskunnan tulevaisuus". Hänen mielestään mallille, jota hän kutsuu nimellä "Työyhteiskunnan moraalinen itsepuolustus ja kansalaisten markkinoille pakotus", löytyy ideologisia ja mentaalisia edellytyksiä Suomessakin. Yhtäältä elää vanha agraarinen ja proletaarinen työmoraali, joka näkyy "vapaa-
matkustajiin kohdistuvana moraalipaniikkina",

ei siis vain moraalisen vaatimuksena, vaan suorastaan paniikkina. Toisaalta "keskiluokkainen uusliberalismi", jota muun muassa ed. Siimes täällä edusti puheenvuorossaan, vaatii tiukempaa suhdetta suorituksen ja ansion välille. Eiväthän nämä aina välttämättä huonoja asioita ole, mutta kuitenkin suuria kysymysmerkkejä asetan perään.

Julkunen toteaa: "Itsepuolustus tarvitsee ensinnäkin moraalisia kampanjoita. Asiat pitää saada moraalisesti näyttämään siltä, että työttömän työllistyminen on kiinni hänen omasta aloitteellisuudestaan ja tahdostaan. Meidän on siis kerrottava tarinoita siitä, miten työttömät kieläytyvät työstä. Samoin on tuomittava vastikkeeton sosiaaliturva, luotava workfare-henkeä. Kannustavuusideologia on moraalipaniikin siivestyneempi muoto."

Tähän malliin kuuluu myös "markkinoillepakkotaminen", mikä merkitsee muun muassa työttömyysturvan ja toimeentulotuen tason laskua ja keston rajoittamista. Kun tässä vaihtoehdossa myös matalimpia palkkoja on laskettava, "uhkaa kierre, jossa palkkoja ja sosiaaliturvaa heikennetään toisiaan tukien". Suomessahan on jo astuttu askelia tähän suuntaan. Vaatimukset oikealta toki ovat olleet monin verroin kovempia, kuuluivatpa ne, niin kuin äsken totesin, myös ed. Siimeksen puheenvuorossa. "Se, mistä vähän aikaa sitten oltiin ylpeitä hyvänä sosiaaliturvana, on nimetty kannustin- tai köyhyysloukuksi", toteaa Julkunen.

On aivan oikein, että hallitus selonteossaan hylkää tämän köyhien kyykyttämismallin, vaikka arveleekin siitä jotain otettava tulevaisuudessa uuteen arviointiin, siis osana työllistämistä. Pelottaa kyllä hieman, mitä asioita otetaan.

Kolmas linjaus, jonka hallitus esittelee, saa nimen "Työyhteiskunnan luovutus". Se on näkemys, joka ei usko talouspolitiikan kykyyn luoda täystyöllisyyttä. Tämän linjauksen resepteihin kuuluvat kansalaistulo, työn tasainen jakaminen työaikaan lyhentämällä sekä kolmannen sektorin ja palkkatyön ulkopuolisen kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan tunnustaminen ja vahvistaminen.

Hallituksen mielestä tämän politiikan kannatusperusta on useistakin syistä epävarma. Näin varmaan onkin, mutta olisi kohtalokas virhe näin vaikeassa työttömyysilanteessa jättää käyttämättä mitään niistä keinoista, joilla työttömyyttä voidaan lieventää. Vasemmistoliitto pitää välttämättömänä, että jatketaan kokeiluja ja toimia työajan lyhentämiseksi, vuorotteluva-

paan kehittämiseksi sekä muiden työn jakamisen muotojen edistämiseksi. Samalla me korostamme tietenkin osaamisen, luottamuksen ja sosiaalisen eheyden roolia kansakunnan menestystekijöinä.

Hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuus oli valiokunnan keskeinen tarkastelunkohde edellistä osaa käsiteltäessä. Valiokunta muun muassa arvioi yhteiskunnan riskienottamisen ja -jakamisen vääristymistä, kun valtio ottaa vastuun myös kansalaisten vääristä päätöksistä, laiminlyönneistä, sijoitusvirheistä ja laiskuudesta. Täytynee tässä välissä todeta, että suurimman vastuunhan me olemme ottaneet pankkien ja yritysten sijoitusvirheistä ja kasinopeleistä. Joidenkin yksilöiden laiskuus lieene maksanut kovin mitättömän osan siitä, mitä pankkikriisin virhepotti on tullut meille maksamaan.

Valiokunta kuitenkin näistä aprikoinneistaan huolimatta toteaa: "Hyvinvointiyhteiskunnan peruspilareita ei pidä nähdä esteenä kansainväliselle kilpailulle. Oikein toimivina ne ovat kilpailuvalttimme tulevaisuudessa. Ne luovat pohjaa hyvälle elämälle." Tähän päättyi valiokunnan kannanotto. Tämä tärkeä kannanotto hyväksyttiin eduskunnassa yksimielisesti.

Keskustelu käy kuitenkin kiivaana ja usein hatarin perustein. Samanlaisia moraalisia kampanjoita joilla työttömiä syyllistetään, käydään myös hyvinvointiyhteiskunnan perusteita vastaan. Eräs hyökkäyksen kohde on perusturva. Tarinoita ja "keskiluokan uskomuksia" levitetään siitä, miten toimeentulotukea saa kuka tahansa ja miten paljon tahansa. Valitettavasti toimeentulotuen saajien määrä on kasvanut. Työttömyys on siihen suurin syyllinen.

Millainen on tuensaajien tilanne? Eilisessä Helsingin Sanomissa Stakesin asiantuntijat Kaija Salomaa ja Matti Heikkilä vastaavat joillekin moraalisen kampanjan vetäjille muun muassa seuraavasti: "Lamavuosina toimeentulotuki kaksinkertaistui — niin rahana kuin ihmismäärinäkin. Nykyisin tukeen käytetään noin kolme miljardia markkaa ja etuutta saa joka yhdeksäs suomalainen. - - Kuitenkin toimeentulotuen kustannukset ovat vain runsaat puolitoista prosenttia kaikista sosiaalimenostamme — siis pisara meressä. Tukiraha on vähäisyydestään huolimatta eniten moralisoitu kohta suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Ja miksikö niin? Luultavasti siksi, että monien silmissä väikyy stereotyyppinen kuva asiakkaasta itseaiheutettuine ongelmineen. Tämä kuva on yksinkertaisesti harhainen."

Lienee paikallaan todeta, kun reiluus-sanasta nyt keskustelimme, että reilu yhteiskunta ja reilu hallitus torjuu kaikin voimin harhaiset kuvat ja puolustaa oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoista, ihmisarvoista elämää. Olisikohan tämä oikea tulkinta reiluudesta?

Selonteossa todetaan: "Kansalaiset seisovat kuitenkin vahvasti hyvinvointivaltionsa takana, - vaatimus tulojen tasaamisesta lepää huomattavan enemmistön varassa: suomalaisista yli 70 prosenttia asettuu nykyistä tasaisemman tulonjaon kannalle."

Hallitus ottaa selonteossaan selkeän kannan hyvinvointivaltion kehittämisen puolesta. Vasemmistoliitto tukee tätä käsitystä. Mikään ei ole tehnyt epäajankohtaisiksi hyvinvointivaltion tehtäviä, joista selonteko mainitsee muun muassa köyhyyden estämisen ja lievittämisen, resursien uudelleenjaon rikkaammilta köyhemmille ja sosiaalisen eheyden lujittamisen.

Kun selonteon yhteiskuntapoliittiset linjat esitetään suppeasti parillakymmenellä sivulla, ovat esimerkiksi Poliitiikka-otsikkoiset toimenpidejaksot niin vähän selvennettyjä, että ne varmasti kaipaavat täsmennystä. Eduskunnan on oltava siis tässä tarkkana.

Haluamme korostaa näin suurtyöttömyyden aikana, että pitkäaikaistyöttömyyden aiheuttamaa syrjäytymiskierrettä ja tukiriippuvuutta ei pidä kuvitella katkaistavan tukea leikkaamalla vaan positiivisilla kannusteilla, tarjoamalla mahdollisuuksia. Oikealta kuuluu väliin sellaisiakin puheenvuoroja, että pitkäaikaistyöttömyys kyllä ratkeaisi, jos sosiaaliturvaa leikattaisiin niin paljon, että tällainen työtön henkensä pitimiksi pyytäisi sellaista palkkaa, jolla työllistyisi. Työvoiman kysyntä ja tarjonta ovat kuitenkin niin vakavasti epätasapainossa laman jäljiltä, että sillä palkalla, jolla pitkäaikaistyttömät työllistyvät, ei kukaan eläisi. On tärkeää, että selonteko torjuu nämä oikeiston ääri linjaukset ja korostaa mahdollisuuksien luomista.

Arvoisa puhemies! Hieman ihmettelemme sitä, että ympäristöstä niin vähän puhutaan selonteon alkuosan linjauksissa. Voisi kuitenkin ehkä tulkita tämän siten, että hallitus on sisäistänyt tulevaisuusvaliokunnan yksiselitteisen näemyksen niin tiukaksi paalutukseksi, ettei sitä enää tarvitse tässä osassa toistaa. Valiokuntahan nimittäin totesi: "Inhimillisten perustarpeiden tyydyttäminen tulee taata nykyisille ja tuleville sukupolville kestävästä kehityksen periaatteen mukaan."

Arvoisa puhemies! Vasemmistoliiton edus-

kuntaryhmä pitää selontekoa pääosin tyydyttävänä. Moniin asioihin, joista edellä olen käsitellyt vain osan, tulee eduskunnan perehtyä ja etsiä käytännön poliittisia ratkaisuja, joilla ennakkoimme tulevaa ja otamme tulevaisuuden haltuumme. Hallituksella on toki joka päivä mahdollisuus toteuttaa asettamia tavoitteita, valintojahan tehdään joka päivä. Emme kai seisotumput suorina odottamassa, sillä tulevaisuus on täällä ja tulevaisuutta tehdään jo tänään.

Ed. L a x : Värderade fru talman, arvoisa rouva puhemies! När det gäller att beskriva tendenser och nyanser i dagens finländska samhällsklimat är den andra delen av regeringens framtidsredogörelse bra. Den är tidvis t.o.m. en riktigt stimulerande läsning.

När det gäller att dra politiska och ekonomiska slutsatser av resonemangen och bakgrundsfakta, ja då blir vitsordet avsevärt lägre. Liknel sen om katten och gröten ligger nära till hands.

Borde inte något av de antydda medlen framstå som "huvudinstrumentet" för att garantera att det är framgångsscenario som förverkligats år 2007, inte den onda cirkeln? Borde det inte av texten framgå vilket som är det största hindret för att vi maximalt skall kunna dra nytta av alla de goda egenskaper finländarna och Finland, helt riktigt, enligt redogörelsen har?

Statens eget forskningsinstitut Vatt har i en färsk rapport för första gången uppskattat den strukturella arbetslösheten för året 1994 till 12 procent. Återstoden, 6 procent, var konjunkturbetonad. Den som vill, minns att förhållandet mellan strukturell och konjunkturbetonad arbetslöshet var föremål för fortsatt oenighet mellan regering och opposition under förra valperioden. De blinda kraven på stimulans under krisens första år, utöver de 50—60 miljarder mark som staten lånade varje år för att trygga basservicen, gjorde att vi förlorade flera år av behövlig nationell enighet.

Rouva puhemies! Rakenteellinen työttömyys vaatii määritelmän mukaisesti, juuri niin, rakenteellisia uudistuksia, minkä myös Vatt mainitsee. Ensisijaisina puuttumiskohteina on palkanmuodostus ja työehtoja koskeva lainsäädäntö sekä verojen taso ja rakenne.

Meillä on tuoreessa muistissa myös talousneuvoston tammikuussa eri leirejä edustavilta ekonomisteilta saama raportti. Heidän johtopäätöksensä näytti olevan valinta korkean verotuksen jatkamisen ja alhaisen työttömyyden välillä.

Poliittinen varovaisuus näyttäytyy sitä kiusallisemmassa kontrastissa, mitä useammin reseptit tuodaan esiin. Uusia työpaikkoja ei voi luoda samassa tahdissa kuin ne hävisivät taloudellisen syväuskeluksen aikana, mutta eduskunnan ja hallituksen uskottavuus kärsii haak-sirikon, jos pysyvä joukkotyöttömyys alkaa yhä enemmän vaikuttaa meidän omalta valinnaltamme. Selonteon viimeinen osaraportti, laadullisesti muuten mitä puutteellisinkin ja ideologisesti kallistunut, henkii jopa alistumista joukkotyöttömyyteen. Sen valtaan emme saa koskaan antautua.

Selonteon eri osiin sisältyvät veropolitiikkaa koskevat sanamuodot ovat keskenään ristiriitaisia. Tämä on onnetonta tilanteessa, jolloin kaivattaisiin selkeitä linjanvetoja. Ei auta, että nämä osuudet tulisi käsittää erilliseksi tausta-aineistoksi hallituksen johtopäätöksille. Esimerkiksi väittämä, jonka mukaan ankarammalla veroprogressiolla olisi myönteisiä työllisyysvaikutuksia, on huikea.

Rouva puhemies! Ruotsalainen eduskuntaryhmä lähtee siitä, että mainittujen ristiriitaisuuksien ja hallituksen epäselvästi muotoillun veropolitiikan linjan välillä ei ole yhteyttä. Edellytämme, että hallitus pyrkii edelleen nopeuttamaan työllisyyden kohentumista verohelpotuksin.

Uudet suuret julkisten menojen leikkaukset eivät kuitenkaan ole mahdollisia meille, jotka haluamme vaalia pohjoismaista hyvinvointimalia. Haluammekin sen vuoksi vahvistaa hyvinvoinnin taloudellista pohjaa ja uskomme kohtuullisempaan verotukseen, joka ei ole uhka itselleen ja joka ei ruoki harmaata taloutta.

Fru talman! Skogssektorn ägnas naturligt nog också uppmärksamhet i redogörelsen. Det som saknas är en sammanfattande och styrande slutsats om hur vi skall förhålla oss till vårt lands viktigaste råvara, vårt gröna guld, och till den omfattande kompetens som frambringats inom skogssektorn.

Vi har ställt upp krav och infört skyddsåtgärder för att bevara vår natur och arternas mångfald. Med utgångspunkt i detta bör samhällets övriga regelverk och mekanismer anpassas så, att skogens återväxt tas till vara och förädlas och att kunskapsproduktionen på området främjas. Vill vi finländare verkligen stärka basen för vår försörjning, är det viktigt att vi vågar satsa helhjärtat på att ytterligare förstärka vårt kunnande på områden där vi redan är starka.

Fru talman! En hel del utrymme ägnas åt vårt sociala trygghetssystem och hur det klarar krisen. Värt att notera är bl.a. att skillnaderna i disponibel inkomst faktiskt minskat under 90-talet. Den tudelade slutsatsen är beskrivande; systemet fungerade men har skapat ett stödberoende som inte är sunt och som ackumuleras i vissa grupper. Regeringens mål sammanfaller med svenska riksdagsgruppens, dvs. ett samhälle som varken har fripassagerare eller marginalfall som faller utanför skyddsnetet. Det är detta som arbetet med de s.k. flitfällorna syftar till på sikt, men alla har inte haft vilja eller tålamod att inse långsiktigheten.

Rouva puhemies! Hallitus on yksimielinen siitä, että on ollut oikein pyrkiä hillitsemään julkista velkaantumista, joka saavutti kriisin aikana ennennäkemättömät mittasuhteet. Tämän suunnituksen murtamista on pidettävä kansallisenä hankkeena, ja sitä tukevat Emu-kriteerit. Ryhmämme on samaa mieltä siitä, että on vaikea määritellä julkisen talouden koon optimia, mutta vielä jonkin aikaa muutokset voivat tapahtua vain yhteen suuntaan.

Selitys ja perustelut tähän ovat sukupolvien välisessä kohtalonyhteydessä. Kuten hallitus toteaa, kestävässä taloudessa sukupolvet eivät voi kuluttaa enempää kuin itse luovat. Kaikilla taloudellisilla päätöksillä on sukupolvivaikutuksia, ja niitä tulisi arvioida sen perusteella, miten ne vaikuttavat eri sukupolvien tuloihin koko niiden elinkaaren aikana. Kuten selonteosta käy ilmi, nykyisillä menetelmillä on helppo tehdä tällaisia analyysejä.

Paikka paikoin selonteossa vilahtelee konkreettisia toimenpiteitä. Varhaiseläkkeelle siirtymisen ehtojen tarkistamiseen viitataan hallituksen ehdotusten joukossa samoin kuin esitetään hiukan hämärä ajatus palkan maksamisesta sille, joka osallistuu kolmannen sektorin tehtäviin. Tasoltaan tällainen palkka sijoittuu työttömyys-turvaetuuden ja markkinapalkan väliin.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä kannattaa tämän kaltaista ennakkoluulottomuutta ja toteaa, että perusajatus ei oikeastaan ole kaukana meidän aiemmin esittämästämme työttömyyssetelistä. On joka tapauksessa mielenkiintoista nähdä ammattiyhdistysliikkeen reaktio. Ehdotukset tällaisista "palkkamudoista" torjutaan tavallisesti sillä, että ne johtavat moniin työmarkkinoihin ja sopimusten höltymiseen, mitä ei toistaiseksi ole katsottu suojelemaan silmin. Tiettyä uutta byrokratiaa saattaa syntyä, mutta ehkä ehdotus on poliittinen vastapaino paljon puhutulle koulu-

tusvakuutukselle, jonka rahoitus ja lopullinen poliittinen kohtalo on vielä täysin epäselvä.

Fru talman! Redogörelsens grepp när det gäller den fysiska samhällsstrukturen är överraskande. Det sägs rakt på sak att den splittrade strukturen med befolkningsmässigt för små men geografiskt för stora tätorter har åsamkat onödiga kostnader. Man späder på med att förvaltningsgränserna och den starka självbestämmanderätten på kommunal nivå ytterligare bidragit till missförhållandet, som texten onekligen antyder att det handlar om.

Det är litet för lätt att läsa in glesbygdskorridor och stöd för fortsatta storslagna förvaltningsreformer i de här formuleringarna, för att vår grupp skall kunna omfatta dem. Hellre tar vi fasta på en av de andra delrapporterna, där lantbruket i vårt land som en följd av globala faktorer spås en bättre framtid.

Viktigt vore att framhålla betydelsen av satsningar på ett regionalt förankrat utvecklingstänkande, något som fortfarande är en bristvara. Här öppnar EU-perspektivet nya möjligheter liksom lagen om regional utveckling.

I sammanhanget kan för övrigt noteras att redogörelsen är nationellt inriktad och saknar ett globalt perspektiv. Ett sådant hade minskat känslan av att slutmålet är ett paradiset här uppe i norr på bekostnad av andra delar av världen.

Fru talman! Vilka stimulerande perspektiv vi än väljer att använda, kan vi inte gömma oss undan den allt överskuggande utmaningen; att skapa nya arbetsplatser i stället för dem vi inte får tillbaka. De beslut regeringen redan fattat om satsningar på forskning och utveckling, liksom redogörelsens utfästelse om att den linjen skall få en fortsättning, har vårt fulla stöd. Det är att investera i framtiden. När det gäller åtgärder som skall verka på kortare sikt ser vi däremot luckor i resonemanget.

Människan tävlar inte med maskinen på alla områden, men på vissa områden finns arbetskraft som är så billig att vår arbetskraft inte kan konkurrera med den. Kvar blir i alla fall områden som inte kan ersättas med import och där det alltså finns potentiella arbetsplatser, och i tillräcklig grad för att lösa en stor del av vårt sysselsättningsbekymmer. I stor utsträckning gäller det service- och omsorgsjobb.

Problemet är att avkastningen där inte räcker till för höga löner. Men vad göra? Om vi inte åtgärdar skattekilspölet uppstår de nya, och färre, arbetsplatserna fortsättningsvis för det

mesta i branscher som erbjuder krävande sakkunniguppgifter och som kan betala en bra lön. Hur går det då med alla dem som inte kan eller vill arbeta inom sådana branscher?

Därmed är vi tillbaka vid katten och gröten. Hur länge kan vi låta bli att prova snart sagt de enda medel som är oprövade? Vems intressen går vi ifall ett s.k. tvätredjedelssamhälle redan nu skymtar bakom knuten? Vågar vi tro på att rejäla skattesänkningar stimulerar sysselsättningen och i betydande utsträckning finansierar sig själva?

Dessa frågor anknyter till hela det politiska systemets legitimitetsproblem, som hade varit värt en egen mäska. Framtidsutskottet borde på allvar fundera över vad som går att göra för att öka tilltron till beslutsfattandet och viljan att delta i samhällsbyggandet. Något måste kunna göras. Om man kunde väcka till ett större valdeltagande redan i nästa val vore mycket vunnit.

Arvoisa rouva puhemies! Selonteon vahvimpia puolia edustaa huolehtiminen inhimillisestä pääomasta, osaamisesta, rehellisyydestä ja reiluudesta perustavan laatusuomalaisten ominaisuuksina. Halu yhteisymmärrykseen nähdään vahvuutena ja suoranaishana kilpailuetuna. Kun yksilöt, joilla on mainitut ominaisuudet, tekevät yhteistyötä, syntyy kulttuuri ja sen jatkeena taloudellisia arvoja.

Selonteossa suomalainen kulttuuri sekä resurssina että lopputuotteena on kuitenkin jäänyt taka-alalle. Aluksi hallitus toteaa, että valitsemme tien on myös oltava kulttuurisesti kestävä, ja "yhtenäiskulttuurin" käsite esiintyy parissa kohdassa. Selonteosta puuttuu analyysi kulttuurin merkityksestä talouden kehitykselle.

Aina selonteon valmistelun loppuvaiheeseen saakka, jolloin puutuimme asiaan, selonteossa ei ollut minkäänlaista mainintaa maan kahdesta kielestä ja kulttuurista. Miten tätä on tulkittava? Onko kaksikielisyys ja Suomi itäisen ja läntisen kulttuurin historiallisena leikkauskohtana itsesäänselvyys, vai eikö asiaa pidetä sen arvoisena, että se pantaisiin merkille voimavarana? Suomalainen identiteetti ja yhteiskunnassamme yleisesti hyväksytyt arvostukset ovat voimakkaasti sidoksissa skandinaaviseen kulttuuripiiriin. Esimerkit tämän ilmenemisestä käytännössä ovat monet alkaen oikeusperinteestä, sivistystoimesta, poliittisesta ja taloudellisesta rakenteestamme jne. Konkreettisena muistutuksena asiasta on ruotsin kielen tunnustaminen perustuslaissa suomen kielen kanssa yhdenvertaiseksi kansalliskieleksi.

Neuvostoliiton luhistumisen ja meidän Euroopan unioniin liittymisemme jälkeen syntyneessä uudessa tilanteessa on tarve selkeihin kulttuuri-identiteetin ilmauksiin kasvanut. Pohjoismaisen yhteenkuuluvuuden merkitys Suomelle on asetettu avoimesti kyseenalaiseksi ja epäilyksiä herätetty siitä, mihin viiteryhmään Suomi haluaa lukeutua.

Suomen kaksikielisyys on myös tällä hetkellä kansallinen voimavara. Kahden elävän kansalliskielen ja kulttuurin maana vahvistuu kuva Suomesta kiinteänä osana pohjoismaista kulttuuripiiriä, jonka identiteetti on vuosisatojen ajan juurtunut eurooppalaisten mieleen. Tämän vuoksi riski olisi suurempi kuin aavistammekaan niin taloudellisesti kuin poliittisesti, jos laiminlyömme itse omien kulttuuristen erityispiirteidemme vaalimisen ja aliarvioimme sen merkityksen, joka näillä on muiden silmissä pidettävässä Suomea vakaana ja luotettavana maana.

Värderade fru talman! Framgång för ett folk bygger ytterst på en solidarisk uppslutning kring övergripande mål, kring ett nationellt uppdrag som upplevs som meningsfullt. Vad kunde inspirera oss finländare till att förena våra ansträngningar, vilken uppgift kunde vi känna oss stolta över?

I skarven mellan EU, Baltikum och Ryssland behövs en motor som för utvecklingen framåt. En ekonomiskt, kulturellt och ekologiskt välmående Östersjöregion vore till fördel för freden och stabiliteten i Europa. Vårt geografiska läge och vår högtstående kompetens på många områden, i förening med våra två språk och kulturer, ger goda möjligheter att rikta våra egna utvecklingsinsatser så att de främjar uppbyggandet av ett dynamiskt Östersjöeuropa och samtidigt inspirerar europeiska och andra aktörer att medverka. Arbetsfältet är stort. Vi i svenska riksdagsgruppen upplever att detta är en viktig nisch för Finland.

Ed. H a s s i : Arvoisa puhemies! Suomen ja maailman tulevaisuuden kannalta nousee vihreästä näkökulmasta tärkeimmiksi kolme asiaa, jotka ovat luonnonympäristön tulevaisuus, työn ja toimeentulon tulevaisuus ja inhimillisten yhteisöjen tulevaisuus. Havahtumiseen siihen, että ihmisen elämä on riippuvainen haavoittuvasta luonnonympäristöstä, vaikutti ratkaisevasti kaksi asiaa: 70-luvulla Rooman klubin toimeksiantosta julkaistu Kasvun rajat -raportti ja melkein samoihin aikoihin sattunut ns. suuri öljykriisi.

Kasvun rajat -raportti on yksi niistä harvoista tulevaisuuden kuvista, joissa on uskallettu ennustaa rajuja muutoksia. Sen ennustehan oli, että vallitsevien kehityskulkujen jatkuminen johtaa suureen tuotanto- ja ravintokriisiin ensi vuosisadan alkupuoliskolla. Raportista ilmestyi 1990-luvun alussa ajankohtaistettu versio, joka edelleen ennustaa, että vallitsevat kehityskulut eli tähänastisen politiikan jatkaminen johtavat teollisuuden ja ravinnon tuotannon kasvuun noin vuoteen 2015–2020 asti, minkä jälkeen seuraa nopea lasku. Väestömäärä romahtaa noin kymmenen vuoden viiveellä tuotannon romahduksen jälkeen.

Tämä kauhuskenaario on Kasvun rajat -raportin sanoman toinen ja tunnetumpi puoli. Toinen ja tärkeämpi puoli on se, että kestävän kehityksen vaihtoehto on olemassa. Kestävän kehityksen vallitessa ihmiskunta voi jatkaa vaurasta ja nykyistä vauraampaa elämää periaatteessa niin kauan kuin Aurinko pitää Maapalloa elinkelpoisena planeettana.

Sittemmin kestävän kehityksen ekologisista ehtoja on monessa yhteydessä määritelty suunnilleen samoin kuin Kasvun rajat -raportissa: 1) Uusiutumattomat luonnonvarat pitää kierrättää, tai niitä saa käyttää korkeintaan siinä tahdissa kuin kehitetään uusia korvaavia aineita tilalle. 2) Uusiutuvia luonnonvaroja tulee käyttää vain elollisen luonnon kestävyysasettamissa rajoissa. 3) Saasteiden määrä ei saa ylittää luonnon kestävyyskykyä. Nämä ovat välttämättömiä kestävän kehityksen reunaehtoja, ja ne on asetettava politiikan tavoitteiksi niin kansallisesti kuin kansainvälisesti, mutta tietenkään kehityksestä ei voi tulla todella kestävää kiinnittämällä huomiota vain ekologiin seikkoihin.

Inhimilliset tekijät ovat yhtä tärkeitä. Ekologisen ja inhimillisen dynamiikan yhteys ilmenee ehkä selkeimmin väestönkasvussa. Kokemuksen mukaan paras keino hillitä väestönkasvua on parantaa naisten asemaa kehityksessa: naisten koulutusta, heidän mahdollisuuksiaan itsenäiseen toimeentuloon ja heidän oikeuttaan itse päättää siitä, haluavatko he lapsia vai eivät.

Perinteisen ajattelun mukaan kestävän kehityksen ekologisen ja inhimillisen näkökulman kärkevin ristiriita löytyy tarpeesta turvata ihmisille työ ja toimeentulo, mutta onneksi todellisuus ei sentään ole näin synkkä. Perinteisen ajattelun mukaanhan työllisyys edellyttää talouskasvua ja se puolestaan merkitsee väistämättä myös lisääntyvää luonnonvarojen käyttöä ja näin ollen suurempaa luonnon kulutusta. Todellisuudessa

luonnon kulutuksen kasvu ja talouden arvon kasvu ovat aivan eri asioita.

Talouden arvon kasvu voi johtua aineellisen tuotannon määrän kasvusta, mutta myös laadun paraneminen on talouskasvu. Myös kulttuurielämysten ja koulutuksen lisääntyminen, terveydenhuollon paraneminen ja muu palveluiden lisääntyminen ja paraneminen ovat talouskasvu. Tämä aineeton kasvu rasittaa luontoa vähän tai ei lainkaan. Talouskasvu, joka on tuotteiden laadun paranemista ja laajasti ymmärrettyä palvelujen määrän kasvua, on vihreästä näkökulmasta täysin hyväksyttävää ja myös tavoiteltavaa.

Entä onko tämä vihreä talouskasvu sitten mitenkään realistinen tulevaisuuskuva? Me vihreät uskomme, että on, emmekä ole tässä yksin.

Ruotsalainen professori Åke Andersson, joka johtaa Institutet för Framtidsstudier -nimistä tulevaisuudentutkimusyksikköä, on tarkastellut kansantalouksien kehitystä pitkällä aikavälillä. Noin sadan viime vuoden ajalta talouskasvun maailmanmestaruuskisojen kärkikolmikko on Suomi, Ruotsi ja Japani. Anderssonin johtopäätös on: Tämä on rohkaisevaa mutta ei meille. Tämä nimittäin osoittaa, että ei haittaa, jos aloittaa myöhässä ja sijaitsee syrjässä, eli syrjäisyys ja myöhään aloittaminen ei nyt haittaa kilpailussa sellaisia maita kuin Indonesia, Singapore, Malaysia ja Kiina.

Jos Suomen ja Ruotsin kaltaiset maat haluvat pärjätä kansainvälisessä kilpailussa, niiden on tehtävä se uusin keinoin. Massatuotteiden tuotannon määrän kasvattaminen oli menneisyydessä hyvin toimiva strategia, mutta ei ole enää. Siinä lajissa me emme pärjää Aasian tiikerien kaltaisille maille. Ainoa mahdollisuutemme on kilpailla laadulla, jonka keskeinen osa on tuotteiden sisältämä tieto.

Onkin rohkaisevaa, että viime vuosina Suomen viennin nopeimmin kasvaneet alat ovat juuri osaamisteollisuuden aloja, kuten elektroniikkaa ja uutta energiatekniikkaa. Mainittakoon, että erittäin nopeasti kasvavista kansainvälisistä tuulivoiman markkinoista suomalaisella teollisuudella on alan alihankkijana yhtä suuri markkinaosuus kuin suomalaisella paperiteollisuudella on paperin maailmanmarkkinoista.

Toinen ja ehkä kansainvälisesti tunnetumpi guru, joka on esittänyt saman tyypisiä näkemyksiä kuin Andersson, on yhdysvaltalainen Michael Porter. Hänen mukaansa kansantalouden kehitys voidaan jakaa neljään perusvaiheeseen: Ensimmäinen on tuotantotekijäkeskeinen vaihe, jossa menestys perustuu luonnonva-

roihin ja halpaan työvoimaan. Seuraava on investointikeskeinen tuotannon koneellistumisen vaihe. Tässä vaiheessa on mahdollista pärjätä perässäjuoksijana eli ostaen kansainvälisiltä markkinoilta päivän parasta tekniikkaa ja käyttämällä sitä. Kolmas vaihe on innovaatiokeskeinen talous, jossa pärjäämisen kannalta olennaista on osaamispääoma ja korkeasti koulutettu työvoima. Innovaatiokeskeinen talous ei voi olla perässähihtäjä. Sen on pakko kulkea edellä. Neljäs vaihe Porterin mukaan on vaurauskeskeinen talous, joka merkitsee taantumista, lepäämistä jo hankituilla laakereilla, keskittymistä saavutetuista eduista kiinni pitämiseen.

Suomalaisessa kansantaloukseskustelussa ollaan vasta havahtumassa siihen, että taloudellinen pärjäämisemme ei tulevaisuudessa enää voi perustua investointikeskeisen talouden strategioihin vaan on omaksuttava innovaatiokeskeinen strategia. Ehkä havainnollisin esimerkki ajattelun ja mielikuvien jäämisestä ajasta jälkeen on yhä vellova ydinvoimakeskustelu. Tuon ajattelun taustalla on ajatus halvasta energiasta ja ylipäättänsä halvoista tuotantotekijöistä menestystekijöinä.

Halpa energia onkin ollut keskeinen massatuotannon määrällisen kasvun vaiheessa, jonka Suomi on jättämässä taakseen, mutta tulevaisuuden menestysstrategian kannalta jumiutuminen halvan energian tavoitteluun ympäristötavoitteiden kustannuksella on pikemminkin taakka kuin etu. Niillä aloilla, joilla kilpaillaan tuotteiden tietosisällöllä, energian hinta on marginaalinen asia. Tämän asetelman voi kärjistää vaikkapa siten, että meidän on valittava, haluammeko massa-Suomen vai tieto-Suomen.

Tässä yhteydessä haluan ottaa esille myös ns. Hollannin-mallin, jolla Hollanti on onnistunut puolittamaan työttömyytensä, ei neljässä vuodessa, minkä Lipposen hallitus on asettanut tavoitteekseen, vaan hitaammin: 15 vuodessa. Hollannin-mallin avainasioita ovat olleet maltillisen palkkapolitiikan lisäksi pienituloisiin keskittyvät tuloveron alennukset, jotka on rahoitettu energia- ja kiinteistöveroja nostamalla, sekä eräänlainen kansalaistulomalli pienipalkkaisille. Tämä politiikka, joka mielestämme paljon perinteistä talousajattelua paremmin tukee osaamis-Suomeen pyrkivää strategiaa, olisi syytä Suomessaakin tutkia tarkemmin sen kovan Uuden-Seelannin-mallin sijasta, jota Suomessa tätä nykyä pidetään paljon esillä.

Michael Porter on analysoinut kansantalouksien vahvuustekijöitä ja löytänyt ehkä monille

yllättävän yhteyden. Nimittäin ympäristövaatimusten kiristäminen tietyllä tuotannonalalla ei ole heikentänyt kyseisen maan kilpailukykyä, vaan asia on täsmälleen päinvastoin. Maat pärjäävät kansainvälisessä kilpailussa juuri niillä aloilla, joilla ne ovat asettaneet kansainvälisesti katsottuna korkeita ympäristövaatimuksia.

Jos haluamme pärjätä innovaatiokeskeisen strategian tiellä, on keskityttävä niihin asioihin, jotka edistävät luovuutta. Åke Andersson onkin visioinut yhteiskuntamallia, jonka ruotsinkielinen nimi on k-samhälle. Sen ruotsinkieliset avainsanat alkavat nimittäin k:lla. Ne ovat kommunikation, kunskap, kreativitet, kultur eli tiedonvälitys — tai vuorovaikutus ehkä tässä yhteydessä, tieto, luovuus ja kulttuuri.

Hallituksen tulevaisuusselonteon taustaraporteissa tulevaisuudentutkija Mika Mannerman toteaa, että innovaatiokeskeisen strategian kannalta on tärkeää, että yhteiskunnassa on riittävästi positiivisia häiriögeneraattoreita, toisin sanoen vanhojen ajattelumallien kyseenalaistamista, myönteistä ilmapiiriä uusille ajatuksille, keksinnöille ja oivalluksille.

Suomen taloudellisenkin tulevaisuuden kannalta on siis tärkeää — ei pelkästään ihmisten elämän kannalta mukavaa vaan myös taloudellisesti tärkeää — että yhteiskuntaamme saadaan syntymään luovuutta inspiroiva ilmapiiri. Taiteella on tässä aivan keskeinen osuus. Tästä näkökulmasta on mielenkiintoista, että jo 50-luvulla tiedehistorioitsija George Sarton, joka tutki luovan työn voimakkuutta ihmiskunnan historiassa koko tunnetun historian ajalta, päätyi johtopäätökseen, jonka mukaan tieteen kukoistuskautia ovat aina edeltäneet taiteellisen luomisen huippukaudet.

Professori Andersson ja monet muutkin arvioivat, että automaation johdosta tavarantuotanto voi tulevaisuudessa työllistää vain hyvin pienen osan ihmisistä. Valtaosa työpaikoista tulee olemaan palveluissa. Itse asiassa jo nyt melkein kaksi kolmasosaa Suomen työpaikoista on palvelualoilla, mutta palveluelinkeinojen kehittämiseen on meillä kiinnitetty aivan liian huomiota. Meillä on teollisuusstrategioita vaikka kuinka monta, mutta vihreiden mielestä tarvitsemme myös palvelualojen kehittämisen kansallisen strategian.

Arvoisa puhemies! Edellä olen puhunut paljon kansantaloudesta, mutta elämä ei tietenkään ole pelkkää kansantaloutta. Yhden mielenkiintoisimmista puheenvuoroista hallituksen tulevaisuusselonteon taustaraporteissa on kirjoittanut

Ilkka Tuomi Nokian tutkimuskeskuksesta. Hän pohtii muun muassa sitä, miten hyvä tai huono yhteys kansantalouden menestyksen mittarina käytetyillä bruttokansantuoteluvuilla on ihmisten todelliseen hyvinvointiin.

Yhdysvalloissa on arvioitu hyvinvointia vähentämällä bruttokansantuoteluvuista rikollisuuden aiheuttamat kustannukset, vapaa-ajan väheneminen, työmatkakulut, ympäristön pilaantuminen, uusiutumattomien luonnonvarojen kulutus ja muita talouden haittojen korjaustekijöitä. Tällä tavoin saatu korjattu bruttokansantuote on Yhdysvalloissa nyt henkeä kohti yli neljänneksen eli 28 prosenttia pienempi kuin vuonna 1950. Viime vuosikymmenen loppupuolella virallinen bkt kasvoi 1,7 prosenttia vuodessa, mutta korjattu laski 1,4 prosenttia vuodessa henkeä kohti. Tällä vuosikymmenellä korjattu kansantuote on laskenut Yhdysvalloissa peräti 6,4 prosenttia vuodessa. Korjatun hyvinvointimittarin eli gpi:n (Genuine Progress Indicator) kehittäjät toteavat, että bruttokansantuotteen merkillisten standardien mukaan maan taloudellinen sankari on syöpää sairastava terminaalipotilas, jolla on käynnissä kallis avioero-oikeudenkäynti. Iloisin tapahtuma on maanjäristys tai hurrikaani.

Hyvinvoinnin mittareihin pätee sama kuin ylipäänsä tuloksen mittareihin. Sitä, mitä mitataan, yritetään kasvattaa. Kun esimerkiksi kunnissa ja yliopistoissa on otettu käyttöön tulostittareita, on huomattu huonojen mittarien heti alkavan ohjata toimintaa hakoteille, vaikkapa siihen, että keskeneräisen väitöskirjatekstin tekijä huutokauppaa yliopistollisten laitosten kesken sen, mikä laitos saa tulospisteet hänen väitöskirjaan.

Vastaava vaara koskee tuijottamista bruttokansantuotteeseen hyvinvoinnin ja muun muassa hallitusten politiikan onnistumisen mittarina. Siksi onkin tärkeää ottaa Suomessa käyttöön ns. vihreä bruttokansantuotemittaus, jossa otetaan huomioon muun muassa ympäristön ja luonnonvarojen tila sekä kodeissa palkatta tehdyn työn arvo. Eduskunta hyväksyikin tätä asiaa koskevan pönten tulevaisuusvaliokunnan esityksestä, kun käsittelimme hallituksen ensimmäistä tulevaisuusselontekoa. Vihreät pitävät tärkeänä, että hallitus viipymättä toteuttaa tämän eduskunnan päätöksen.

Hiukan samantapainen tavoite kuin vihreällä bruttokansantuotemittauksella on YK:n kehittämällä inhimillisen kehityksen mittarilla eli Human Development Indexillä. Sehän ottaa huo-

mioon kansantuotteen lisäksi muun muassa koulutustason, elinaikaodotteen ja sukupuolten tasa-arvon. Suomalaisina voimme olla ylpeitä siitä, että maamme sijoittuu tällä indeksillä mitattuna paremmin kuin kansantuotevertailussa.

Toisaalta on myös monia huolestuttavia merkkejä. Yksi sellainen on se, että Suomen pääkaupunkiseudulla nuoret koulutetut naiset synnyttävät nykyisin hyvin vähän lapsia. Tämä on todennäköisesti oire työelämän kovenemisesta ja siitä, että nuorilla ihmisillä on käytännössä mahdollisuus saada vain määräaikaista työpaikkaa. Tällaisessa tilanteessa yritysten tilinpito voi hyvinkin näyttää paranevia tuloksia, jotka parantavat myös bruttokansantuotetta, mutta kansalaisten hyvinvoinnin ja kansan tulevaisuuden kannalta tällainen kehitys on päinvastoin erittäin huolestuttavaa.

Arvoisa puhemies! Suomi ei ole muusta maailmasta eristetty saari. Jotta kehitys Suomessa olisi kestävä, sen on myös tuettava maailman laajuista kestävä kehitystä. Tarkastelen tässä siitä nyt vain yhtä näkökulmaa, nimittäin ilmastonmuutosta.

Kansainvälisen ilmastonmuutospaneelin arvion mukaan maapallon ilmakehän hiilidioksidipitoisuuden vakiinnuttaminen tasolle, joka ei mullista ilmastoa liikaa, eli noin kaksinkertaiselle tasolle verrattuna siihen, mitä se oli ennen teollistumisen alkua, edellyttää pitkällä, yli sadan vuoden, aikavälillä hiilidioksidipäästöjen alentamista nykytasosta noin 60 prosenttia koko maailmassa ja noin 80 prosenttia nykytasosta kehittyneissä teollisuusmaissa. Tällä hetkellä voimakkaimmassa kasvussa ovat kehitysmaiden, ennen muuta juuri näiden Aasian tiikereiden, päästöt.

Maapallon ilmaston näkökulmasta on siis ratkaisevaa, onnistutaanko tämän kehityksen suunta muuttamaan. Se ei voi onnistua vaatimalla kehitysmaita kieltäytymään siitä, mitä me nyt vauriissa maissa asuvat olemme hankkineet. Se voi onnistua vain kehittämällä sellaista energia-tekniikkaa, jonka avulla kehitysmaidenkin kansalaiset voivat parantaa elintasoaan maapalloa vaarantamatta. Toisin sanoen on kehitettävä uusiutuvaan energiaan, kuten tuuleen ja aurinkoon, perustuvaa tekniikkaa. Tästä näkökulmasta tämän päivän suomalainen energiakeskustelu ja varsinkin väittely siitä, voidaanko meidän hiilidioksidipäästövähenemistavoitteemme lähi-vuosina ratkaista rakentamalla lisää ydinvoimaa, on ollut silkkaa näpertelyä.

Arvoisa puhemies! Edellä olen tarkastellut

sitä, onko eteneminen kestävä kehityksen ja vihreän talouskasvun suuntaan Suomen kannalta realistinen tie. Vihreiden näkemys on, että vihreä strategia, tietointensiivisen tuotannon, palvelujen kehittämisen ja kunnianhimoisten ympäristövaatimusten strategia, on itse asiassa realistisin tapa rakentaa tulevaa hyvinvointia.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. Vuorensola merkitään läsnä olevaksi.

Ed. J ä ä s k e l ä i n e n : Arvoisa herra puhemies! Tätä ei hallitus ole kirjoittanut, voisi todeta lueskeltuaan tulevaisuusselonteon II osan tekstiä. Niin hienosyinen, moneen haarautuva ja moni-ilmeinen tämä selonteko on, että siinä varmaan monien viisaiden sihteereiden työtunnit ovat kuluneet. Kaukana on hallituksen tavanomaisten esitysten suoranuottisuus, mutta siltikin: hallituksen selonteko tämä on ja sellaisenaan keskustelumme ja päätöksentekomme pohja.

Tulevaisuusselonteon luonne on erilainen kuin tavallisten hallitusten esitysten tai selontekojenkaan. Se pyrkii syntetisoimaan monia erimerkkisiä asioita ja luotaamaan tulevaisuutta. Miten tällä tavalla onnistutaan ohjaamaan tulevaa päätöksentekoa, onkin jo paljon vaikeampi kysymys, mutta selonteon luonne antaa myös sen käsittelijöille tiettyä ajatuksen ja ilmauksen vapauksia.

Selonteon vaarana on liiallinen luottamus tiedon, koulutuksen ja rahan voimaan. Selonteko itse kuvaa tätä kohdassa "Suomalaisen yhteiskuntapolitiikan myyttisiä aineksia". Monien mielestä Suomella on ollut jo kauan harvinaisen korkea sivistystaso. Selonteko arvioi niitä heikkouksia, joihin tämä näkökulma voi johtaa. Voidaan helposti painottaa liikaa taloudellisia arvoja. Uskotaan virheellisesti koulutustason merkitsevän automaattisesti osaamisen tasoa ja osaaminen on kapea-alaista eli teknillisipainotteista eikä elämässä painoteta tarpeeksi sosiaalista osaamista.

Selonteko toteaa aivan oikein, että Suomen kehitys viimeisten 130 vuoden aikana on ollut menestystarina. Tänä aikana Suomi on muuttunut Euroopan reuna-alueen kehitysmaasta yhdeksi eturivin maista.

Arvoisa puhemies! Kysymme, miksi tämä menestystarina on ollut mahdollinen? (Ed. Aittonie-

mi: Punamulta!) Selontenko vastaa joihinkin kysymyksiin — ja ed. Aittoniemi täällä yrittää myös vastata — mutta selonteko jättää yhden ja tärkeimmän asian mainitsematta. Suomalainen koulutus on historialtaan ollut aina myös eettistä kasvatusta, moraalista kasvatusta ja kasvatusta vastuuseen. Sen eettisyyden sisältöä on pitkässä juoksussa leimannut kristillisen kulttuurin syvävaikutus. Miten käy tälle syvävaikutukselle ja suomalaiselle menestystarinalle, sitä voimme arvailla.

Selonteko luonnehtii suomalaista kulttuuria varsin postmateriaaliseksi. Olisin taipuvainen luonnehtimaan osaa nykykulttuurista myös postmodernistiseksi. Postmodernismin painotus on, ettei ole oikeaa ja väärää. Liian usein tämä hallitus on löydetty postmodernismin apajilta.

Eräs eettisen kasvatustradition peruspiirteitä on ollut työn arvostaminen. Omalla tavallaan nykyhallitus on tässä asiassa antanut positiivisia signaaleja. Tuo perinteinen suomalainen työn arvostaminen on sisältänyt sen ajatuksen, että lähimmäistä ei voi auttaa ja parempaa tulevaisuutta ei voi rakentaa asettamatta itseään alttiiksi monenlaiselle tuskalle ja ahdistukselle. Aivan oikein on Saarijärven Paavokin saanut sijansa selonteon sivuilla.

Arvoisa puhemies! Voimme luottaa koulutuksen ja sivistyksen suureen vaikutusvoimaan vain, jos sen perustana ovat selkeät arvot ja eettinen velvoittavuus. Tekninen ulottuvuus ei riitä.

Selonteko kirjaa aivan oikein, että muiden Pohjoismaiden ja hollantilaisten ohella Suomessa on maailman postmaterialistisin kulttuuri: ”Postmaterialistisiin arvoihin liittyvä viitekehys sisältää ajatuksen yhteiskunnan kehitymisestä ’maanpäälliseksi paratiisiksi’ (missä vallitsee perustarpeiden tyydytys, tiedollinen poliittinen mobilisaatio, erilaisuuden sietäminen, demokration arvostus, suvaitsevaisuus ja muutoshakuisuus). Tämä kehitys ei Suomessa näytä taittuneen edes laman ja työttömyyden oloissa, vaikka uudet sukupolvet eivät enää vartukaan samanlaisessa positiivisessa ilmapiirissä kuin vanhempansa 1970- ja 1980-luvuilla.”

Tulevaisuuden suunnittelun suuren kehiksen muodostaa elämän lyhyys. Varmuutta yhteiskunnan kehittämisestä paratiisiksi ei suinkaan ole, vaikka usein ajatuksellisesti niin toimitaan. Jo syntiinlankeemuksessa ihmisille koituneet neljä vaivaa ja ahdinkoa ovat vahvasti voimassa: perimän heikentyminen, maan tuottokyvyn rajallisuus, alistamisen tavanomaisuus inhimillises- sä elämässä ja ylikansoituksen uhka. Nämä ovat

juuri niitä elämisen tuskan elementtejä, joita tämänkin päivän arjen poliitikko joutuu jatkuvasti katsomaan silmästä silmään. Toivoisin, että tulevaisuusvaliokunta omaksuisi näistään kristillisen uskon meille kuvaamista näköaloista ja arvoista edes lyhyen oppimäärän. Toki Raamattu antaa meille monia positiivisia tulevaisuudennäköaloja, mutta olemassa olevan todellisuuden ja sen syiden oikea hahmottaminen on tärkeää silloin, kun pyritään ohjaamaan tulevaa kehitystä.

Arvoisa herra puhemies! Maailma on muutoksessa ja me muutumme sen mukana. Tämä perustotuus on totta varsinkin nykymaailmassa, jossa tekninen kehitys harppaa eteenpäin entisestään kiihtyvin askelin. Mutta kuten edellä olen luonnehtinut, tekisimme kuitenkin virheen, jos arvioisimme tulevaisuutta vain tekniikan näkökulmasta.

Suomalaisen yhteiskunnan keskeiset konkreettiset ongelmat ihmisten mielissä liittyvät tänään turvallisuuteen ja työllisyyteen. Keskeiset turvallisuuskysymykset liittyvät yhteiskunnan avoimuuden ja kontrollijärjestelmien muutoksiin. Niinpä huumeista, katuväkivallasta ja perheväkivallasta johtuvat ongelmat ovat lisääntyneet. Myös ne ovat asioita, joihin meidän on pystyttävä vastaamaan. Turvallisuustekijä ja taloudellinen vaikuttaja on myös ympäristö, jonka Luojamme on meille hyvänä antanut. Meidän jälkemme siinä ovat usein hyvin ongelmallisia.

Arvoisa herra puhemies! Täällä on useampaankin kertaan puhuttu kolmannesta sektorista ja palvelujen tuottamisesta edellisissä puheenvuoroissa, siksi siitä myös meidän ryhmäpuheenvuorossamme. Yhteiskuntamme tuottaa enistä enemmän. Silti työssä käyvien määrä on pienempi kuin koskaan. Selonteon mukaan Suomessa tuotetaan tänä vuonna enemmän kuin koskaan ennen, mutta 330 000 henkilöä pienemmällä työllistetyllä työvoimalla kuin vuonna 1990. Yhteiskuntamme jakaantuu siis yhä enemmän työn paineiden keskellä oleviin ja niihin, jotka ovat joko elämänolosuhteista johtuvista syistä työelämän ulkopuolella tai yhteiskunnan rakenteista johtuen työttöminä. Työttömien määrä ei ota alentuakseen 400 000:sta, ja piilo-työttömät mukaan lukien luku on vieläkin suurempi.

Näihin ongelmiin liittyy niiden asema, jotka esimerkiksi hoitohenkilökunnan vähentämisestä johtuvista syistä joutuvat alimitoitettun hoidon piiriin. Jatkossa on yhä enemmän kyse ihmisarvosta, siitä että yhteiskunta osoittaa riittävät voimavarat palvelutuotantoon.

Hallitus toteaa: "Suomalainen yhteiskunta jäsenyytensä työn mukaan. - Työn muodot kuitenkin muuttuvat. - ihmiset eivät tee yhtä kerta-kaikkista työuran valintaa." Yrittäjyys ja itsenäinen ammatinharjoittaminen tulevat tärkeämmiksi tulevaisuuden työssä. Selonteko toteaa, että "työhön osallistumisen muotoja ovat yhä työ kotitaloudessa ja vapaaehtoisen kansalaistoinnin tehtävissä ns. kolmas sektori".

Arvoisa puhemies! Tulevaisuusvaliokunnan on syytä selvittää, mitä todellisuudessa näillä yleillä periaatteilla tarkoitetaan. Byrokratian monimutkaistua, työnantajavelvoitteiden pysyessä korkeina ja verotuksen säilyessä siltäkin sietämättömän korkeana on syytä todella kysyä, miten väkeä aiotaan tulevina vuosina työllistää.

Erityisesti on tunnistettava se tosiasia, että kodeissa tehtävä työ ei ole ainoastaan työhön osallistumisen muoto, vaan sitä on myös konkreettisesti palkittava. Jo nyt maksamme korvausta hoivatyöstä, mutta voimme käyttää myös verotuksellisia ratkaisuja, ns. perheverotusta, ja kerryttää eläketurvaa. On tunnistettava se tosiasia, etteivät työpaikat absoluuttisesti lisäänty. On kyse olemassa olevan työn ja olemassa olevan hyvinvoinnin oikeudenmukaisesta jakamisesta.

Sama selvittämisen vaatimus koskee ns. kolmatta sektoria. On kestävämpiä, että sen nimiin vannotaan eikä kukaan kerro, miten se palkitsee tekijänsä. Jos on kyse vain talkootyöstä, sitähan saa toki suorittaa tänäkin päivänä. Jos on kyse nykyisten veroseuraamusten puitteissa tehtävästä työstä, on syytä lopettaa puheet työllistymisestä, sillä se onnistuu vain runsaan valtion tuen kautta. Toinen vaihtoehto olisi mahdollistaa lahjoitusten tekeminen kolmannelle sektorille verovähennysoikeuksin, mutta tähän ei sovi nykyiseen verolinjaukseen Suomessa. Jos siis aiotaan puhua kolmannelle sektorille palkallisesti työllistäjänä, niin arvoisa tulevaisuusvaliokunta, kertokaa, mikä on visionne työllistämisen tavasta ja palkitsemisesta.

Arvoisa herra puhemies! Selonteko toteaa myös: "Verotusta ja tulonsiirtoja kehitettäessä rohkaistaan työhön ja koulutukseen. Päälinjana on työtulojen (palkka- ja yrittäjätulojen) verotuksen keventäminen, ml. palvelujen arvonlisävero." Tässä kannassaan hallitus onkin tulisen ongelman parissa. Tällä hetkellä edullisia ovat vain pääomatulot matalan verotuksensa myötä. Palvelujen ja varsinkin työllistävien palvelujen verotusta on korotettu melkoisesti. Toivon todeksi, että valiokunta sanoo ensi syksynä selvät sävelet siitä, miten hallituksen tämän lupauk-

sen selvät tavoitteet toteutetaan vai onko kyseessä vain sanahelinä.

Selonteko kehuu, että Suomessa on maailman paras väestö. Tämä pitää varmaan paikkansa odotettavissa olevan eliniän suhteen. Hyvää on myös se, että nykyiset synnyttävät ikäluokat synnyttävät enemmän kuin suuret ikäluokat. Tämä kertoo tulevaisuudenuskosta ja sittenkin monessa kohdin hyvästä perhepolitiikasta.

Ongelmana on kuitenkin se, että huoltosuhteemme on jatkossa varsin heikko. Nuoria hoidettavia ja vanhoja hoidettavia on suhteessa työikäisiin varsin paljon. Näissä luvuissa näkyy Suomen väestöpoliittinen valinta. Turvaudumme väriin, epäeettisiin ja väestörakenteellisesti kestävämpiin keinoihin, kun aborttilain myötä sahasimme omaa tulevaisuudenoksaamme.

Arvoisa herra puhemies! "Joustavuuden kannalta kaikki järjestelmän sisäinen keskittyminen — tuotantorakenteen, osaamisen, markkinavoiman, omistuksen ja poliittisen vallan keskittymisen — lisää yhteiskunnan haavoittuvuutta." Selonteko on harvinaisen oikeassa todetessaan ajatukset keskittymisen vaaroista. Samaan aikaan hallitus kuitenkin on lisäämässä keskittymistä. Eurooppalaiset integraatoratkaisut vievät yhä keskittyvämpiin rakenteisiin. Ratkaisut elinkeinoelämässä osoittavat kiivaita keskittymisen piirteitä. Keinottelu valuutoilla ja ylivapaa markkinatalous varsinkin valuuttojen spekulatiivisten liikkeiden myötä ovat pyörittämässä mallia, jota monet ovat pitäneet uhkana demokratialle. Näinhän käy varsinkin, kun äänestysprosentti on koko ajan alenemassa. Olette nyt paljon vartijana valiokunnassa. Kysymme: Millaisen tulevaisuuden haluamme?

Arvoisa herra puhemies! Lopuksi, jokaisessa laissa esitetään nykyisin ympäristövaikutukset, organisatoriset vaikutukset ja taloudelliset vaikutukset. Tähän luetteloon olisi syytä lisätä eettinen arviointi, arvio niistä arvoista, joita ehdotukset sisältävät. Ei riitä, että puhumme moniarvoisuudesta. Hallituksen olisi syytä myös julkisanoa, mille arvoille se ehdotuksensa rakentaa. Mikä merkitys on ihmisarvolla, rahan arvolla, kansallisilla ja kansainvälisillä arvoilla kussakin tapauksessa ja kussakin laissa? On joskus hyvä hallitukselle itselleenkin arvioida, mitkä moraaliset ja eettiset periaatteet ovat ehdotuksia vauhdittaneet ja innostaneet. Tulevaisuutta voidaan rakentaa selkeästi vain silloin, kun päätöksiä tehdessä vaikuttavat arvot tiedostetaan ja tunnustetaan. Silloin voidaan myös korjata virheellisiä valintoja ja ottaa käyttöön kestävä arvot.

Ed. K u i s m a : Arvoisa puhemies! Suomalainen yhteiskunta on murroksessa. Tuotantorakenne on teolliseen vallankumoukseen suuruusluokaltaan verrattavassa muutoksessa. On syntymässä ja on osittain syntynyt uusi yhteiskunta, tietoyhteiskunta tai äly-yhteiskunta, miksi aikanaan historia tätä kehitysvaihetta sitten nimitetäänkin. Samanaikaisesti Suomi on siirtynyt avoimeen kansainväliseen talouteen. Itse asiassa sen päätöksen poliitikot tekivät 80-luvun puolellavälissä, ja siirtymistä avoimeen kansainväliseen talouteen on vauhdittanut EU-jäsenyys ja monet muut toimet. Muutokset ovat olleet suuria. Ne eivät ole tilapäisiä, laman aiheuttamia, niin kuin kulunut fraasi on. Ne ovat päinvastoin pysyviä. Tämä prosessi jatkuu, ja saattavat suurimmat muutokset olla vielä edessä.

Valitettavasti kaikki muutokset eivät ole pelkästään myönteisiä. Perimmiltään monet muutokset tai niiden seuraukset ovat kansalaisten kannalta tuntuneet epämiellyttäviltä. Työttömyys, velkaantuminen ja yleinen epävarmuus, jota kansalaiset tuntevat, ovat murroksen oireita ja murroksen seurauksia. Näitä oireita ja niiden takana olevia syitä ei edellinen, Ahon hallitus, saanut hallintaan, kuten ei näy valitettavasti saavan nykyinenkään.

Hallituksen selonteko osoittaa, ettei se vielä-kään ymmärrä, mistä on todella kysymys. Vaikka hallitus puhuu rohkeudesta, niin selonteosta jää se kuva, mikä muustakin politiikasta, että ei ole ollut rohkeutta kokeilla jotain uutta. Jos vanhat perinteiset keinot, joita edellinen hallitus yritti ja joita tämä hallitus on nyt kaksi vuotta yrittänyt, eivät tehoa, ehkä kansalaiset hyväksyisivät sen, että kokeillaan joitain uusia konsteja, vaikkei tietenkään ole varmuutta siitä, onnistuvatko nekaan. Vanha sananlaskuhan Suomessa sanoo, että yrittänyttä ei laiteta. Ehkä sellaista tahoa, joka yrittää ratkaista ongelmia, ymmärretään mahdollisissa epäonnistumisissa. Jos ei mitään yritä, ei mitään saa. Perinteisiä konsteja ja odoteltua on riittävästi ollut. Rohkeutta todellakin toivoisi enemmän.

Hallitus kuvaa Suomen nykytilan sellaiseksi, jollainen se ilmeisesti sen haluaisi olevan. Ehkä Suomi olisikin tuon toivekuvan kaltainen, mikäli hallituspuolueet olisivat kysyneet lunastamaan vaalilupauksensa. Siinä mielessä hallitus ei ole reilu; lupausten pettäminen on enemmänkin epäreilua. Reilua ei ole ehkä myöskään se, ettei avoimesti uskalleta kertoa, mitä epämiellyttäviä toimenpiteitä tarvittaisiin, jotta lupaukset voitaisiin täyttää. Monta kertaahan elämässä on niin, jos

jotain hyvää saa, jotain tavoittelemisen arvoista, joutuu tekemään jotain epämiellyttävää. Mukavia töitä tekemällä ei yleensä tule hyviä tuloksia, niin mukavaa kuin se olisi.

Voisi sanoa, että selonteon lähtökohta, analyysi nykytilasta, on rakennettu tukevasti ilmaan. Se siis perustuu toiveajatteluun ja ehkä poliittisesti tarkoituksenmukaiseen kuvaukseen siitä, mitä Suomi on tänään. Puutteellisen ja virheellisen analyysin varaan ei voi rakentaa oikeaa kuvaa tulevaisuudesta. Tietenkin, jos ottaa huomioon tausta-aineiston, sieltä kyllä varmasti se oikea kuvakin voi löytyä, jos riittävästi karsii epäolennaisia. Mutta hallitus itse ilmoittaa ensimmäisessä osassa, että esittää oman yhteiskuntapolitiittisen linjansa, ja sitä täytynee pitää hallituksen linjana. Muut selonteossa ja tausta-aineistossa esitetyt seikat ovat, niin kuin täällä on todettu, monta kertaa monipuolisempia ja ristiiriitaisia.

Itselleni tuli se kuva, että hallituksen visio ensimmäisessä osassa on pelkkää tyhjää sanahelinää. Siinä on hyviä sanoja, kuten "reilu" ja "rohkea" itse otsikossa ja yksityisiä sanontojakin on hyviä. Ehkä siitä tulisi ihan hyvä selonteko ja siitä jotain selviäisi, jos hiottaisiin sitä tekstiä. Kun otettaisiin ehkä kolmasosa tai puolet sanoista pois, niin sieltä se ydin löytyisi.

Oma havaintoni oli, että tämän onton sanamössön takaa näkyy hallituksen hengettömyys. Ehkä visio tulevaisuudesta todella puuttuu tai sitten työ on jäänyt kesken. Tai ehkä kun hallitus on kovin laajapohjainen, poliittiset kompromissit ovat pakottaneet pyöristämään ja vesittämään esityksiä niin, että niistä on koko sanoma hukkunut. Tietysti, jos lähtökohta on huono ja virheellinen, ei lopputulos voi olla hyvä. Eli jos perustus on huono, ei sille voi rakentaa kunnon taloa. Siinä mielessä hallituksen selonteon varaan ei voi rakentaa Suomen tulevaisuutta. Hallituksen selonteosta ja erityisesti tästä osasta voi todeta: Huonosti kirjoitettu on huonosti ajateltu.

Selonteossa väitetään, että hallitus on talouspolitiikallaan saanut talouden vakaalle kasvuuralle. Tämä on valitettavasti vain toivekuvaa. Tätä väittämää ja hallituksen selonteon kuvaa kriisistä, joka on jo jätetty taakse, voisi pitää huonona vitsinä, jos kyse ei olisi vakavasta asiasta. Valitettavasti meillä taitaa kriisi olla lähempänä edessä kuin takana. Tällä hetkellä vallitsevien poikkeuksellisen suotuisten taloudellisten suhteiden vallitessa hallitus on nyt vaivoin saanut tilanteen vakautetuksi. Mitä sitten, kun olosuhteet palaavat normaaleiksi? Vaikeudet var-

masti kasvavat. Tulevassa laskusuhdanteessa työttömyys ja velkaongelmat uhkaavat syöstä Suomen kohti romahdusta.

Teollisuusyhteiskunnan taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset rakenteet on sopeutettava äly-yhteiskuntaan. Nämä rakennemuutokset ovat edelleen tekemättä. Sen sijaan reaalielämä, arkielämä, erityisesti tuotanto, on jo siirtynyt nyky aikaan ja uuteen yhteiskuntaan, uuteen aikakautteen.

Suomalaisen yhteiskunnan vaikeat murrosolleet, joista paljon puhumme, eli työttömyys, pankkikriisi, valtion velkaantuminen jne., voidaan nähdä seurauksena vanhan ja uuden yhteiskunnan kitkasta. Menneen yhteiskunnan muovaamat poliittiset puolueet ja etujärjestöt ovat toistaiseksi pystyneet estämään välttämättömät muutokset, ehkä pystyneet sen takia, että nämä muutokset ovat etupäässä ikäviä kansalaisten kannalta. Nämä samat tahot ovat myös vastuussa murroksen ja sen ikävien seurausten pitkittymisestä. Vanhat koneistot vastustavat lyhytnäköisesti välttämättömiä muutoksia. Ne myös pelkäävät oman valtansa ja oman asemansa puolesta. Yleisesti historiassa katsotaan, että johtajien, myös poliittisten johtajien, tulee olla tiennäyttäjää, eräänlaisia edelläkävijöitä. Nyt näitä rohkeita tiennäyttäjiä puuttuu. Enemmän on tungosta varovaisista jarrumiehistä. Voimakkaat organisaatiot ovat toistaiseksi pystyneet estämään tarvittavat rakenteelliset muutokset. Näiden organisaatioiden voitto voi muodostua Suomelle ja myös niille itselleen kohtalokkaaksi. Lähestymme sitä pistettä, jonka jälkeen ei ole enää mahdollisuutta hallittuun muutokseen. Sen jälkeen muutos tapahtuu romahduksen kautta.

Hyvinvointivaltio on mielestäni enää vain huono poliittinen iskusana. Hyvinvointivaltio Suomessa ei todellista hyvinvointia ole enää kuin hyvin harvoilla. Työttömyys, turvattomuus, Euroopan korkeimmat itsemurhaluvut jne. eivät kerro hyvinvoinnista. Siitä eivät kerro myöskään ne jokapäiväiset keskustelut, joita kansanedustajakin voi kanssaihmistensä, naapureidensa, kylälaisten kanssa käydä. Ne kertovat yhä kasvavasta pahoinvoinnista, kasvavasta epävarmuudesta, pelosta, että jotain tapahtuu. (Ed. Aittoniemi: Pitää ottaa pieni ryyppy, jos rupeaa ahdistamaan!) — No, ehkä koko kansakunta ei pelkällä ryyppyllä tästä tuskasta selviä.

Suomi oli menestystarina aina 1990-luvulle asti, niin kuin hallituskin kuvaa. Sen sijaan koko tämän vuosikymmenen olemme eläneet henget-

tömässä holhousvaltiossa, jos jotain erityistä termiä meidän valtiostamme täytyy käyttää. Käytän harkiten termiä holhousvaltio, vaikka sekin luo väärä mielikuvia. Itse kun heräsin jollain tavoin asioita ajattelemaan 60-luvulla, koin, että työnantajat ja sen perinteisen porvarillisen yhteiskunnan organisaatiot holhosivat, rajoittivat, nutistivat, tekivät mahdottomaksi toiminnan. Silloin ehkä oli perusteltua katsoa, että valtio on pelastaja, valtio on ehkä auttaja. Valtio oli ehkä silloin enemmän ystävää, kun se tänä päivänä ehkä on tavallisen kansalaisen kannalta enemmän vihollinen. Kuitenkin tietysti valtio itse esittää oman roolinsa kansalaisten ystävänä.

Jos joltain taholta tänä päivänä ihminen kokee sitä, että häntä kohdellaan väärin, niin varmasti se on julkinen valta. Jos kansanedustajien niitä kirjeitä, mitä me saamme, tai muita tyytymättömyyden ilmauksia katsoo, niin aina se kansalaisten kokemaa epäoikeudenmukaisuus johtuu jostakin julkisesta viranomaisesta tai poliittisista päättäjistä. Ei aina näin ole ollut. Ehkä se kuvaa sitä, että todella väite holhousvaltiosta on muutakin kuin poliittinen iskusana.

Suomalaisen yhteiskunnan kiistämättömän menestystarinan katkaisivat 1980-luvulla tehdyt virheet. Voi tietenkin uskottavasti väittää, että virheitä varmaan tehtiin jo ennen sitäkin ja virheitä tekivät hyvin monet. Tämän vuosikymmenen vallanpitäjiä voi kritikoida ennen kaikkea siitä, että heiltä tai meiltä on puuttunut kyky ja rohkeus tunnistaa ja tunnustaa virheet ja sen jälkeen korjata ne. Jos ei myönnä virheitä, ei tietysti ole mitään korjaamisen tarvetta, eli ensin aina pitäisi myöntää joidenkin virheiden olevan olemassa, ennen kuin niitä voi korjata. Tähän korjausvaiheeseen emme ole päässeet, koska emme ole edes myöntäneet, että joitakin vikoja olisi. (Ed. Aittoniemi: Onhan ne myönnetty moneen kertaan!) — No, on hyvä, jos ed. Aittoniemi on tämän vaikean prosessin läpikäynyt. Kunniotan häntä siitä. Mutta itse en ole sitä kyllä riittävässä määrin havainnut.

Päättäjien, siis ennen kaikkea eduskunnan ja hallituksen, neuvottomuus on myös kuluttamassa loppuun sen luottamuspääoman, jonka päättäjät ovat kansalta saaneet. Tämä tarkoittaa sitä, että meillä on ennen pitkää uhkaamassa taloudellisen ja sosiaalisen kriisin ohella myös poliittinen kriisi. Ensimmäinen vakava varoitus oli viime syksyn vaalien äänestysprosentin jääminen 60:een tai eräissä lähiöissä alle 40 prosenttiin. (Ed. Aittoniemi: Se koski vain demareita!) — Puhuin äänestysprosentista. Tämä olisi hyvin helppo

ongelma, jos se olisi vain yhden puolueen ongelma.

Tulevaisuuden Suomen tulee perustua ihmisten todelliseen hyvinvointiin. Jos kansalaiset voivat hyvin, voi yhteiskuntakin hyvin. Meidän ei tule rakentaa hyvinvointivaltiota, vaan luoda kansalaisille mahdollisuus hyvään elämään. Meidän on siirryttävä valtiokeskeisestä politiikasta ihmiskeskeiseen politiikkaan. Ihmiskeskeinen elämä edellyttää sitä, että yksilöille, perheille ja verkostoille annetaan tilaa. Tämä edellyttää ylisäättelyn purkua. Tilan tekeminen ja todellisten mahdollisuuksien luonti edellyttää myös julkisen talouden suhteellisen osuuden laskua. Muutoin ei voida purkaa Suomea lamauttavaa ryöstöverotusta. Erityisesti ei voida myöskään purkaa työtä koskevaa rangaistusverotusta.

Hyvä yhteiskunta ei voi perustua holhoukselle, komentotaloudelle, säätelylle eikä valvonalle. Hyvä yhteiskunta voi perustua vain kestävälle moraalille. Hyvän elämän ja hyvän yhteiskunnan arvoja ovat minun mielestäni muun muassa oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, suvaitsevaisuus ja ihmisen eli yksilön kunnioittaminen. Työtä, ahkeruutta ja rehellisyyttä tulee suosia myös teoissa eikä vain puheissa. Vapaus on tärkeä arvo ainakin itselleni. Yhtä tärkeää on vapauden kääntöpuoli, vastuu. Meillä jokaisella on vastuu lähimmäisistämme. Tätä vastuuta me emme voi siirtää yhteiskunnalle, emme lautakunnille, emme virastoille. Myöskään kollektiivista vastuuta ei ole. Se on samaa kuin vastuuttomuus. Yhteiskunnan vastuuta heikoista ja vähäosaisista tarvitaan. Mutta tämä järjestelmien vastuu ei millään tavalla vähennä jokaisen ihmisen henkilökohtaista vastuuta. Henkilökohtainen vapaus ja sen kääntöpuoli vastuu ovat hyvän elämän ja myös hyvän yhteiskunnan välttämätön edellytys. Ihminen ei voi hyvin häkissä, vaikka häkki olisi kultainen.

Ehkä selonteossa erityisesti, jos jotakin kaipaakaan, olisi kaivannut kuvausta ympäristöstä Suomen menestystekijänä, koska kiistatta maaseutu- ja luonnonläheinen ja puhdas ympäristö on sellainen arvo, jota maapallolla tässä määrin hyvin harvassa maassa on. Tätä näkökulmaa ja tätä menestystekijää selonteko ei tuo riittävästi esiin.

Lopuksi haluaisin todeta, että meille päättäjille, joille muut yhteiskuntamme jäsenet ovat antaneet vallan ainakin määräajaksi, voidaan asettaa korkeampia vaatimuksia kuin muille kansalaisille. Me olemme vastuussa myös päättämättömyydestä. Eduskunta ei voi vetäytyä halli-

tuksen tai etujärjestöjen selän taakse. Varmasti kansalaiset tarvitsevat, mutta ennen kaikkea myös me päättäjät tarvitsemme lisää rohkeutta ja myös rohkeaa otetta tulevaisuudesta.

Valitettavasti hyvästä otsikosta huolimatta hallitus ei minun mielestäni ole ollut rohkea eikä erityisen reilu. Siinä mielessä selonteko antaa myös eduskunnalle ja erityisesti eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle mahdollisuuden osoittaa, että eduskunta pystyy vielä parempaan näkemykseen, parempiin yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin tulevaisuuden Suomesta.

Ed. Puhjo: Herra puhemies! Hallituksen tulevaisuusselonteossa on nähtävästi pyritty melko maltillisiin arvioihin antamalla toisaalta myöten pääoman vaatimuksille ja markkinavoimille, toisaalta korostamalla pohjoismaisen hyvinvointivaltion etuja ja ansioita. Yksioikoinen markkinanäkökulma on torjuttu ainakin osittain. Tätä kuvastaa esimerkiksi selonteon loppuluvussa esitetty toteamus, että hyvinvointivaltiolla on taloudelliselta kannalta erityisiä positiivisia tehtäviä. "Hyvinvointivaltion kritiikki vaikenee yleensä hyvinvointivaltion suosiollisista tehokkuusvaatimuksista", huomautetaan selonteossa. Selonteon laatijat eivät näytä omaksuneen uusliberalistisia oppeja, joissa hyvinvointivaltio pannaan kokonaan matalaksi.

Hallitukselta odotetaan luonnollisesti linjauksia työllisyyden suhteen. Onko edessä alistuminen pysyvään joukkotyöttömyyteen vai voidaan-ko täystyöllisyys palauttaa joko perinteisin tai uusin keinoin? Työn ja toimeentulon vaihtoehtoja pohdittaessa selonteossa nostetaan etusijalle uusi pohjoismainen tie, jossa perusideana näytetään olevan kasvuvetoinen työllisyyden ylläpito yhdistettynä joihinkin uusiin elementteihin. Mikä tämä uusi tie on, jää hieman hämäräksi, mutta nähtävästi ajatuksena on yhdistää pohjoismaiseen malliin osia amerikkalaisesta mallista ja joitakin pehmeämpiä ideoita kuten työn kierrätystä.

Selonteossa kuvataan kolme perusvaihtoehtoa työn ja toimeentulon järjestämiseksi. Nämä nimetään kasvuvetoiseksi työllisyyden ylläpidoksi, markkinaehtoiseksi työyhteiskunnan puolustukseksi sekä työyhteiskunnan asteittaiseksi luovutukseksi. Kuvattu uusi pohjoismainen tie perustuu siten kasvuvetoiseen malliin, johon on yhdistetty markkinaehtoisen eli amerikkalaisen mallin ja luovutukseksi nimetyn mallin piirteitä. En usko, että tarjolla olevat vaihtoehdot voidaan rajoittaa näihin malleihin.

Selonteko luottaa myös liikaa talouskasvuun työllisyyden edistämisessä, vaikka myönnetäänkin, että talouskasvu ei voi hoitaa kuntoon Euroopan työttömyyttä. Selonteossa annetaan ymmärtää, että ajatukset työn uudelleenjakamisesta ovat työyhteiskunnan luovutusta, vaikka todellisuudessa kyse on siitä, että kaikille turvataan tasavertainen oikeus ja mahdollisuus ansio-työhön. Toisessa kohdin työajan lyhentämistä kuvataan seikkailupoliitikaksi. Selittämättä jää, miksi työajan lyhentäminen on nyt seikkailupoliitikkaa, kun se ei ole ollut sitä aikaisemmin tämän vuosisadan aikana. Työn tuottavuuden nousun hedelmiä on voitu jakaa sekä kulutukseksi että vapaa-aikana. Miksi vapaa-ajan lisääminen ei nyt olisi enää mahdollista?

Työn tuottavuuden ja työllisyyden suhteen nähdään selonteossa muutenkin liian ongelmattomana, mikä ilmenee muun muassa sivulla 51 olevasta toteamuksesta: "Tuottavuuden kasvu ei pitkällä aikavälillä aiheuta työttömyyttä, koska ostovoima kasvaa vastaavasti." Tässä pitäisi kysyä, kenen ostovoima kasvaa, kenen ei. Ei ole mitään takeita siitä, että työn tuottavuuden nousun mahdollistama ostovoiman kasvu jakautuisi tasaisesti. Sitä paitsi nimenomaan työntekijöiden ja työttömien ostovoiman alentamista tarjotaan oikealta työttömyyden torjuntakeinoksi. Kuten myös selontekoon liittyvässä aineistossa myönnetään, USA:ssa palkkatyöntekijöiden ostovoima on alentunut 1970-luvun alun jälkeen teknologian huimasta kehityksestä huolimatta tai pikemminkin juuri sen takia. Työn tuottavuuden kasvu vähentää työvoiman tarvetta monilla talouden aloilla, yhä useammin myös palvelualoilla. Näin työttömyys on entistä enemmän teknologista ja rakenteellista.

Tiedot esimerkiksi USA:n ja Englannin Keski-Eurooppaan verrattuna alhaisemmista työttömyyslukuista eivät vakuuta. Näissä maissa rakenteellinen työttömyys on onnistuttu vain paremmin piilottamaan erilaiseen alityöllisyyteen tai täydelliseen syrjäytymiseen työmarkkinoilta. USA:n puoltatoista miljoonaa vankia ei lasketa mukaan työttömyyslukuihin. Se, että työttömiä käytetään halpana työvoimareservinä, jonka asema muistuttaa siirtolaisten ja kehitysmaiden työntekijöiden asemaa, ei kerro USA:n työllisyyspolitiikan erinomaisuudesta.

Viime aikoina tyrkytettyä kannustusideologiaa voidaan arvostella myös työn tuottavuuden nousun ja teknologian kehityksen valossa. Ne työpaikat, joihin köyhiä ja pienituloisia työttömiä yritetään työttömyysturvan ja sosiaaliavun

leikkauksella kannustaa, voidaan helpoimmin rationalisoida pois uuden tekniikan avulla. Yksinkertainen vaihetyö voidaan korvata roboteilla. Monet rutiinipalvelut voidaan myös automatisoida tai muuttaa itsepalveluiksi. Periaatteessa ei olisi enää kovin vaikeata korvata valintamyymläiden kassat automaateilla tai siirtää hampurilaisten ja pitsojen paistaminen robottien tehtäväksi.

Teknologinen kehitys uhkaa ensimmäisenä pienipalkkaisten työntekijäryhmien työpaikkoja. On turha lähteä kilpailuun teknologian kanssa palkkoja alentamalla. Automatisoinnin seurauksilta eivät ole suojassa myöskään ammattitaitoiset ja pitkälle koulutetut työntekijät ja toimihenkilöt. Suomen nykyisistä työttömistä noin puolella on vähintään keskiasteen koulutus. Työttöminä on tuhansia insinöörejä ja teknikointa, joiden työlle luulisi olevan kysyntää teknistävissä yhteiskunnassa.

Herra puhemies! Nykyajan kapitalismille on ominaista aivan sama ristiriita kuin kapitalismille sata vuotta sitten. Tekniikan kehitys mahdollistaa ennennäkemättömän vaurauden ja kulutustason. Tämä vauraus jakaantuu kuitenkin epätasaisesti ja runsauden keskellä on paljon köyhyyttä. Joukkotyöttömyys sulkee miljoonia ihmisiä pois tämän vaurauden tuottamisestakin. Palkkatyö ja sen mukana myös kulutus jää monille korkeintaan pätkittäiseksi. Pätkätyöhön liittyy pätkäkulutus samalla, kun kehitys luo pienelle vähemmistölle mahdollisuuden kerskakouluilaisuuteen ja entistä runsaampaan kerskakulutukseen.

Suuryritysten, erityisesti kansainvälisten suuryritysten, yhteiskunnallisen vastuun puuttuminen on nykyajan suuria kysymyksiä ja ongelmia. Selonteossa viljeltyä vakuutussanastoa mukaellen voi sanoa, että kansainväliset suuryhtiöt ovat monissa asioissa vapaamatkustajia, joita on kohdannut moraalikato. Valitettavasti tämä ongelma jätetään aivan liian vähälle huomiolle ja lähes kaikissa asioissa mahdollisuudet rajataan kansainvälisen pääoman asettamiin reunaehtoihin.

Selonteon yksi luku on omistettu ympäristökysymyksille. Tämä alle kahdeksansivuinen jaksos on aivan liian lyhyt ja ylimalkainen, jotta siitä saataisiin eväät kestävästä kehityksen valinnoille. Kun kyse on tulevaisuusselonteosta, ympäristöongelmille ja nyky-yhteiskunnan riskeille olisi pitänyt ehtomasti osoittaa enemmän huomiota. Jaksoa luonnehtii mielestäni myös turhankin optimistinen ote, kun otetaan huomioon ympä-

ristöongelmien ja niitä sivuavien terveysongelmien koko laajuus ja monimuotoisuus.

Esimerkiksi ilmastonmuutoksesta arvellaan, että se ”ei todennäköisesti aiheuta taloudellista haittaa Suomelle ensi vuosisadan aikana. Se saattaa jopa parantaa metsien kasvua ja viljelyn edellytyksiä”. Tästä syntyy vaikutelma, että kasvi-huoneilmiö olisi Suomen kannalta jopa tavoiteltava asia. Ilmeisesti tämän takia selonteossa ei myöskään paneuduta syvällisesti energiapolitiisiin valintoihin.

Ympäristökysymyksiä käsiteltäessä selonteossa sivuutetaan kokonaan liikennepoliittikka, joka vaikuttaa monella tavalla päästöihin, luonnonvarojen hyödyntämiseen, maan käyttöön ja yhdyskuntarakenteeseen. Kuitenkin liikennepoliittikka kuuluu juuri niihin politiikkalohkoihin, joissa itsenäisen toiminnan mahdollisuudet ovat suuret ja joissa emme ole kovinkaan paljon riippuvaisia siitä, mitä muut maat tai kansainväliset markkinavoimat tekevät. Tässäkin asiassa sitä paitsi puheita ja tekoja pitäisi verrata toisiinsa. Ajankohtainen keskustelu joukkoliikenteen tuen leikkauksista kertoo, että ympäristötietoisuuden välittämisessä käytännön politiikkaan ja hallituksen päätöksentekoon on vielä pitkä matka.

Herra puhemies! Hallituksen selonteko tarjoaa epäilemättä keskustelun aineksia, mutta kun ajatellaan aikamme suuria ongelmia, kuten työllisyyttä ja ympäristöuhkia, selonteossa esitetyt vaihtoehdot ja päätelmät ovat liian suppeita ja keskeneräisiä.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Aluksi täytyy antaa poikkeuksellisesti tunnustusta hallitukselle siitä, että se on laajan asiantuntijakoneistonsa avulla laatinut mittavan ja monilta osin seikkaperäisen selonteon Suomen tulevaisuusmalleista lähimmille vuosikymmenille. Nyt eduskunnalle annettu selonteon toinen osa on edeltäjäänsä selkeämpi ja kansantajuisempi. Toisaalta siinä syyllistytään mielestäni monin kohdin myös yliampuviin skenaarioihin, jotka puolestaan heikentävät selonteon uskottavuutta. Ennustaminenhan on tunnetusti hankalaa ja epäkiitollista työtä, jossa tyydyttävimpään lopputulokseen pääsee mahdollisimman ympäripyöreällä tekstillä. Selonteossa on ilmeisesti pyritty välttämään tätä varman päälle pelaamista ja siksi joiltain osin mennään vahvasti liioittelun puolelle.

Hallitus on nähnyt paljon päänvaivaa ja käyttää runsaasti selonteon sivuja todistaakseen, ettei Suomessa ole tai tule eriarvoisuutta kansalaisten

välille. Väitetään, että jo yli viisi vuotta kestänyt lama ei ole kärjistänyt taloudellisia ja sosiaalisia eroja ja jopa, että menetykset olisivat olleet parempituloisilla muita suuremmat. Tästä asiasta olen hallituksen kanssa jyrkästi eri mieltä.

Suomalaiset ovat viime vuosina kiihtyvällä vauhdilla eriytyneet toisistaan koko ajan loittonneviin ihmisryhmiin: a-, b- ja c-luokan kansalaisiin. Kuten hiljattain pidetyssä sosiaalipoliittisen selonteon palautekeskustelussa totesin, erot näiden kansalaisryhmien välillä jyrkkenevät päivä päivältä, ja jouduttuaan heikompaan c-luokkaan on ihmisen hyvin vaikea enää nousta ylöspäin takaisin kunnioitetuksi kansalaiseksi. Sama kurjuuden häränsilmä kiskoo mukaansa myös tähän luokkaan joutuneiden lapset muita huonomman koulutuksen ja elämän lähtöasetelmien takia.

Väitettyään, että eriarvoisuutta ei Suomessa olisi tai se ei olisi lisääntynyt, hallitus kuitenkin selonteossaan samalla toteaa monin kohdin, että pitkäaikaistyöttömyys on luonut ihmisryhmiä, joilla on vakava syrjäytymisuhka ja joiden riippuvuus yhteiskunnan tuista on kasvanut huoletuttavaksi. Hallitus puhuu pysyvästä syrjäytymisestä elinkaarella ja sen luomasta alaluokan piirteestä. Tällaisia kansalaisia selonteon mukaan on jo yli 150 000 ja määrä ei ole ainakaan laskussa.

Hyvän aika sentään, juuri tästähän on kysymys luokkajaon muodostumisesta kansalaisten välille! Näin, arvoisa ministeri, itse ainakin ymmärrän myös tämän selonteon sanonnan. Ei ole kyse vain jostain alaluokan piirteestä, vaan todellisesta ja hyvin konkreettisesta jokapäiväisestä eriarvoisuudesta, huonommuudesta ja halveksunnasta parempiosaisten ja koko yhteiskunnan koneiston taholta. Tämä johtaa pitkittyessään vakavaan syrjäytymiseen ja eristäytymiseen normaalien yhteiskuntatoimintojen ulkopuolelle.

Arvoisa puhemies! Toisin kuin hallitus näen Suomen olevan jakautumassa alueellisesti ja taloudellisesti-sosiaalisesti jyrkkenevästi koko ajan eriarvoisempiin alueisiin ja ryhmiin. Tämä kehitys alkoi jo edellisen, keskustavetoisen Ahon hallituksen aikana. Kehitys ei ole siis pelkästään Lippos-syntyistä. Perussyys tähän jakautumiseen on, kuten hallituskin selonteossaan toteaa, on lama ja sen mukanaan tuoma pitkäaikaistyöttömyys. Pitkittyessään työttömyys separaattorin tavoin kuorii kerman pois kurrasta, jolloin huonompi kurriaines voidaan käyttää vähempiarvoisiin tarkoituksiin. Tämä Viinasen luoma yhteiskunnallinen kansalaisseparaattori saa käyttövoimansa työttömyydestä, sosiaalisten etuuk-

sien leikkauksista, hyvätulaisia suosivista vero-kevennyksistä, maksujen muutoksista sekä muista leikkaustoimista.

Mikäli ummistamme silmämme tältä vaaralliselta amerikkalaismalliselta kehitykseltä, kuten hallitus näyttää selonteossaan tekevän ja haluaisi muidenkin tekevän, ajaututaan Suomessa jo kymmenen vuoden kuluessa selkeään kansalaisten luokkajakoon.

Tulee muutaman sadantuhannen eliitti, a-kansalaisten ryhmä, joka nauttii täysin siemauksin jatkuvasta hyvinvoinnin kasvusta ja elämän sietämättömästä keveydestä, kuten ed. Puhjo täällä puheenvuorossaanakin ymmärtääkseni totesi.

Toinen on väliin jäävä ja kooltaan suurin b-luokka, joka pitää sisällään kansalaiset, jotka joka päivä taistelevat työpaikastaan, lastensa koulutusmahdollisuuksista, kunnollisista elinmahdollisuuksista ja velkojensa lyhennyksistä. Heillä on jatkuvana riskinä liukua c-luokkaan, jos työpaikka menee tai elämässä tulee eteen muita yllättäviä ja suuria ongelmia.

Lopuksi on jo mainitsemani muutaman sadantuhannen kansalaisen c-luokka, jolla ei ole muuta toivoa kuin uusanarkia tai toivo ihanammasta elämästä siellä jossain.

Olen puhunut tästä luokkajaon uhasta toistuvasti niin täällä eduskunnassa kuin muissakin yhteyksissä. Samasta vaarasta ovat useat, ilmeisesti muut kuin hallituksen käyttämät, asian tuntijat varoittaneet. Tästä huolimatta valtiovallalta, tässä tapauksessa hallitus, laatii nyt käsittelyssä olevan kaltaisia ongelman kieltäviä tai sen maininnalla sivuuttavia papereita. Ei tästä uhasta päästä eroon vaikenemalla. Työttömyysongelman ohella ja siihen saumattomasti liittyen väestön taloudellis-sosiaalinen jakautuminen ja siitä aiheutuva syrjäytyneisyys ovat maamme suurin sisäinen haaste lähivuosina ja vuosikymmeninä. Tarvitaanko yhteiskuntarauhan rikkoutuminen ja selonteossakin ikään kuin väriläiskäksi laitettu slummiutuminen, ennen kuin virallinen Suomi uskoo olemassa olevan todellisen vaaran?

Arvoisa puhemies! Hallitus tuntuu tulevaisuuden selonteossaan pyrkivän liioittelun ja vähättelyn ohella myös vakavaan ylioptimismiin. Toistuvasti Suomen tulevaisuus nähdään parhaimman etenemisuran kautta tapahtuvana ja huonoimmat vaihtoehdot näkyy heitetyn mukaan kuin tummat raidat räsymattoon tarkoituksella, että vaaleat ja kirkaat erottuisivat paremmin ja näyttäisivät vielä kauniimmilta.

Selonteossa esitetään Suomesta vuonna 2007 kaksi vaihtoehtoa tulevaisuuden kuvaa: menestyjän muotokuva ja noidankehässä olevan maan muotokuva. Juuri ensin mainitussa mallissa kuvastuu tyypillisesti hallituksen ylioptimismi, mikäli mainittua mallia ei ole laitettu selontekoon pelkästään välikevennykseksi. Mielestäni toinen, hallituksen ilmeisesti epätodennäköisempänä pitämä, noidankehämalli on lähes täysin paikkansa pitävä ennuste Suomen tilanteesta kymmenen vuoden kuluttua, mikäli hyvin ennakoluulottomiin ja perusteellista laatua oleviin suunnanmuutoksiin ei pikaisesti ryhdytä työllisyys-, sosiaali- ja aluepolitiikassa.

Aiemmin laajasti käsittelemäni kansan ja maan alueellinen jakautuminen johtavat täysin samanlaiseen tilanteeseen kuin selonteon tuomiopäivämalli, ehkäpä lukuun ottamatta ennustettua korkeata inflaatiota. Mistä se inflaatio nousisi, kun palkkataso laskee, kukaan ei ole kiinnostunut taloudestamme ja raaka-aineitakin voi pian saada niin halpaan hintaan kuin ilkeää ostaa? Samalla voidaan myös unohtaa hallituksen menestyksen ehtona peräamät turvallisuus, poliittinen ja yhteiskunnallinen vakaus sekä luotettavat julkiset palvelut. Myös korkea koulutustaso jää haaveeksi, sillä korkeimpaan koulutukseen on varaa vain rikkaiden lapsilla ja hekin lähtevät parempien työtilaisuuksien perässä ulkomaille.

Miten sitten välttyisimme tältä noidankehämallilta Suomessa? Tarvitaan muutama periaatteellinen ja syvälle luotaava muutos yhteiskunnassamme.

Ensiksikin, on siirryttävä kansantulomme tasapuolisempaan jakoon kaikkien kesken. Toisin sanoen on toteutettava kaikille maassamme vakituisesti asuville maksettava perustoimeentulo, kansalaispalkka. Tämän kohtuullisen elintason turvaavan kansalaistyön palkan lisäksi työssä käyville maksettaisiin työnantajan toimesta palkkaa työtehtävän mukaan, kuitenkin niin että veroprogressio olisi nopeammin nouseva kuin nykyisin.

Toiseksi, olisi toteutettava sosiaali- ja eläketurvan uudistus siten, että kansalaispalkkaa täydennettäisiin lasten aiheuttamien kustannusten korvauksella, kertyneitä työeläkkeitä maksettaisiin määrätty osa kansalaispalkan ylittävältä osalta, ja samoin työttömyystilanteessa olisi mahdollista täydentää kansalaispalkkaa vakuutus pohjaisella ansiosidonnaisella työttömyysturvalla.

Kolmanneksi, veropolitiikkaa olisi muutetta-

va jo mainitsemani palkan kansalaistulon ylittävää osuutta koskevan jyrkemmän progression lisäksi niin, että pääomatulojen verotus lähenisi muiden tulojen verotusta asteittain ja työnantajamaksut siirtyisivät perittäväksi yhtiön liikevaihdon ja kannattavuuden mukaan nykyisen palkkaperusteisen perinnän sijaan.

Vastikkeeksi yhteiskunnan maksamalle kansalaispalkalle olisi jokainen velvollinen tekemään jotain työtä tai palvelutehtävää tietyn määrän vuodessa ilman erillistä korvausta, lukuun ottamatta tietysti esimerkiksi lastenhoidosta aiheutuvia kustannuksia.

Arvoisa puhemies! Esiin ottamani yhteiskuntamme muutosmalli, jolla välttäisimme Suomen ajautumisen luokka- ja pahoinvointiyhteiskunnaksi, edellyttää tietysti kansallisen yhteisymmärryksen lisäksi myös vapautta toteuttaa asiat oman tahdon mukaisesti. Mikäli Euroopan unioni onnistuu suunnitelmissaan toteuttaa Emu ja muut syventämistoimet, saattaa Suomen olla vaikeata toimia ainoana ”pehmeän yhteiskuntamallin maana” Euroopassa. Tällöin joudumme tyytymään muualla tehtyihin päätöksiin ja ajautumme syviin vaikeuksiin niin sisäisesti kuin kansainvälisestikin.

Lyhyesti vielä selonteossa esiin nostetuista metsäteollisuutemme tulevaisuuden näkymistä ja Suomen energiapolitiikasta. Mallit, joilla selonteossa ennustettiin puunjalostusteollisuutemme tulevaisuutta, olivat nekin mielestäni vahvasti liioiteltuja puoleen tai toiseen. Poiketen koko Suomen mallivaihtoehtoista olisin kuitenkin tämän teollisuudenhaaran osalta taipuvainen näkemään myönteisimmän vaihtoehdon lähinnä totuutta olevana. Koska puunjalostusteollisuus pystyy koko ajan laajenemaan ja suurentamaan kokoa, tulee se selviytymään Euroopan sisäisessä ja myös maailman laajuisessa kilpailussa. Tätä tukee myös maaseudun autioituminen siten, että metsämaa lisääntyvässä määrin päättyy yhtiöiden, yhteisöjen tai harvojen, taloudellisesti heikossa tilassa olevien ja metsäänsä tämän takia pakosta myyvien tilojen omistukseen. Näin kantohinnat pysyvät alhaisina esimerkiksi Ruotsin tasoon verrattuna. Tämä teollisuudenhaara ei kuitenkaan pysty yksin pönkittämään kansantalouttamme, varsinkin kun sen omistus pohja siirtynee tulevaisuudessa vähitellen enenevässä määrin ulkomaalaisten käsiin.

Tulevaisuusselonteossa jatkuu rivien välistä sama tyypillinen ydinenergian tyrkyttäminen, joka on ollut vallalla jo vuosikausia. Olen itse edelleen samaa mieltä kuin ennenkin, ettei Suo-

meen tarvita lisää ydinvoimaa. Sen sijaan kaikki mahdollinen olisi tehtävä yhteispohjoismaisen maakaasuverkon toteuttamisen eteen EU:n tuella. Sen lisäksi kotimaisia uusiutuvia energiamuotoja on otettava lisää käyttöön ja niiden hyödyntämistutkimukseen on panostettava merkittävästi nykyistä enemmän. Suomi pursuaa energiaa, kunhan mitään vaihtoehtoja ei suoralta kädeltä hylätä ennakkoluulojen tai suurten energia-yritysten propagandan takia.

Ed. V i r t a n e n : Arvoisa puhemies! Ministerit, kollegat, kansa, tiedotusvälineet! Jos, ja miksei, lähdetäisiin siitä, että hallituksen visioima selonteko on aidon hengen mukaisesti totta ja tehty siinä tarkoituksessa, että se toteutuisi ja tosiaan siltä pohjalta asennoiduttaisiin tähän eli nähtäisiin vastuun ja osaamisen Suomi ja reilu ja rohkea Suomi, niin pakko on myöntää tässä kansanvallan pääpaikassa, että minä en ainakaan puheista, mitä olen kuunnellut, ole saanut sitä käsitystä, että sellainen Suomi olisi mahdollinen mitenkään, päinvastoin.

Meidän, voisiko sanoa, kieroutunut poliittinen systeemimme on johtanut siihen, että oppositio kaikin keinoin, varsinkin ns. hallitseva oppositio, joka on hyvin pitkälle vastuussa siitä maan tilasta, missä me olemme, vetäytyy vastuusta, tekeytyy tyhmäksi, kieltää oman osaamisensa silloin, kun oli hallitusvastuussa, missään nimessä ei osoita minkäänlaista reiluutta, johon liittyy rehellisyys, puhumattakaan rohkeudesta. Jotkut maalaistaustat ja muut kun otettaisiin, niin myönnettäisiin jotakin myönteistä, osaavaa, hyvää, paitsi ehkä fraasinomaisesti, että selonteon ovat hyvät miehet ja naiset, hyvät tekijät, tehneet, jotka ovat oikein kauniita asioita saaneet paperille.

Jos olisi vähänkin perää tiedotusvälineistön puheissa siitä, että täällä on huono henki tai muu vastaavaa, niin näistä puheista voisi ainakin sanoa, että kerrankin tiedotusvälineet ovat oikeassa. Mutta kun puhutaan vastuun ja osaamisen Suomesta ja reilusta ja rohkeasta, siis valtioneuvoston tulevaisuusselonteosta, ja siitä, missä tänä päivänä suomalainen poliittinen järjestelmä on, niin tiedotusvälineistö on myös täysin ulkopuolella tämän kaltaisen selonteon todellisuudesta. Meidän ratkaisevasti kansaan vaikuttava tiedotusvälineistömme on pahemman kerran liian pienelle maalle sairastunut ja päinvastoin kaikessa tuntuu hyvinkin leimaavalta, paheellisesti, sairastuttavalta, negatiiviselta, epäreilulta ja raukkamaiselta.

Loppujen lopuksi terapeutisesti tätä asiaa ajatellen ja muutenkin minusta tuntuu, että hallitus taitaa olla ainoa positiivinen ja myönteinen voima koko maassa, kun ottaa tämän vakavasti ja tosissaan. Miksei ottaisi, koska muuten näyttää olevan niin kehnosti asiat? Ja, niin kuin sanoin, tämä on erittäin hyvin tehty ja täällä on komeita asioita. Se on sitten eri asia, ovatko ne totta tänä päivänä, tuleeko niistä totta tulevaisuudessa. Mutta en usko tulevan, arvoisa puhemies, sillä menetelmällä, millä suomalainen poliittinen järjestelmä toimii, siis vastuuttomuuden ja syyllistämisen ja epäreilouden ja pelkuruuden, jatkuvan oppositioikäytännön menetelmällä. En tarkoita ainoastaan oppositioihmisiä. Meillä on hyviä esimerkkejä hallituspuolueiden sisäisistä poliittisista opportunisteista, jotka myöskään eivät toteita mitään näistä piirteistä.

Suomi on ajautunut ylikuupalliseen, ylikorostuneeseen, itsestään vieraantuneeseen, lamaan-tuneeseen tilaan. Vaikka hallitus kyllä toteaa, että me olemme laman henkisen vaiheen ohittaneet, se ei ole kyllä totta. Kyllä kentällä ja kansan keskuudessa ja varsinkin saastuttavan ja sairastuttavan tiedotusvälineiden väärän sammon ääriellä elää kansa, joka koko ajan kiihottuu negatiivisesta ja epätoivoisesta tilanteesta, missä olemme.

On kaksi aivan eri asiaa reilussa ja rohkeassa. Se voi olla ylhäältä alas astuvaa lässytystä ja keinotekoista kaveruutta, kun toveruus on mennyt ja kaikki muu solidaarisuus. On aivan eri asia, että hallitus itessään on keinotekoinen ja menettänyt kosketuksensa todellisuuteen, kuin se, mikä on visio tai näkymä Suomen tulevaisuudesta ja siitä, kuinka sitä rakennetaan.

Kun selontekoa yksityiskohtaisesti ja seikka-peräisesti käy läpi, on vaikeaa löytää oikeastaan mitään moitittavaa näistä hyvistä toivomuksista ja hyvistä aikeista ja jopa lapsellisesta, naivistisesta, hurmahenkisestä, optimistisesta asenteesta ja jopa kuvittelusta, että pahin on ohitettu.

Sivulla 35 on "Nykyaikaa etsimässä", joka on Paavolaiselta tyylikkäästi lainattu. Lempikirjani on suunnilleen samoilta ajoilta samasta asiasta kertova kirja, joka ei siis ole Paavolaisen, vaan Tatu Vaaskiven "Huomispäivän varjot". Kun tässä "Nykyaikaa etsimässä" lähdetään ikään kuin siitä, että tulevaisuus on myönteinen ja nykyhallituksen ja -talouspolitiikan perustalta valoisaa, niin Vaaskivi, jolle kyllä kävi huonosti sodan alussa, kun hermoheikkona ei kestänyt omia visioitaankaan, lähtee kirjassaan "Huomispäivän varjot" ja toisessa kirjassaan "Vaistojen ka-

pina" siitä, että kielteiset lonkerot ja masennus ja luottamuksen menetys ulottuvat niin pitkälle, että nykypäivän näkeminen realistisesti on tullut mahdottomaksi.

Täällä jossain puhutaan luottamususkosta ja luottamuksesta ja kaikesta muusta, mutta tapahtui juuri se, mitä tapahtui, edellisen hallituksen aikana — vaikka sille oli pohjustanut jo sitä edellinen hallitus maaperää: Vietiin ihmisiltä ja kansalta luottamus ja petettiin usko, aivan kuin jossain avioliitossa tai avoliitossa pitkäaikainen luottamussuhde. Ehkä kaikkein pahimpia olivat pankinjohtajat ja sitten vielä laki, joka Suomessa on koettu pettäväksi samaan aikaan, ja heidän keinottelunsa vielä ihmisten rahoilla. Se on niin rankka ja syvä kokemus ja syvä ihmiselämän ja tunne-elämän kriisi, että sitä ei hyvää päivää kirvesvartta -toivotuksilla vielä sivuuteta.

Siihen laitetaan päälle suomalainen, todellisuudesta vieraantunut oppositiopolitikointi ja puoskaripsykologisointi ja approbatur-toimittajien pelleily, siis myös kansanedustajatasolla, arvoisat kollegat. Nimittäin opetetaan, että kun ihminen kehittyy ihmisenä ja toimittajana, hän kiinnittää huomiota manipulointiin, indokrinaatioon, kaikkeen muunlaiseen goebbelsmäiseen piilovaikutukseen. Valitettavasti approbatur-käsitys toimittajan roolista ei sisällä sitä, että nämä olisivat kiellettyjä asioita, vaan päinvastoin ne ovat toimittaja-puoskari-psykologien suurimpia arvoja, joita nimitetään suomalaisiksi politiikaksi. Ennen kaikkea se siis ilmenee jatkuvana mustavalkoisena, negatiivisena, kielteisenä väristelynä, jonka perustana on suomalainen tiedonvälityskoneisto, joka liian pienessä maassa joutuu elättämään itsensä liian pienien ihmisten ja juttujen kanssa.

Kun etsitään nykyaikaa, sitä ei todellakaan tehdä edellisen hallituksen surullisenhupaisalla kirjelmällä, mikä se olikaan, Niiniluotoa ja vastaavaa tohtoristason miestä oli sitä väsäämässä. Meillä on paljon tohtoreita ja kaiken näköisiä oppineita, jotka pystyvät osoittamaan, kuinka hienosti asiat ovat, kielellisesti. Mutta silloin, kun meillä on näin upea kieli, kuin suomen kieli kerta kaikkiaan on, ja sen asemasta taistelemme ja omasta asemastamme Euroopassa, olemme hyvin vaarallisella alueella, kun se on kääntynyt itseänsä, kansaansa ja omia juuriaan vastaan.

Silloin ei puhuta enää mistään liturgiasta, ei mistään taitavasta politikoinnista, ei puhuta, että on taitava poliittisen pelin mestari puolue, jos omassa puolueessa on, arvoisa puhemies, selvä skitsofreeninen mielisairauden muoto, joka pe-

laa sairailta tiedotusvälineillä, pysyy jatkuvasti otsikoissa sen takia, että pystyy järjestämään keinoitekoisesti muka oppositiojohtajuuden maahan, jossa ei ole parlamentarismia siinä tasossa. Sitten vielä koko ajan hajotetaan oman puolueen sisältä koko maata saaden siitä julkisuutta ja kaikkea muuta. Silloin olemme sellaisessa jatkuvassa kiertteessä, jossa valitettavasti hallituksen erinomainen vastuun ja osaamisen Suomi ja reilun ja rohkean pelin meininki ei voi toteutua.

Kun luen tätä hyvällä sydämellä ja terapeutti- sessa mielessä, minusta tuntuu, että olisipa hienoa, kun tämä hallituksen tulevaisuudennäkymä toteutuisi. Toivon oikeastaan, että kyseiset hallituspuolueet saisivat selkeän vaalivoiton, ettei tätä tulevaisuudennäkymää sotkettaisi missään mielessä, vaan tämä toteutuisi, kaikki tämä ihannuus. Sitten päästäisiin joskus seuraavalla kertaa repimään tämä kappaleiksi ja ihmettelemään, miksi se ei toteutunut.

En muista ihan tarkkaan, kuinka se käännetään suomeksi, mitä Winston Churchill osoitti aikoinaan, siis hän, joka näytti oikein päin voitonmerkkejä eikä niin kuin eräät poliitikot halveksien toisiaan aina kääntävät sitä vähän, kuinka sattuu. Arvoisat kollegat, hän sanoi, että politiikassa, varsinkin tulevaisuuden suhteen sitten, kun on oikein pitkällä politiikassa, on suurin taito se, että osaa todella luvata, osaa todella kuvailla kaikki tulevaisuuden visiot niin valloittavasti, haltioittavasti ja vakuuttavasti, että se menee läpi ainutlaatuisella ja persoonallisella tavalla ja myös sen aatesuunnan piikkiin. Se on ilman muuta kaikkein arvostettavin, tässä ja nyt aktualisoituva, todeksi tuleva, taito, joka politiikolla voi olla. Sitten kun mikään niistä asioista ei toteutunut ja kaikki meni päin mäntyä ja kaikki onkin ihan eri lailla, silloin politiikolla täytyy olla se taito, että pystyy loistavasti erinomaisesti, haltioittavasti ja lumoavasti kertomaan, miksei niin tapahtunut. Se ei ole selittelyn taito. Se ei ole käsien pesemisen taito. Se ei ole vastuusta vetäytymisen taito.

Mielenkiintoista oli, arvoisa puhemies, äsken, kun lehtien mukaan eräs kollega, joka ei ole koskaan myöntänyt olevansa väärässä missään, puhui siitä vastuusta, mitä kaikkien muitten pitäisi kokea siitä, että ovat olleet väärässä ja kaikkea. Tietysti meillä on sellaisia poliittisia puolueitakin, jotka eivät ole osallistuneet koskaan näin mainion ja loistavan maan kehittämiseen, joka on nyt näin upean tulevaisuuden kynnyksellä. Tämä Winstonin legendaarinen lause ei tarkoita sitä, vaan sitä, että kun on politiikassa mukana,

politiikka elävänä todellisuutena kosketuksena kansaan ja porttina tulevaisuuteen on myös rohkeutta panna itsensä niin peliin, että selittäessään ja puolustellessaan lumoa ja samalla on sen vastuun kulminaatiopisteenä, on siinä risteyksessä niin, että täältä tulee juttua.

Mutta siis suomalaisuus, vielä kerran, tämä reilu ja rohkea, ainakaan poliittisesti ei toteudu, vaan siitä on tullut käsittämättömän kykenemätön impotenttinen ilmiö, jossa ikään kuin ei ole edes meitä olemassa, paitsi siis tietysti ehtoopuolen kellastuneitten lehtien lööpeissä.

Vielä voisin sanoa näin lopetuksena, kun pidän vähän lyhyemmän puheen — ehkä tämä oli enemmän poliittisen päätöksenteon vastuun peräänkuuluttamista — että sivulla 94 kohdasta ”Suomalaisten arvot — mitä jälkidepression jälkeen” puuttuu tietysti maanis-depressiivisyys, siis oikeastaan desperado. Me tajuaamme tällaisen laman ja debiksen ja depression ja muut, krapulan ja kaikki, mitkä ovat tietynlaisia tiloja. Mutta missä on mania, missä on edellisen valtiovarainministerin jakava hulluus, maaninen vaihe, keskustapuolueen, arvoisa puhemies, mukamas vastuun vaihe, jossa toinen hallitseva puolue oli pelkkä — mikä se oli, en minä muista — jokin apupuolue tai jokin tällainen säälittävä?

Minä muistan, kun minä luin lehtiä juuri vastuukysymyksestä ja siitä, mihin tässä tilassa on tultu, että kaikki lehdet kirjoittivat siitä, kuinka arvoisa kansallinen kokoomuspuolue — tai eihän se enää ole kansallinen vaan ylikansallinen kokoomus — oli aina apupuolue, ei saanut mitään aikaan, täysin mitätön. Kaikki oli ikään kuin ei mitään ja ei mitään muuta. Nyt, kun se on ohitse, minä en ole nähnyt kertaakaan arvoisan puheenjohtaja ed. Ahon ottavan täyttä kunniaa ja vastuuta siitä, että he olivat ylipuolue, he olivat päällepäsmäri, he tekivät kaiken sen, mikä johti siihen, mihin johti. Mielestäni siinä olisi rohkeutta ja reiluutta ja tällaista.

Kun puhutaan jälkidepressiosta, vieläkin tästä puuttuu se maanisuuden esihurmaantuminen, yli meno. Se ei siis ole mitään hurmahenkisyyttä niin kuin tangossa. Tango ei välttämättä ole mitään maanisuutta, maanisuus on sairautta. Se on useasti infloittuneen, ylipaisuneen, itseensä ahautuneen hengen löyhkän leviämistä ja puhkomista yleensä jonnekin turvalliseen ympäristöön ja muille, kuten sairaalan johtohenkilökunnalle, ja sitten jotenkuten siitä ähkystä pääsee. Mutta koska se analyysi puuttuu, miten Suomelle kävi, nyt jo näkyy, että pienissä piireissä meillä on taas ylikuumeneminen. Se kasvu muistuttaa enem-

mänkin, joka meillä on, jo sitä vaihetta, joka jo kerran meidät ajoi ahdinkoon, ikään kuin pedon jokin tietty logiikka, looginen hengen olemus tai olemassaolon mahdollisuus olisi ihan oikeasti alkanut inkarnoitua eli tulla lihaksi yhteiskunnassa.

Jo nyt pelataan taas seuraavaa peliä eli me puhumme jälkikäteen nyt, että Suomi on jakautumassa a-, b- ja jopa c-luokan kansalaisiin ja d ja e ja g. Se on tapahtunut ajat sitten ja vielä enemmän tapahtuu, kun meillä tulevaisuudessa tiedotusvälinekoneisto ja vastaava ja poliittinen valta ovat pistäneet omat etunsa ensi sijalle. Eihän tämä mikään uusi ilmiö ole, että ottaa sukulaisia hommiin tänne tai muita kavereita. Ne ovat jo ajat sitten olleet Ylen hallintoneuvostossa ja joka paikassa ja lehdistä ja kaikkialla, muualla poliittiset sukulaiset ja kaikki muut päällepälmärit. Me olemme aina vain enemmän siinä ansassa, että tämä hyvä ei voi toteutua, ellemme me kaikki muuta oppositiossa ja myös hallituksessa omaa näkemystämme tai omaa sydäntämme tai kokonaisvaltaisesti henkisen Suomesta vastuunottamisen tasoamme, koska se ei voi tapahtua sillä, millä nykyään yritetään.

Minä tosiaan vielä kerran sanon, että tämä on harvinaisen hyvä selonteko, ja toivon, että se onnistuisi mahdollisimman hyvin. Jos se onnistuu parin vuoden aikana, niin voi olla, että äänestän hallituspuolueita.

Ministeri A l h o : Arvoisa puhemies! Selonteko Reilu ja rohkea — vastuun ja osaamisen Suomi on saanut ainakin ryhmäpuheenvuorojen näkökulmasta kriittisen mutta ehkä sittenkin hiukan myönteisenkin vastaanoton. Voin työtä läheltä seuranneena ja johtoryhmää johtaneena todeta sen, että ilman muuta selonteko olisi parempi, jos meillä olisi ollut aikaa hioa tekstiä. Mutta niin kuin sanottu, haluttiin kuitenkin kirjoittamistavassa ei niinkään pyöritellä ja pumpuloida vaan mieluummin herättää keskustelua, valita mieluummin suomalaisia sanoja kuin ulkomaisia sanoja. Tästä syystä esimerkiksi emme ole käyttäneet reilu-sanan sijasta sanaa "transparentti" vaan olemme käyttäneet suomenkielistä sanaa "reilu".

Myös ihan oikeasti, viitaten nyt ed. Virtasen viimeksi käyttämään puheenvuoroon, on yritetty lähteä hakemaan positiivisia mahdollisuuksia menestyä. Nehän ovat suomalaiselle ja Suomelle aika vaikeita asioita. Oikeasti on lähdetty hakemaan pelisääntöjä, joilla voidaan lähteä hakemaan kansakunnan ja sen kansalaisten menes-

tystä. Siksi substantiivit "houkuttelevuus", "huolehtivuus", "kannustavuus" ovat ensimmäisessä osassa.

Ed. Viitanen mainitsi puheenvuorossaan, että selonteossa on jollakin tavalla kapea käsitys sukupolvien suhteista. Ehkä tämä on enemmän väärinkäsitys kuin tosiasia, sillä selonteossa nimenomaisesti lähdettiin hakemaan sellaista sukupolvien kanssakäymisen näkemystä, joka ei lähtisi ahtaasti siitä, että tänä päivänä tehdyt päätökset, tänä päivänä velkaantuminen ovat huomisen sukupolven velkataakkaa, jonka me jätämme huonona tulevina sukupolville, vaan lähdimme hakemaan laajaa sukupolvien vuoro-vaikutuksen näkemystä niin, että itse asiassa nyt lapsuusiässä olevat sukupolvet saavat jo tavattoman paljon hyvinvointia ja huolenpitoa tältä sukupolvelta. (Ed. Virtanen: En minä ole kylläkään noin sanonut!) — Ed. Viitanen. Ensiksi puhuin ed. Virtasesta ja nyt puhun ed. Viitasesta. — Sen vuoksi mielestäni tämä näkökulma on paljon perustellumpi lähtökohta kuin vain se, että katsotaan jonkin bruttokansantuotteen tai velkaosuuden suhteen sitä, mikä on sukupolvien välinen tase. Se tulee elinkaaren myötä. Tietysti kestävän kehityksen kannalta on hyvin tärkeitä, että sukupolvet eivät kuluta enempää kuin itse luovat.

Ed. Vanhasen puheenvuorossa puututtiin hyvin voimakkaasti alueelliseen kehitykseen ja siihen, että selonteko jollakin tavalla on ylimielinen alueellisten erojen suhteen. Keskustahan on tehnyt välikysymyksen alue-eroista, ja tuntuikin vähän siltä, että se puheenvuoro oli enemmän harjoittelua välikysymyskeskusteluun kuin varsinaista vastausta tulevaisuusselontekoon. Sen voi kuitenkin sanoa, että ilmiselvästi on kaikin puolin järkevää hakea seutuyhteistyötä alueitten vahvuuksien tukemisessa. Tasapainoinen alueellinen kehitys Suomessa merkitsee seutuyhteistyötä. Se ei taas tarkoita sitä, niin kuin usein poliittisessa keskustelussa väitetään, että se olisi pienten kuntien yhdistämistä. Ei, se on työssäkäyntialueiden alueellisten vahvuuksien hakeamista, seutuyhteistyötä, jossa käytetään hyväksi esimerkiksi sitä, että julkisten palveluiden hintaa, niiden palveluiden tuottamiseen liittyvää yksikköhintaa, voidaan laskea hyvällä yhteistyöllä. Tämän luulisi olevan myös keskustan arvomaailman mukaista ja myös sellainen linjaus, joka sopii hallituksenkin aluepolitiikkaan, tasapainoinen alueellinen kehitys, alueellisten vahvuuksien hakeminen, seutuyhteistyö.

Ed. Lax sanoi puheenvuorossaan, että hallituksen veropolitiittiset linjaukset ovat ristiriitaisia.

Hänen mielestään tulisi erityisesti painottaa verotuksen kannustavuusvaikutuksia, ja näin toki selonteossa on tehty, mutta täällä on myös todettu se, mitä itse en pidä epäjohtonmukaisena vaan päinvastoin arvovallintana, että vain progressiivinen verotus voi tasata onnekkuudesta johtuvia eroja. Se on verotuksen oikeudenmukaisuudesta lähtevä lähtökohta eikä pelkästään siitä, että verotuksella kerätään varoja yhteisten asioiden hoitamiseen. Verotuksella on ja pitää olla paitsi fiskaalisia tehtäviä myös sosiaalista oikeudenmukaisuutta edistävä tehtävä sen lisäksi, että siihen voidaan liittää myös käyttäytymistä ohjaavia tavoitteita, esimerkiksi ympäristöverotuksen kautta niin, että epätoivottava käyttäytyminen ja ympäristön pilaantuminen tulee verotettavaksi ja sitä kautta ohjataan käyttäytymistä.

Ed. Lax pohti myös, onko oireellista, ettei hallituksen tässä selonteossa ole kovinkaan paljon painotettu kaksikielisyyden ja suomenruotsalaisen kulttuurin merkitystä. Itse asiassa tämä on niin syvällä ajattelussa, ettei sitä ole edes erikseen haluttu sanoa, koska monikulttuurisuus, kaksikielisyys, on nähty erityisen suurena voimavarana jo hallituksen ensimmäisessä selonteossa, jossa katsottiin niitä uhkatekijöitä ja mahdollisuuksia, joita kansainvälisen toimintaympäristön kautta on tulossa. Siinä monikulttuurisuus, useat kielet ja suomalainen kokemus, nähtiin erityisen hyvänä asiana ja vahvuutena hallita myös eurooppalaista muutosta.

Ed. Hassin puheenvuorossa puututtiin siihen, että sijainti syrjässä esimerkiksi markkina-alueista ei ole mikään haitta menestykselle. Olen samaa mieltä. Itse asiassa endogeenisen kasvun talousteorian lähteekin juuri siitä, että talouskasvun kannalta ei ole olennaista markkinoiden kannalta keskeinen sijainti tai raaka-ainevarojen runsaus, vaan talouskasvun kannalta on olennaista yhteiskunnan kyky innovaatioihin ja innovaatioiden hyödyntämiseen niin, että ne tavaroina, tuote- ja palveluideoina ovat löytämässä markkinsa.

Tämä on myös Suomen, pienen syrjässä olevan maan, kannalta erinomainen lohdullinen näkemys. Siksi on ollut aivan oikein jo tehdä niitä panostuksia tieteeseen, tutkimukseen, kehittämiseen, joita hallituksen päätöksillä on tapahtunut. Mutta tämän lisäksi tarvitaan vielä enemmän osaamiskeskusten, erilaisten elinkeinoelämän yhteisöjen ja lähiympäristön vuorovaikutuskanavia, verkkoja, joiden kautta näiltä panostuksilta haetaan myös sitä kasvupotentiaalia, jota tarvitaan. Tämän kaltainen kasvu on

kestävää ekologisesti, se on kestävää kulttuurisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti.

Ed. Jääskeläisen puheenvuorossa viitattiin hyvin voimakkaasti siihen, mitä kolmas sektori on ja miten siitä palkallisena työnä huolehditaan. Minun mielestäni kolmas sektori on hyvä tapa ajatella sitä, että meillä on valtavan paljon mahdollisuuksia perinteisten julkisen ja yksityisen sektorin välissä palveluyrittämiselle, työllisyydelle, toimeliaisuuden muodoille. Mutta totuuden nimissä on myös sanottava, että kolmas sektori Suomessa on hyvin voimakkaasti ollut ja tulee varmasti aina olemaan julkisen kylkiäinen. Se rakentuu kuitenkin siihen, että yhteiskunnan kautta tuetaan kansalaisjärjestöjen toimintaa, vapaaehtoisjärjestöjen toimintaa, ja näin mielestäni tulee ollakin. Silloin esimerkiksi sellainen asia kuin vastuu kanssaihmisistä, huolenpito, ei ole koskaan hyväntekeväisyyden ja hyväntahtoisuuden varassa, vaan se on yhteiskunnan perustehtävä, jonka täyttämiseksi käytetään hyväksi myöskin ihmisten omaa vastuunottoa ja aktiivisuutta toimintaan.

Ed. Puhjo epäili, että tässä yritetään nyt liikaa tuoda työyhteiskuntaan ja sen puolustukseen amerikkalaisia tai muita elementtejä. Mielestäni on syytä hyvin avoimesti katsoa kaikkea sitä, mitä maailmalla on tehty, koettu ja opittu ja luoda siitä oma linja, ei amerikkalainen, ei uusseelantilainen eikä mikään muukaan, vain Suomen linja.

Energiapolitiikan osalta sekä ed. Puhjo että ed. Vistbacka huomauttivat siitä, että näkymät ovat ylimalkaiset. Näin varmasti onkin, mutta se taas perustuu siihen, että eduskunnalla on mahdollisuus tuota pikaa keskustella energiapolitiikan strategioista, koska siitä valmistuu oma selontekonsa. (Ed. Tiuri: Joka on yhtä ylimalkainen!) — No, se on sitten sen keskustelun paikka.

Lopuksi haluaisin vielä korostaa sitä, mistä ed. Vistbackakin puhui. Hän nimittäin epäili, että syrjäytyneisyys ja alueelliset ja tuloerot ovat erityisesti kasvaneet viimeisten vuosien aikana. Minä en kiistä, etteikö näitä ongelmia olisi, mutta se, mitä selonteossa halutaan sanoa, on se viesti, että hyvinvointivaltio on selvinnyt hyvin tästä koettelemuksesta, jonka talouskriisi on sille asettanut. Hyvinvointivaltio on pitänyt huolen ihmisistä niin, että siltikään tuloerot ja alue-erot eivät ole Suomessa räjähtäneet käsiin. Tulonsiirroilla, kuten valtionosuusjärjestelmällä, on voitu pitää huoli siitä, että maan eri osissa eri väestöryhmien kesken on ollut kuitenkin kohtuullisen tasainen tulokehitys. Työttömyys toki jakaa ih-

misiä, ja kriisin myötä varallisuuserot konkursien ja varallisuuden kasautumisen myötä ovat kasvaneeet, mutta hyvinvointivaltio on pehmentänyt tätä kehitystä ja osoittanut sillä tavalla toimivuutensa ja oikeutuksensa.

Arvoisa puhemies! Niin kuin sanoin, mielestäni vastaanotto kaikessa kriittisyydessään on ollut kuitenkin myönteinen. Omasta puolestani toivon myös, että eduskunta ottaa tämän selonteon niin kuin ykkösosankin mahdollisuutena dialogiin hallituksen ja eduskunnan välillä. Eduskunnalla on valta, vastuu ja mahdollisuus tehdä myös omia valintoja ja olla konkreettisempi, kuin mihin esimerkiksi tässä selonteossa hallitus on kyennyt.

Ed. K a r j u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Aluksi kiitos ministeri Alholle selontekokokonaisuudesta. Kiistatta on todettava se, että tässä taustalla on hyvin vahva asiantuntijapanos ja tämä avaa merkittävän mahdollisuuden eduskunnalle olla todella luomassa niitä valintoja ja linjauksia, millä tavalla suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan uudelleenarviointia toteutetaan. Kaikesta huolimatta minusta tämän poliittinen painoarvo olisi voinut olla jossain määrin merkityksellisempi. Se olisi ehkä tuonut tähän keskusteluun sitä luovaa jännitettä, jolla olisi saatu ehkä meidän kansanedustajienkin sitoutumista vahvistettua.

Kuitenkin haluan talouskasvuun liittyen ministeri Alhon edelliseen puheenvuoroon pysähtyä sen verran, että kun endogeeninen kasvu on hyvin vahva näkökulma koko meidän yhteiskuntamme talouskasvun varmistajana, siellä innovaatioiden merkitys on hyvin keskeinen ja silloin osaaminen ja henkinen pääoma nousevat ratkaiseviksi. Mutta minusta on merkityksellistä, kun me luomme tulevaisuuden linjauksia, että pienenä kansakuntana näemme myös ne poikkeuksellisen rikkaat luonnonvarat, jotka meillä on Suomessa käytettävänä, ja minusta jatkossa määrätietoisemmin jatkossa, kuin viime vuosina on toimittu, tulisikin yhdistää Suomen rikkaat luonnonvarat määrätietoiseen innovaatiotoimintaan ja tällä tavalla luoda pohjaa tulevalle menestykselle. Minusta nyt liian selvästi erotetaan henkinen pääoma ja raaka-aineet. Niiden yhdistämisen voi olla keskeinen tuleva menestystekijä.

Ed. R a j a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri antoi oivaa palautetta seutukuntayhteistyöstä keskustan suuntaan, jossa hyvin useasti suhtaudutaan kuntarajoihin vä-

hän kuin Kollaa kestää -asenteella. Kysymys on kuitenkin siitä, että kaupungit ja kaupunkien ympäristö, maaseutu, eivät selviydy, jollei seutukuntakohtaiseen kehitystyöhön ja laajempaan elinkeinopoliittiseen otteeseen tässä maassa vihdoin päästä.

Itse asiassa hallituksen suuntaan toivoisi kyllä myöskin tätä tarkastelua laajennettavan niin, että myös hallitus suosisi niin vapaa-aikaan kuin eräisiin muihin sektoreihin liittyvien ylikunnallisten palvelujen kehittämistä. Jätehuollossahan on tältä osin jo päästy eteenpäin, mutta muun muassa liikuntaan liittyen tarpeettomasti rakennetaan tälläkin hetkellä hankkeita, jotka voitaisiin yhteistyössä toteuttaa.

Kolmas sektori on hyvin keskeinen ja tärkeä. Tältä osin nimenomaan kansanterveysjärjestöjen julkista terveydenhuoltoa täydentävään rooliin pitäisi nopeasti löytää riittäviä työllisyys- ja rahoitusmalleja. Omalla paikkakunnallani muun muassa Sydänyhdistys ja Työttömien yhdistys ovat jo esimerkiksi ikääntyneitä työttömiä terveydenhuoltoalan työntekijöitä ottaneet erillisiin kuntoutustehtäviin.

Ed. M a r k k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Alho totesi äskeisen puheenvuoronsa lopussa, että eduskunta toivotavasti ottaa tämän selonteon mahdollisuutena dialogiin. Edelleen hän totesi, että eduskunta voisi tehdä valintoja ja olla jopa konkreettisempi kuin valtioneuvosto on tässä selonteossa kyennyt olemaan. Haluan tätä kahdelta osalta kommentoida ja haastaa tulevaan dialogiin.

Ensinnäkin selonteko Aluksi-kohdassaan toteaa, että eduskunnan tämän huhtikuun alussa hyväksymässä tulevaisuusvaliokunnan mietinnössä esitetyt näkökohdat ja ponnet ovat "vain osin voineet vaikuttaa selonteon toisen osan sisältöön aikataullisista syistä". Näin tietenkin on, mutta vuorokaudessa on ne 24 tuntia. Jos niitä tehokkaasti priorisoi, sitä kautta jatkoanalyysiin ja näiden toimenpiteiden syventämiseen toki löytyy aikaakin. On tärkeää nyt todella, että valtioneuvosto omalta osaltaan ja ne henkilöt, jotka ovat tämän selontekotyön tehneet, eivät päättää tätä työtä tähän, vaan todella yhteistyössä eduskunnan ja ennen kaikkea sen valiokunnan kanssa dialogi myös jatkuu, jolloin löydetään niitä vastauksia, joita on peräankuulutettu.

Toinen huomio samaan asiaan lähtee nimenomaan siitä, mitä lähtökohtana selonteossa todetaan: "Suomi lähestyy 21. vuosisataa tilanteessa, jota leimaavat - - voimakas halu uuden luomi-

seen ja uusien mahdollisuuksien hyväksikäyttöön." Tässä mielessä on tietenkin aiheellista kysyä, miksi tämä selonteko on jäänyt näin yleiselle tasolle. Tätä syventämistä tarvitaan lähtien ihan niistä peruskysymyksistä, joita ministeri Alhokin tuossa esitti: Mikä on todella menestys, ja miten se menestys voidaan kestävästi rakentaa, mitä on se kansallinen luottamus, mitä ovat ne investoinnit tulevaisuuteen niin henkisesti kuin aineellisesti puolella, joista työpaikat syntyvät, joista löytyy meidän tulevaisuutemme? Tässä on aineksia todella dialogiin paljon.

Ed. V i s t b a c k a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Alho totesi siitä, että Suomi on selvinnyt alueellisesti ja huonompiaisetkin suhteellisen hyvin. Tämä on tietysti arvostuskysymys, myönnän sen, mistä suunnasta ja miten väritettyjen silmälasien läpi sitä katsoo. Se käsitys, jonka omassa puheenvuorossani toin, oli se, että minun mielestäni — niin kuin hallitus itse toteaa tässä selonteossa ihmisen elinkaaresta tai syrjäytymisestä elinkaarella — valitettavasti maaseudulla on syrjäytymistä aika paljon tapahtunut. Toki myönnän sen, niin kuin ministerikin totesi, että tietysti voidaan puhua vielä hyvinvointi-Suomesta. Meillä on ollut sellainen lainsäädäntö, jolla tämä on pystytty takaamaan, ja siitä olen ministerin kanssa ihan samaa mieltä, että verotuksen progressiivisuus on juuri se, millä sitä pyritään hoitamaan sillä tavoin, että myös heikompiaiset pärjäävät yhteiskunnassa.

Tältä osin sanoisin, että ehkäpä tulevaisuusselonteossa, kun sitä valiokuntakäsittelyssä käsitellään, tulisi kiinnittää huomiota nimenomaan siihen, että kun vähäosaiset ovat osa tätä yhteiskuntaa, millä tavoin heidän tulevaisuutensa tataan ja heidän lastensa tulevaisuus sillä tavoin, että hekin voisivat täydellä osaamisellaan palvela suomalaista yhteiskuntaa, jonka tulisi säilyä pitkään hyvinvointi-Suomena.

Ed. V i i t a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ehkä varmuuden vuoksi ministerin äskeisen puheenvuoron johdosta pieni tarkennus ehkä kertaus siitä, mitä tarkoitin kapealaisella näkökulmalla, kun puhuttiin nuorten tulevaisuutta käsittelevästä osiosta. Nimittäin olen lopen kyllästynyt siihen ajattelutapaan, joka on jo vuosia vallinnut. Eli aina, kun tehdään säästöjä tai joitain muita tämän tyyppisiä ratkaisuja, silloin politiikkaa perustellaan tulevien sukupolvien hyvällä eli sillä, että ei ole reilua jättää velkataakkaa nuorten maksettavaksi. Tämä on

tietenkin ihan oikein, mutta se on vain toinen puoli kolikkoa. Aivan yhtä tärkeää olisi huolehtia siitä, että tämän hetken ja tulevat nuoret eivät pääsisi esimerkiksi syrjäytymään.

Jos voisin vähän konkretisoida tätä ajattelutapaa, voisin kertoa esimerkin siitä, mitä ajattelee esimerkiksi tänä päivänä opiskelija, joka elää alle tonnin kuukausitulolla, jolta on juuri leikattu opintotukea muutama kymppi ja jolle sitten kerrotaan, että me olemme nyt reiluja ja tällä tavalla me vähensimme sinun tulevaa velkataakkaasi. Se tuntuu jonkin verran kaukaa haetulta, eli toivon myös kolikon toista puolta esille: politiikkaa tässä ja nyt useammin, pohdintaa nimenomaan nuorten elämäntilanteen kannalta.

Ed. K i l j u n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Varsinaisessa puheenvuorossani ehdin kiittämään ja arvioimaan itse tätä selontekoa. Nyt halusin kiinnittää huomion ainoastaan yhteen seikkaan eli siihen, mihin ed. Rajamäkin viittasi, eli seutukuntayhteistyöhön. Se näytti nousseen täällä keskusteluissa vahvasti esille. Kun ministeri itse on pääkaupunkiseudulta — Helsingistä — haluaisin tarkistaa häneltä: Sisältyykö tämä ajatus, kun hän puheenvuorossaan äsken antoi vahvan tukensa seudulliselle yhteistyölle, myös yhteistyön tiivistämisen pääkaupunkiseudulla?

Mehän tiedämme tilanteen, että pääkaupunkiseutu itse asiassa on Suomessa ainoa varsinaisen metropolialue ja siinä suhteessa poikkeaa muusta maasta ja kaipaisi myös muusta maasta eroavat hallintorakenteet. Täällä eletään yhteisellä työssäkäynti- ja asuinalueella, jolla kuitenkin vanhat, ajastaan jälkeen jääneet kunnarajat halkovat seutua. Kansainvälisesti metropolialueiden hallintohan on hoidettu kaksiporaisesti siten, että on sekä seudullinen päätöksenteko että sen alla pienemmät kunnat. Tuntuisiko tämän kaltainen yhteistyön kehittäminen pääkaupunkiseudulla ministerin mielestä järkevältä?

Ed. L a h t e l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jotenkin selonteko aika pitkälle linjoittaa tulevaisuutta sen varaan, että on jatkuva talouskasvu. Täällä todetaan työajan jakamisesta aika tylysti, että sillä ei nähdä olevan vaikutusta työllisyyteen. Kuitenkin kaikki ennusteet tulevaisuudesta ja siitä, miten teknologia kehittyy, ovat sitä luokkaa, että yhä enemmän jatkossa ihmistyötä korvataan kuitenkin koneilla ja automatiikalla. Jossakin läh-

tökohtaosassa todetaankin, mitä maailman laajuisesti on menossa.

Siinä mielessä tuntuu jotenkin meidän tulevaisuudenkuvassamme Suomessa huonolta, että me emme ainakaan tässä ole paneutuneet siihen työajan jakamisproblematiikkaan, johon joudutaan menemään joka tapauksessa, jos tunnustetaan ne tosiasiat, että me joudumme toimimaan aktiivisesti työajan jakamiseksi Euroopassa, koko maailmassa ja tietysti Suomessa, jos halutaan, että kaikki ihmiset pääsevät työn syrjään kiinni, jos ovat kykeneviä siihen.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Se, puhutaanko aluepolitiikasta, alueiden politiikasta vai seutukuntapolitiikasta, ei muuta miksiäkään sitä tosiasiaa, että nimenomaan alueellisesti haja-asutusalueiden tulevaisuus näyttää varsin harmaalta, mutta siinä on kuitenkin se hyvä puoli, että vuosikymmenien saatossa on aina nähty, että jos annetaan vähänkin myös haja-asutusalueelle, maaseudulle, elämisen mahdollisuuksia, niin se omatoimisesti on aina ryhtynyt toimeen ja ponnistellut ylös. On vain pidettävä huoli siitä, että tällaisia toimintamahdollisuuksia, elämisen mahdollisuuksia, annetaan.

Tämä selonteko "Reilu ja rohkea" antaa kyllä eri politiikan alueilla suhteellisen selkeitäkin, tosin tietysti utopistisia näkymiä. Mutta kun ministeri Alho palasi energiapolitiikkaan, minua hämmentäyttyä, minkä takia suomalaisessa yhteiskunnassa energiapolitiikka on sellainen alue, jolla sekoillaan niin totaalaisesti kuin voidaan. Meillähän ei ole mitään tulevaisuuden energiapolitiikkaa tällä hetkellä.

Viimeksi energiaverotuksen yhteydessä sekoitettiin täydellisesti tämä järjestelmä. Sen jälkeen ministeri Kalliomäki on yrittänyt jonkin verran korjailla silloin tehtyjä virheitä, ja kun luin tänään jälleen kerran juuri tullutta vastausta kirjalliseen kysymykseen, jossa hän selittelee noita asioita, niin ei tästä oikein paljon mitään selvää saa. Se päättyy kuitenkin ihan hyvään asiaan, näin: "Ellei maakaasun käytön huomattava lisääminen ole mahdollista, jää ydinvoima käytännössä tärkeimmäksi perusvoiman tuotannon vaihtoehdoksi, jolla hiilidioksidipäästöjä voidaan alentaa."

Toisin sanoen kun muillakin lohkoilla pyritään selkeään tulevaisuudenkuvaan, niin miksei energiapolitiikassa voida päästä selkeille vesille? Me emme tällä hetkellä ole, ja se on meille suuri ongelma.

Ministeri Alho: Arvoisa puhemies! On nyt aika paljon kiusausta ryhtyä puhumaan energiapolitiikasta, mutta enpä tee sitä, koska todellakin energiapoliittinen strategia-asiakirja valmistuu tuota pikaa ja siinä on katsottu juuri pitkällä aikavälillä niitä vaihtoehtoja, jotka ovat mahdollisia ja joita pitää tavoitella, ja sitä, mitä tehdään sitten, jos siinä ei onnistuta. Toivon, että tämä lähestymistapa vastaisi niihin tarpeisiin, joita eduskunnassa energiapolitiikan osalta on esitetty.

Sitten havaitsin, että olen ed. Viitasen kanssa samaa mieltä siitä, että ei pitäisi sukupolvien välistä asiaa tarkastella pelkästään velkasuhteen vaan nimenomaan juuri hyvinvointina — ja hyvinvointiahan ei ole syrjäytyminen — sinä hyvinvointina ja huolenpitona, joka lapsille ja nuorille voidaan antaa, ennen kuin he tulevat työikään ja ikään kuin uusintavat tätä yhteiskuntaa.

Dialogista totean sen verran, että kun hallituksella oli kaksivuotisseminaari, siinä oli mahdollisuus käydä keskustelua siitä, tulisiko myös budjetin yhteydessä arvioida taloustilannetta muustakin kuin bruttokansantuotteen näkökulmasta eli juuri sosiaalisten indikaattoreiden kautta, mikä oli yksi tulevaisuusvaliokunnan ponsia. Niiden osalta, uskon näin — en voi olla aivan varma, onnistutaanko tässä tavoitteessa jo ensi budjetin yhteydessä — joka tapauksessa tällainen tarkastelu tullaan tekemään.

Tällä hetkellä sosiaalisten indikaattoreiden osalta on se ongelma vain, että ne ovat niin yksityiskohtaisia ja sillä tavalla epähavainnollisia, että niitä täytyy vielä kehittää, jotta ne antaisivat selkeän ja yksinkertaisen käsityksen ja kuvan siitä, mitä mitataan. Mutta selvästi tämä työ on ollut jo hyvässä vauhdissa ja sosiaaliset barometrit, joita on valmistettu esimerkiksi Stakesissa ja muuallakin, ovat antamassa mahdollisuuksia sille, että suomalaisen yhteiskunnan tilaa voidaan tarkastella muustakin kuin bruttokansantuotteen näkökulmasta. Näin ollen tämä dialogi tulee jatkumaan ja johtamaan valiokunnan toivomaan lopputulemaan.

Lopuksi seutuyhteistyöstä ja kuntayhteistyöstä. Minulla oli mahdollisuus, kun hallitus päätti aluepoliittisesta ohjelmastaan ja ylipäätään aluehallintouudistuksesta, liittää toivomus valtiotiehallinnon pöytäkirjaan siitä, että pääkaupunkiseudun yhteistyötä voidaan ryhtyä rakentamaan myös sillä tavoin, että se voi seutuyhteistyönä tuottaa juuri niitä taloudellisia ja synergiaetuja, joita palvelujen järjestämisessä, kaavoituksessa, liikenteen ym. puolella on mahdollista saada.

Olen siis voimakkaasti myös pääkaupunkiseudun seutuyhteistyön kannalla. En patista muita seutuyhteistyöhön, vaan patistan omaa kotikaupunkiani.

Ed. M. M a r k k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Lyhyesti ensin bkt-mittarista: On tärkeää todella, että siihen työhön nyt valjastetaan eri ministeriöiden parhaita voimia, koska eduskunta omassa huhtikuun alun päätöksessään edellytti todella, että kehitetään bkt-keskeistä mittaristoa laaja-alaisempi järjestelmä. Esimerkkeinä mainittiin yleensä hyvinvoinnin laatuksymykset, osaaminen, älyllinen omaisuus ja edelleen kehityskykyisyys. Stakesin kenttä on erittäin tärkeä, mutta yhtä lailla nämä asiat koskettavat aivan erityisesti kauppa- ja teollisuusministeriön ja opetusministeriön hallinnon alaa.

Toinen asia, jossa tätä dialogia voidaan ja on syytä jatkaa jo lähikuukausina, on varmasti Technology Foresight -toiminta. KTM:hän on valmistelemassa omaa teknologiavisiopaperiaan ja siltä osin antaa suoria vastauksia niin ikään eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan mietinnön perusteella tekemiin linjauspäätöksiin. Näen ainakin, että tulevaisuusvaliokunta omalta osaltaan tulee haastamaan nämä ministeriöt tähän dialogiin seuraavien kuukausien ja ehkä ennen kaikkea ensi syksyn aikana, silloin kun tulevaisuusvaliokunta ottaa vastaan haasteen, minkä ministeri totesi, eli menee syvemmälle ja konkreettisemmin tulevaisuuden polkuihin ja linjauksiin. Tältä osin meidän pitää vain löytää muotoja, miten myös tuomme tätä dialogia osittain julkisuuteen ja saamme myös median kiinnostumaan näistä todella keskeisistä tulevaisuuden peruskysymyksistä, joita eduskunnan on syytä todella käsitellä ja omassa päätöksenteossaan linjata.

Ed. R a j a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tulevaisuuden arviota pitää tehdä tietysti hyvin pitkälti nykyisyyden kasvojen paljastumisen myötä, ja tältä osin hyvinvointivaltio ei hyväksyttävää arvosanaa saa erityisesti pitkäaikaistyöttömyyden ja sen seurausten osalta. Tämänhan paljastaa paitsi arki myös Kansaneläkelaitoksen tuoreet selvitykset, joissa erityisesti pitkäaikaistyöttömiin ja heidän perheisiinsä liittyvät taloudelliset ja henkiset ahdistukset ovat erittäin voimakkaasti esillä.

Ministeri Alhon esille tuomaan hallituksen politiikan ja hallituksen esitysten vaikutusten arvioimiseen olen jo pitempään kaivannut talou-

dellisten vaikutusten arvioinnin rinnalle — muun muassa hallitusohjelmankin keskeisen työllisyystavoitteen takia — alueellisten ja työllisyyspoliittisten vaikutusten arvioimista. Tämä liittyy siihen ongelmaan, että edelleen tämänkin hallituksen aikana tehdään ministeriökohtaisia arvioita.

Tarvitaan poikkihallinnollista tarkastelua varsinkin, jos alue- ja työllisyyspoliittisia vaikutuksia ruvetaan miettimään. Tämä on myös ainoa tapa lähestyä hallitusohjelman toteutumisen arviointia. Itse asiassa tätä asiaa varmaan palvelee myös valtioyhteisöhanke, joka hyvin pitkälti hallituksen kertomusten uudistamisen kautta pyrkii poikkihallinnolliseen kokonaistarkasteluun. Olisin tässä suhteessa suotavaa nimenomaan tulevaisuuteen tähdittäessä, että nykyinen tilanne kartoitettaisiin hyvin pitkälti poikittaishallinnollisemmin.

Ed. H a a t a i n e n : Arvoisa puhemies! Minusta tämä hallituksen teos on sinänsä hyvä kokonaisuus, mutta en lähde sitä kokonaisuudessaan käymään läpi. Keskityn tässä yhteen aiheeseen, joka tosin selonteosta puuttuu. Kysymys on geeniteknologiasta ja sen nopeasta kehittymisestä.

Jos tulevaisuutta katsotaan pelkästään teknisen kehityksen kannalta ja samalla jätetään huomioon ottamatta inhimilliset, sosiaaliset ja eettiset sekä yhteiskunnalliset näkökulmat, eteen saattaa nousta varsin pelottavia tulevaisuuden näkymiä. Tulevaisuusselonteossa todetaan, että tiede ja teknologia etenee kovaa vauhtia ja se luo uusia mahdollisuuksia. Mutta meidän politiikkojen ja politiikan tehtävänä on luoda eettiset reunaehdot tälle kehitykselle.

Tällä hetkellä julkisessa sanassa käytävää, tulevaisuutta koskevaa keskustelua leimaa hyvin paljon geeniteknologia, perimän sääntely, oli sitten puhe ruoasta, kotieläimistä tai jopa ihmisestä. Olen taustaltani terveydenhuollon alalta tuleva, ja tästä syystä minua erityisesti huolestuttaa se, että nämä asiat on sivuutettu tulevaisuusselonteossa kokonaan.

Geenimanipuloinnin puolella kehityksen vauhti on viime aikoina ollut huima. Meillä Suomessa ei ole lainsäädäntöä, jota voisimme käyttää muuttuneessa tilanteessa. Kun kysymys on elämän perusarvoja koskettavista asioista, lainsäädännön aikaansaaminen voi viedä vuosikautia. Hyvä esimerkki tästä on esimerkiksi hedelmöityshoidot, joita on annettu jo 15 vuoden ajan. Lainsäädäntö ei vielääkään ole ajan tasalla, mitä tulee siihen, mitkä ovat syntyvän lapsen oikeudet

ja sukusolujen luovuttamiseen liittyvät kysymykset.

Nykytekniikan avulla pystytään muuttamaan vaikkapa ihmisen perimää. Lampaan monistamisesta ei ole enää pitkä matka ihmisen kloonamiseen. Geenimuuntelulle ja seulonnoille tarvitaan pikaisesti eettiset rajat.

Tällä hetkellä on yli 200 tautia tai tilaa, joita voidaan seuloa geeniteknologisin keinoin. On arvioitu, että kaikki suomalaiset olisivat noin 10–15 geneettisesti periytyvän tautigeenin oireettomia kantajia. Geenitestauksen ja -seulontojen avulla voidaan tutkia, onko henkilöllä virheellinen geeni ja mikä todennäköisyys hänellä on välittää tuo geeni jälkeläisilleen. Geenitestejä voidaan käyttää jo monien sairauksien takana olevien geenivirheiden selvittämiseen. Erään arvion mukaan markkinoille tulee nykyisin joka vuosi ainakin yksi uusi geenitesti. Geenitestiin lisääntyminen aiheuttaa paineita asian eettisen puolen pohtimiselle.

Ongelmana on, että Suomessa ei ole yhtenäistä lainsäädäntöä raskaudenaikaisia seulontoja varten. Tilanne on hyvin kirjava eri puolilla maata. Esimerkiksi Kuopiossa geeniseulonnat aloitettiin neuvolatoiminnan yhteydessä vuonna 1995. Tavoitteena oli etsiä vaikeaan kehitysvammaisuuteen johtavaa agu-tautia ja Fragile X-oireyhtymää. 85 prosenttia kuopiolaisäideistä osallistui näihin seulontoihin. Kuopion sosiaali- ja terveystaloutta kuitenkin päätti lopettaa geeniseulonnat viime vuodenvaihteessa, koska geeniseulontoihin osallistuneille äideille ei ollut riittävästi kerrottu, että kyseessä on koko heidän elämänsä liittyvän geeniperimän kartoitus eikä pelkästään tähän raskauteen liittyvä tutkimus.

EU-maissakin seulontakäytäntö on hyvin vaihteleva. Esimerkiksi Hollannissa seulontoja säädellään lailla. Kreikassa taas ns. Välimeren anemiasairauksien seulontaa pidetään itsestään selvyytenä.

Tällaisten harvinaisten sairauksien seulonta on yksilötasolla vielä hallittavissa, mutta miten käy sitten, kun kyseessä on kokonainen kansantauti ja sen mukanaan tuomat kysymykset? Tutkimus tuottaa jatkuvasti lisää tietoa, ja pian olemme niiden kysymysten äärellä, jotka koskevat satojentuhansien ihmisten elämää jo pelkästään Suomessa.

Viime vuosina esimerkiksi Alzheimerin taudin geneettinen tutkimus on edennyt nopeasti. Alzheimerin tautihan on yleisin dementia syy ja väestön ikääntyessä sen esiintyvyys lisääntyy. Taudin selkein riskitekijöinä pidetään ikäänty-

mistä ja perinnöllisyyttä. Sairastumisen todennäköisyys 65–69-vuotiaiden ryhmässä on alle 1 prosentin, mutta 85–89-vuotiailla jo yli 30 prosenttia. Joidenkin arvioiden mukaan jopa puolella potilaista taustalla ovat perinnölliset syyt. Geenitutkimusseulontoja ei kuitenkaan tämänhetkisen käsityksen mukaan ole aiheellista tehdä, koska tähän tautiin ei vielä tunneta tehokasta ennaltaehkäisyä tai hoitoa.

Kun lääketiede tarjoaa nykyisin pitkällemeneviä hoito- ja tutkimuskeinoja, samalla on törmätty vaikeasti ratkaistaviin ongelmiin. Toimintaa ohjaavien lakipykälien aikaansaaminen kestää, vaikka yleisesti ollaankin sitä mieltä, että pykälää tarvitaan. Siitä esimerkkinä ovat hedelmöityshoidot ja niiden tekeminen jo 15 vuoden ajan. Parhailaan tässä asiassa oikeusministeriössä toimii työryhmä, joka valmistelee ehdotusta hallituksen esitykseksi hedelmöityshoitoja koskevaksi lainsäädännöksi. Kaikki keskeisimmät, polttavimmat kysymykset ovat kuitenkin auki.

Geeniteknologiassa kehitys on ollut hyvin nopeaa. Aiheellista olisikin kysyä, pitäisikö kehitystyön vauhtia hidastaa ja ottaa pieni tuumaustauko. Esimerkiksi eläinten kloonaukseen on tehty jo rajoituksia. Euroopassa on vähennetty kloonaustudkimuksen rahoitusta, ja Yhdysvalloissa presidentti antoi säädöksen, joka kieltää ihmisten kloonauksen ja kaiken siihen liittyvän tutkimuksen.

Myös meillä on pohdittu, voitaisiinko tutkimuskielloilla estää tutkimustulosten käyttöä huonojen päämäärien tavoitteluun. Kuitenkin melko yksimielisiä on oltu siitä, että se ei olisi mahdollista eikä tarkoituksenmukaista. Kieltoa parempi keino olisi tunnistaa ja ennakoita tutkimuksen väärinkäyttömahdollisuudet ja estää ne säännösten ja valvonnan avulla.

Tutkimuksen tilapäinen rajoittaminen olisi ehkä kuitenkin hyvä keino saada lisää aikaa moninaisten seurauksien pohtimiseen. Kun geeniteknikka syntyi 70-luvulla, tuolloinkin oli paljon epätietoisuutta sen mahdollisista riskeistä. Silloin sovittiin yhteisesti, että tietyt tutkimukset keskeytettiin, kunnes saatiin aikaan menettelytavat ja ohjeet, joilla huolehdittiin tutkimuksen turvallisuudesta.

Euroopan neuvoston ihmisoikeuksia ja bio-lääketiedettä koskevan Bioetiikkasopimuksen mukaan perinnöllisen sairauden kantajaa tai lisääntynyttä sairastumisriskiä selvittäviä geenitestejä saa tehdä vain terveydellisistä syistä ja lääketieteellistä tutkimusta varten. Sopimuksen mukaan esimerkiksi vakuutusyhtiöt ja työter-

veyshuolto eivät saa seuloa vakuutettuja tai työntekijöitä geenitestien avulla hakeakseen tautialttiutta tai ennakoidakseen tulevaa sairastumista. Tältä alueelta on parastaikaa Suomessa tekeillä tutkimus, mitä työterveyshuollossa tapahtuu perinnöllisten sairauksien kartoitusten suhteen ja miten niihin suhtaudutaan.

Euroopan parlamentissa valmistui viime vuodenvaihteessa laaja puitesopimus ihmisoikeuksista ja biolääketieteestä. Se kieltää alkiotutkimuksen, jota tarvittaisiin ihmisen kloonaustehtäviin kehittämiseen, ja ne toimet, jotka saattaisivat johtaa periytyviin geenimuutoksiin. Kun sopimuksen tätä kohtaa kirjoitettiin, ajateltiin lähinnä geenitekniikkaa. Mahdollisuuksia ihmisen kloonaukseen ei osattu edes ottaa huomioon. Sopimusta nyt kuitenkin kuulemma voi tulkita niin, että ihmisen kloonauksen ei ole hyväksyttävää.

Suomalainen varsin kehittynyt molekyylibiologia ja bioteknologia ovat kehittyneitä uusviennin ja meiltä löytyy useita maailman huippuihin kuuluvia tutkijoita ja tutkimusryhmiä. Suomi on muiden EU-maiden rinnalla omalta osaltaan sitoutunut saattamaan sopimuksen voimaan. Sopimusta olisikin nyt kiirehdittävä ja tarkennettava samalla lakia ihmisten kloonauksen osalta.

Myös geenitutkijoiden oma järjestö on puuttunut näihin vakaviin eettisiin kysymyksiin. Järjestö on koonnut tiukan eettisen normiston, jossa käsitellään suhtautumista geneettisiin sairauksiin. Maailman johtavat geenitutkijat ovatkin sitä mieltä, ettei ns. alttiusgeenien suhteen pitäisi ryhtyä tekemään mitään lopullisia diagnooseja. Geenit muodostavat perustan ihmisen kehittymiselle, mutta olosuhteet vaikuttavat kehityksen suuntaan. Meidän kohtalomme ei siis ole geenissä, sillä monissa tapauksissa ympäristön vaikutus on perimää suurempi.

Geeniseluntojen eettinen perusta onkin rakennettava nopeasti ja opetettava kaikille tutkijoille ja terveydenhuollon työnteekijöille. Ammatillista opetusta tarvitsevat tämän lisäksi myös juristit, sosiaalityöntekijät ja päättäjät. Pitäisi myös muistaa, että oikeus muuntelemattomaan geeniperimään on inhimillinen perusoikeus.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Ed. A n t v u o r i : Arvoisa puhemies! Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon toinen osa on,

niin kuin selonteot yleensäkin, ihan hyvä. Sitä ei voi moittia, mutta tekee mieli kuitenkin hieman kyseenalaistaa. Selonteonhan pitäisi luotsata toimintaamme pitkälle tulevaisuuteen. Se voisi olla ihan oikeasti hyvin merkittävä, realismiin perustuva katsaus, ikään kuin käsikirja, josta välittyisivät näkemys, tavoite ja keinot.

Valitettavasti vain politiikka on sillä tavalla lyhytjänteistä, että se helposti painottuu yhteen vaali- tai hallituskauteen. On sellainen tunne, että yritetään klaarata juuri tuo aikajänne, jotta toiminta profiloituisi mahdollisimman myönteisessä valossa. Totta kai, ihan ymmärrettävää, on korostettava asioiden hyviä puolia ja saavutuksia. Ei sitä kukaan muu tee, elleivät hallituspuolueet itse. Pyrkimyksenä on tietenkin säilyttää ja vahvistaa omaa asemaa yhteiskunnassa. Aikamoisessa puristuksessa kuitenkin ollaan, kun valtionvelka on jotakin, työttömyys jotakin, tavoitteet jotakin ja keinot vähissä, varsinkin kun tiivis yhteistyö vielä etujärjestöjen kanssa jättää keinovalikoimat aika vaatimattomiksi.

Ihanne olisikin, että eduskunta voisi olla ikään kuin yläpuolella, että se voisi edustaa ikään kuin aikuista näkemystä hyvinkin pitkällä sihdillä. Eduskunta voisi viisaasti luotsata suomalaista kansakuntaa hyvään yhteiseen tulevaisuuteen.

Suurin uhka edelleenkin näyttää olevan työttömyys niin nyt kuin tulevaisuudessa. Suuri työtön kansakunta on monella tavalla uhka paitsi yksilöille myös koko kansakunnalle. Työtön kansanosaa on suuria kustannuksia aiheuttava käyttämätön voimavara, jonka ammattitaito saattaa lopullisesti hävitä. Työttömyys yhdistyneenä julkisen velan kasvuun ja rahoitusvajeeeseen muodostaa niin mittavan kansallisen kehitysuhan, että niiden poistamiseen olisi ryhdyttävä ihan uusin, radikaaleinkin keinoin. Työttömyydestä johtuvat suurimmat ongelmat ovat vasta orastamassa, mutta kuitenkin selvästi nähtävissä. Vaikeudet ovat sen laatuksia, että ne seuraavat valitettavasti sukupolvelta toiselle.

Itse haluaisin olla optimistinen tulevaisuuden suhteen. Olisi mukava uskoa, että kyllä se tästä ja onhan aina ennenkin selvitty vaikeista ajoista. Moni kysyykin, minne on kadonnut suomalainen ahkeruus ja sisu. Valitettavasti me poliitikot olemme ratkaisevalla tavalla olleet nakertamassa suomalaisen identiteetin ehkä terveintä puolta. Silloin kun oli millä mällätä, todella mällättiin eikä ymmärretty, ettei ihminen koskaan sano: ”Kiitos riittää, pärjään jo omillani ja haluan itse yrittää.” Pyrkimykset olivat hyvään tähtääviä, mutta realistinen ihmiskuva puuttui. Ihminen

oppii yleensä aika helposti uuden kulttuurin: Kyllä joku huolehtii, ja kun ei tarvitse kauheasti yrittää itse, ei myöskään saada selviytymisestä sitä hyvän olon kokemusta, mikä kannustaisi omaehtoiseen pärjäämiseen. Tässä mielessä 60-luvun ja sen jälkeiset idealistiset poliittiset aatteet ovat olleet hyvinkin tuhoisia.

Nyt elämme tämän kaiken kanssa tätä päivää. Jotain on kuitenkin oivallettu. Aika paljon peräänkuulutetaan yksilön vastuuta, omaehtoisuutta, oman elämän hallintaa jne. Kyllä näinkin, mutta kerran opittu ja sisäistetty asenne ei hetkessä muutu. Sekin ehkä vaatii useamman sukupolven elämäнкаaaren, ihminen kun on sellainen. Meidän päättäjien pitäisi osata katkaista — ja meillä on myös velvollisuus siihen — sellainen kierre, mikä ei ole hyväksi tälle kansakunnalle. Ei ihmisiä voi ykskaks pakottaa johonkin uuteen. Kaikkien on kasvettava, ja jotta muutokset olisivat pysyviä, on ratkaisut löydettävä tavallaan itse.

Eduskunta voi auttaa tässä kehityksessä. Me voimme luoda sellaisia rakenteita, jotka mahdollistavat ihmisille työnteon, antavat onnistumiseen ja pärjäämiseen kosketuksen. Tunne selviytymisestä ja kuulumisesta johonkin kantaa elämässä pitkälle. Helppo on tietysti sanoa kaikkea tällaista, mutta mitkä ovat keinot?

Arvoisa puhemies! Kun selonteko reiluudessaan ja rohkeudessaan on niin hivelevää, niin sallinette, että esitän pari konkreettista ajatusta.

Itse olen miettinyt esimerkiksi sellaista — ja vain esimerkiksi, ei pidä tuomita — että pitäisi olla vaihtoehtoja, ennennäkemättömiäkin ehdotuksia, työttömyyden nujertamiseksi ja suomalaisen yhteiskunnan saattamiseksi siltä osin tasapainoon. Meillä käytetään laskutavasta riippuen työttömyyden hoitoon vuosittain 20—60 miljardia markkaa. Entä jos ihan oikeasti hoitaisimme työllisyyttä esimerkiksi seuraavalla tavalla: Rahaa annettaisiin kuntien käyttöön suhteessa työttömien määrään. Kunta puolestaan olisi velvollinen osoittamaan työttömälle työtä vähintään neljän työttömyyskuukauden jälkeen. Työtön saisi palkkaa, nimenomaan palkkaa, ei työttömyyskorvausta, oman työttömyyskorvauksensa suuruuden summan. Työtä pyritäisiin tarjoamaan koulutuksen mukaan, mutta kaikki työ olisi otettava vastaan. Työpaikoille ei puolestaan syntyisi kahden kerroksen väkeä, koska tuntipalkka olisi yleisen taksan mukainen kaikille. Työllistetty tekisi mahdollisesti päivittäin vain kuuden tunnin päiviä muiden tehdessä kahdeksan tuntia. Työllistämisaika kestäisi enintään

kymmenen kuukautta, minkä jälkeen, ellei olisi löytynyt työtä, putoaisi työmarkkinatuen tai peruspäivärahan varaan.

Todennäköisesti tätä kautta voisi avautua uusia työpaikkoja, koska tekemätöntä työtä on todella paljon. Ainakin työtön huomaisi osaavansa, olevansa tarpeellinen, kuuluvansa johonkin ja pääsisi elämän arkeen taas kiinni. Kysymys ei ole lapiolinjasta. Ajatus ja idea perustuu käsitykseen ja kokemukseen siitä, että työyhteisöön kuuluminen, itsellinen pärjääminen ovat ihmiselle niin ensiarvoisen tärkeitä voimavaroja, ettei niitä voi korvata millään, ei edes rahalla.

On ihan selvää, että osa työttömistä ei enää kerta kaikkiaan sopeutuisi työelämään. Osa on jo nyt vaikeasti syrjäytyneitä. Heistä yhteiskunta pitää sitten huolta. Suurimman romahduksen tämän mallin kautta joutuisivat kokemaan harmaat markkinat, koska niille ei juurikaan jäisi elintilaa.

Tämäntapaisia ratkaisuja tai jotain muuta olisi syytä kokeilla, koska nykyisen kehityksen suunta pitäisi nopeasti katkaista. Se olisi reilua kaikkia kohtaan. Selvää on, etteivät ay-järjestöt lähde tämän tyyppisiin talkoisiin mukaan, mutta niillä ei olekaan vastuuta työttömyydestä. Eduskunnalla on. Kolmikanta on hyvä, mutta jos se on este tavoitteiden eteenpäinviemiseksi, on tässä talossa käytettävä lainsäädäntövaltaa ihan itsenäisesti.

Meillä Suomessa on paljon vahvuuksia, joita ei pitäisi hukata: puhdas luonto, tasa-arvoinen yhteiskunta, korkealaatuinen osaaminen, vakaa yhteiskuntajärjestys, vahvat instituutiot vahvoja jne. Yhteiskunta siis toimii. Maailmalla olemme tunnettuja muun muassa korkeatasoisesta lääketieteestä ja terveydenhuollosta. Kaikkiällä puhutaan, että palvelualat on se alue, jonne voisi syntyä uusia työpaikkoja.

Ihan totta, voisimme hyödyntää olemassa olevaa infrastruktuuria ja myydä maailmalle terveydenhuollon palveluja erityisesti julkisella sektorilla: elinsiirtoja, lapsettomuuden hoitoa, sydänkirurgiaa, ortopediaa, ihan mitä vain. Maksukyisiä ja -haluisia potilaita tulisi taatusti ei vain itärajan takaa, vaan Japanista, Yhdysvalloista, arabimaista jne., kunhan vain tekisimme tämän mahdolliseksi. Voisimme säilyttää ja kehittää näin korkealuokkaista osaamista ja jatkaa voimakasta kouluttautumista sekä kehittää omaa koulutustamme kansainvälisille markkinoille. Tässä esimerkiksi olisi valmis tuote, jolla voisimme säilyttää ja lisätä työpaikkoja sekä profiloitua kansakuntana maailmalla. On vain asennoidut-

tava uudella tavalla. Itse asiassa voisimme ajatella koko suljetun ja avoimen sektorin uudelta pohjalta. Ei tämäntapaista tiukkaa rajaa, kuin nykyään on, enää ole syytä pitää yllä, koska sitä ei enää oikeastaan olekaan.

Arvoisa puhemies! Viime vuosina on usealta taholta peräänkuulutettu yhteisöllisyyttä. Presidentti Ahtisaarikin on vedonnut siihen muistaakseni useampaan otteeseen. Ne ovat olleet hyviä vetoomuksia, mutta kun ihminen on sellainen kuin on, on aika epätodennäköistä, että yhteinen huolehtiminen, välittäminen ja yrittäminen syntyisi noin vain. Yleensä tuontapaiset liikkeet lähtevät jonkin suuren katastrofin tai kaaoksen kautta. En tiedä, onko mahdollista ylipäättänsä saada yhteisöllisyyttä aikaan pelkällä myönteisellä kehotuksella.

Paitsi, vuosi 2000 mietityttää. Olisiko siinä aineksia? Helsinki on silloin yksi kulttuuripääkaupunki, ja luvuilla on yleensä käsitämätön vaikutus ihmiseen. Voisiko silloin olla mahdollista puhalttaa uutta henkeä, uusi vuosituhat alkamassa, pääkaupunki kulttuuripääkaupunkina. Viemässä yhdessä eduskunnan kanssa uutta välittämisen ja kannustamisen kulttuuria eteenpäin? Varmasti jokainen voisi kuvitella heti mielessään, millaisia asioita voisi käynnistää vaikka vain omassa kotikorttelissaan, auttaa vanhusta, ottaa työtön mukaan tekemään, viedä lapsia jonkin leikkiä, leikkiä, siivota, kannustaa, ihan mitä vain, kunhan löytäisimme sen syvimmän ilon ja tyydyttävyyden, pärjäämisen, osaamisen, hyvät teot, uudenlaisen hengen suomalaiseen yhteiskuntaan. Se olisi jotakin muuta kuin eliitille tarjottuja kulttuuritapahtumia tai suuria puheita. Ehkä siinä voisi olla jonkin uuden alku.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Antvuori saattoi mieleensä tuoda uuden työllistämistavan, mutta todellisuudessa se oli varsin karkeaa äärioikeistolaista ajattelua, nimenomaan kunnallinen työllistäminen, jos ajatellaan, kuinka suuri on työttömyyden yhteiskunnallinen kirjo suhteessa siihen, mitkä ovat kunnalliset työllistämismahdollisuudet edes siihen suuntaan, mihin viittaavat työttömän ammattitaito ja muut seikat. Minä uskon, jos esimerkiksi sallitaan, että professori Tiuri, ei kovin tuntisi olevansa yhteiskunnassa tarpeellinen, jos hän professorintyötä tehtyään joutuisi työttömäksi ja menemään hakesavottaan maaseudulla, täysin erilaiseen työhön, jolla ei ole mitään tekemistä hänen elämänasenteensa ja koulutuksensa kanssa. Tämä on karkea esimerkki, mutta uskon,

että ed. Tiuri sen sallii. Tarkoitin äärimmäisenä esittää, mitä nämä ed. Antvuoren puheet merkitsevät.

Kyllähän se hyvä asia on, että ihmiselle annetaan työtä, ja on sanottu, että metsänharvennustöitä olisi ja sieltä tulisi hakepuuta tienvarteen ja energiakysymykset tulisivat sillä ratkaistua. Minä luulen, että kun se työttömien armeija viedään jonossa metsäautotien varteen 30 asteen pakkasella ja sanotaan, että hypätkää tienvarteen ja alkakaa roiskia, niin kyllä siinä silloin kapitalistinenkin näkemys työllisyyden järjestämisestä ja tarpeellisuuden tunnusta taitaa hävitä. Ei tässä, ed. Antvuori, mielestäni ollut mitään ratkaisua. Pehmeä tapa esittää karkea oikeistolainen näkemys siinä tuli esille. Vähän ihmettelin, kun tiedän teidät lämminhenkiseksi ja humaanimiksi ihmiseksi, että yleensä otatte esille tällaisen asian, mitä te äsken teitte, mikäli oikein käsitin, mitä tarkoittitte.

Ed. L a h t e l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Antvuori totesi, että kunnat voisivat työllistää sitten kymmenen kuukautta ja sen jälkeen peruspäivärahalle. Se tuntuu aika kovalta jutulta sinällään. Nyt kuitenkin tiedetään meillä olevan määrätty järjestelmät. Ed. Antvuori totesi, että ne ovat jäykkiä ja vaikeita systeemejä. Niillä kuitenkin turvataan ihmisille määrätyn tasoinen perusturva ja ihmisarvo, mutta tässähän runtattaisiin ihmiset perusteellisesti, niin kuin ed. Aittoniemi totesi, katsomatta koulutusta tai mitään, vähän niin kuin Kiinassa aikanaan. Toisekseen, joskus tuntuukin, että herroille olisi hyvä jäädä työttömäksi, että oppisivat vähän työnteokoakin, mutta en minä sen tyyppistä yhteiskuntaa haluaisi.

Toinen asia, mikä ed. Antvuoren puheessa tuli jo heti alussa esille, on se, että tiivis yhteistyö järjestöjen eli ammattiyhdistysliikkeen kanssa on huono asia. Kuitenkin selonteossa todetaan josakin vaiheessa, että se myös suomalaisen yhteiskunnan vahvuus joissakin asioissa. Senhän me olemme nähneet menneinä työmarkkinaratkaisuna, miten on saatu hallittuja hyviä ratkaisuja aikaan. Kun katsotaan vaikka lakkoja, niin monin muhin maihin verrattuna meillä on hirveän hyvät työmarkkinat sillä tavalla, ettei ole niin levotonta. Kun olette matkustellut ilmeisesti enemmän kuin minä maailmalla, niin siellä monessa paikassa lakkoillaan vähän väliä ja on tavallaan hallitsematon tilanne. Sen takia järjestöjen kanssa hyvä yhteistyö on meille vahvuus jatkossakin ja sitä kannattaa käyttää hyväksi.

Ed. M. M a r k k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yksi kohta ed. Antvuoren puheessa vähän säväytti tai herätti. Olen vahvasti eri mieltä. Hän totesi, että 60-luvun aatteet ovat olleet tuhoisia. En usko, että näin on ollut, sillä niillä aatteilla on luotu uskoa löytää uudenlaisia ratkaisuja, ennakkoluulottomia ratkaisuja, joita aika pitkälle Suomessa sittemmin on tehtykin. Toki on todettava, että huomattava osa silloin vallalla olleista vasemmistolaisista aatteista on sittemmin osoittautunut ideologisesti kestävämmiksi, mutta näinhän aina käy.

Jos ajatellaan ihmisen, yksilön, elämän tavoitteenasettelua, niin jos tavoitteet asettaa vain sovinnaisen urakehityksen tai yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjen sovinnaisen arvojen näkökulmasta, niin tällöin yleensä suuri osa tarjolla olevista mahdollisuuksista jää käyttämättä. Ihmisen on uskallettava soveltaa oppimaansa arkitiineihin ja työelämäänsä. Elinikäisen oppimisen, jos sitä ajatellaan, tarkoituksena on saada ihminen itsenäistymään, kehittymään ja ottamaan vastuuta itsestään huomattavasti enemmän ja ottamaan lisää resursseja käyttöönsä niin työelämässä kuin elämässään yleensäkin. Tässä tarvitaan visioiden näkemistä ja sellaista ennakkoluulottomuutta, jota ei saisi yhteiskunnan asenteilla ja arvoilla estää.

Tätä omalla tavallaan myös kokoomus ryhmäpuheenvuorossaan tänään peräänkuulutti, kun totesimme, että selonteossa ei anneta riittävästi ratkaisumalleja erilaisiin skenaarioihin. Valtioneuvostolta on selvästi puuttunut uskallusta. Uskallusta oli 60-luvulla, sitä oli varmasti 70-luvulla, ja sitä pitää peräänkuuluttaa tovereiltamme tuolla vasemmalla tänä päivänä etsiessämme uusia ratkaisuja.

Ed. A n t v u o r i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sanoisin ed. Aittoniemelle, että tämä työllistämismalli oli yksi malli. Kyllä se hyvään pyrkivä on, koska se, että ihmisillä ei ole työtä eikä mitään asemaa yhteiskunnassa, vie hyvin pitkälle pohjan pois eläältä. En tiedä, tämä malli voi olla huono, en sitä sano, mutta peräänkuulutinkin erilaisia vaihtoehtoja. Minusta pitäisi ennakkoluulottomasti miettiä erilaisia asioita. Tämä oli nyt yksi malli ja lähinnä tarkoitettukin herättämään ehkä keskustelua. (Ed. Aittoniemi: Herättihän se!) — Niinhän se herätti.

Sitten etujärjestöistä ed. Lahtelalle. Olen ihan samaa mieltä, että ay-liike on saanut paljon hyvää aikaiseksi. Mutta välillä tuntuu tavattoman turhautavalta, kun on niin suuria ongelmia kui-

tenkin työttömyyden kanssa ja pitäisi saada suurempia ratkaisuja ja nopeammin aikaiseksi. Tuntuu, että jokainen pikku narahduskin pitäisi käydä kysymässä etujärjestöiltä, ennen kuin tässä talossa saa tehdä mitään. Meille kuitenkin kuuluu lainsäädäntövalta.

Mitä tulee 60-luvun idealismiin, niin totta kai siinäkin oli paljon hyvää, mutta silloin myös rakennettiin ehkä vähän liian hemmotteleva sosiaalipolitiikka, jota nyt on jouduttu tarkastelemaan ihan uudessa valossa.

Ed. K a u t t o : Arvoisa puhemies! Pieni Suomi on ollut suurten hankkeiden ja suurten ohjelmien maa. Sotien jälkeisinä vuosina maan teollistamista ohjattiin sotakorvaustilausten voimalla ja keskitetysti. Vähintään yhtä suuri yhteiskunnallinen ja taloudellinen ponnistus oli siirtoväen ja rintamamiesten asuttaminen korpien keskelle. Tämän kehityslinjan tulokset ovat olleet kokonaisuutena sangen tyydyttäviä. Suomen bruttokansantuote on kasvanut muiden Länsi-Euroopan maiden tahdissa, jopa nopeamminkin.

Jos kuitenkin otamme huomioon ne aineelliset ja henkiset panokset, jotka maamme kehittämiseen on käytetty, lopputulos olisi voinut olla parempikin. Tavallisten suomalaisten elintaso ei ole eurooppalaisittain katsoen huipputasoa. Kytkeä yhteiskuntapolitiikkaan on selvä. Esimerkiksi meidän asunto-olomme ovat pysyneet muita Pohjoismaita heikompina, koska pääomia on kanavoitu devalvaatio — inflaatiopolitiikalla vientiteollisuuden käyttöön. Elintarvikkeet ovat viime vuosin saakka olleet muuta Eurooppaa kalliimpia, koska asutuspolitiikan edellyttämä maatalous on tarvinnut kalliita ruoan hintoja.

Arvoisa puhemies! Olisin toivonut hallituksen selonteossa otettavan esille selkeämmin laajempia linjauksia, raameja, jotka vaikuttavat siihen, mitkä keinot meillä on käytettävissämme. Me joudumme osaltamme vastaamaan koko maailman muutostekijöiden vaikutuksista niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Maailman suuria muutostekijöitä ovat väestönkasvu, teknologian kehitys niin tietoliikenteen, uuden teollisen valankumouksen kuin biotekniikan osalta. Suuria muutostekijöitä ovat myös ympäristökysymykset, globalisoituminen, kulttuuri- ja kansallisuusnäkökohtien korostuminen. Nämä kaikki tekijät vaikuttavat myös ihmisten ajatusmaailman muuttumiseen. Entisten ismien sijalle haetaan ideologisia kiinnekohtia tai pyritään puhtaasti pragmaattisuuteen, hyötyajatteluun.

Ei tarvitse paljon ennustajanlahjoja voidakseen todeta, että kylmän sodan ajan uhkakuvat ovat saaneet uudet kasvot. Yhteiskunnalliset rakennemuutosongelmat kärjistyvät, rikkaat ja köyhät maat ovat törmäyskurssilla, ja sitä kiihdytetään usein eri uskontokuntien fanatismilla. Elämme murroksessa ja se murros on nopea.

Hallituksen selonteossa linjataan kyllä kansallisia mahdollisuuksia, mutta henkilökohtaisesti olisin toivonut voimakkaampaa kansainvälisyyden korostamista siltä pohjalta, mitkä ovat yleensä mahdollisuudet hallita nopeaa murrosta, mihin voimme siitä päästä.

Mielestäni vaikuttajia ja vallankäyttäjää voivat tulevaisuudessa olla suurvallat, kansainväliset ja kansalliset suuryritykset eli rahamonopoli, kansainväliset yhteistyöorganisaatiot tai hallitsemattomat kriisit, jotka johtavat joihinkin uusiin ratkaisuihin. Meidän on omassa päätöksenteossamme ja visioissamme valittava, mikä on suurten raamien puitteissa Suomen suunta. Annamme muiden tehdä päätöksiä, joita joudumme omalla päätöksenteollamme noudattamaan, vai vaikutammeko omalta osaltamme kaikki mahdollisin keinoin siihen, että myös kansainvälinen ja globaalinen päätöksenteko pysyy demokraattisesti valittujen elinten ohjauksessa ja yhteistyönä?

Minulle poliittinen ohjaus on se keino, jota haluan toteuttaa. Se merkitsee yhä kasvavaa yhteistyötä ja vaikuttamista niillä kansainvälisillä areenoilla, joita meillä on käytettävissä. Tässä suhteessa erityisesti Euroopan unionin kehittämisen tulisi olla korostetulla sijalla ja sen tulee myös näkyä kansallisissa visioissamme.

Arvoisa puhemies! Tulevaisuudessa Suomi ei voi jatkaa vanhalla tiellä. Kansainvälisen poliittisen päätöksenteon lisäksi meidän on otettava huomioon kansainvälisen kilpailun edellyttämä talouden tehokkuus. Pääomia ei voi enää ohjata huonosti tuottaviin hankkeisiin, koska pääomat karkaavat mieluummin ulkomaille. Kansalaisten odotukset elintasosta ja elämänlaadusta ovat nousseet. Yhteiskuntapolitiikkaa tehdään vaatimamassa ympäristössä. Meidän on entistä paremmin oivallettava ongelmat, joihin voimme päätöksillämme vaikuttaa, ja valittava oikeat keinot.

Tietointensiivisen talouden kilpailukyvyyn ylläpitäminen ja kehittäminen edellyttää talouden rakenteiden joustavuuden lisäämistä. Joustavuudesta käyty keskustelu kiertyy useimmiten työmarkkinoiden todellisten ja kuviteltujen jäykkyyksien ympärille. Tätäkin keskustelua

on hyödyllistä käydä, mutta sen ohella pitäisi kiinnittää huomiota myös hyödykemarkkinoiden toimintaan. Yritysten toiminnan on reagoitava herkästi markkinoilta tulevaan informaatioon ja kannettava vastuu mahdollisista virhepäätöksistä. Erilaiset tuki- ja säätelyjärjestelmät eivät edistä tehokkuutta voimavarojen käytössä. Niiden vaikutus työllisyyteen on niin ikään pitkällä tähtäyksellä kielteinen. Tukien rahoittamiseksi on rasitettava pysyvää, itsensä kannattavaa yrittämistä ja työllistämistä.

Kansakuntien varallisuus, niiden hyvinvointi, riippuu siitä, kuinka hyvin ne saavat käyttöönsä myös väestönsä henkisen pääoman. Vastikään julkaistu, laajin koskaan tehty tutkimus vertasi oppisaavutuksia kansainvälisesti vertailukelpoisissa oppiaineissa: matematiikassa ja luonnontieteissä. 41:tä maata käsitellyt tutkimus oli valaiseva. Oppimistuloksissa kansakuntien listan kärjessä olivat ne aasialaiset maat, joiden taloudellinen kasvu on nopeinta maailmassa. Tutkimus osoitti kuitenkin, ettei pelkkä koulutus riitä hyvinvointiin. Eurooppalaisista maista parhaiten menestyneitä olivat entiset komentotalousmaat: Tshekki, Slovakia ja Bulgaria. Historia kuitenkin rasittaa. Menneisyyden epäonnistuneella järjestelmällään ne ovat onnistuneet tuhlaamaan hankkimansa ja kasvattamansa henkisen pääoman.

Yhteiskuntarakenteissa ja sosiaalisissa instituutioissa on siis jotakin, joka on menestykselle vielä tärkeämpää kuin luonnonvarat ja jota ilman koulutettukaan työvoima ei ohjaudu tuottavaan työhön. Tarvitaan rakenteita, joilla aineellista ja henkistä pääomaa voidaan hyödyntää. Vaikka toimivassa taloudessa vastuun yksittäisistä taloudellisista päätöksistä pitääkin olla yksityisillä ihmisillä ja yrityksillä, on menestyksen rakenteista vastuussa julkinen valta. Juuri julkisella sektorilla on vastuu yhteiskunnan sosiaalisesta infrastruktuurista. Kansalaisten hyvinvointi sekä tulonjaon ja elinolojen tasaisuus luo yhteenkuuluvuutta ja eheyttä. Tämä puolestaan on edellytys turvallisuudelle ja yhteiskunnan vakaudelle. Sosiaalisessa hyvinvoinnissa kysymys ei siis ole pelkästään abstraktista oikeudenmukaisuudesta ja moraalista, vaan myös koko yhteiskunnan menestyksen edellytyksistä.

Julkisen sektorin vastuulla on myös yhteiskunnan terveyspolitiikka. Vertailut eri maiden välillä osoittavat, että yksityiselle palvelutuotannolle rakentuva terveydenhuolto on selkeästi kalliimpi kuin julkisella vastuulla toimiva. Eikä raha tuo laatua. Yhdysvallat käyttää kansalais-

tensa terveyspalveluihin selvästi enemmän kuin mikään muu maa maailmassa. Silti maan terveysolot ovat vain teollisuusmaiden keskitasoa, kun mittareina käytetään lasten terveyttä tai odotettavissa olevaa elinikää.

Menestykseen tähtäävä yhteiskunta huolehtii väestöstään tehokkaammalla tavalla julkisen sektorin toimesta.

Julkinen sektori asettaa myös raamit asutuksen, liikenteen ja yhdyskuntarakenteen kehittymiselle. Näihin päiviin asti asutus- ja liikennepoliittikka ovat olleet selkeästi maaseutupainotteisia, syrjäseutuja tukevia. Elinkeinopoliittikassa, maatalouspolitiikassa, teiden ja rataverkoston rakentamisessa on taloudellisuus ja ympäristökijät syrjäytetty, jotta väestö olisi saatu pysymään syrjäseuduilla. Tämän päivän todellisuus osoittaa, että tällaisen politiikan aika on ohi. Tietointensiivinen, palveluja ja huipputekniikka tuottava talous edellyttää vahvoja osaamiskeskuskeskuksia. Jos sellaisten syntyminen estetään, kärsii siitä koko maa.

Talouden vaatimusten lisäksi myös ihmisten muuttuneet elämänasenteet ja -arvot työntävät hajautuspolitiikkaa syrjään. Muuttoliike kaupunkien alkoi nopeutua jo laman syvimpinä vuosina, vuosina 93 ja 94. Muuttajien motiivina ei ole enää raha, vaan myös halua asua ja elää kaupungeissa. Taloudellisen pakon käyttäminen näitä ihmisiä vastaan ei olisi ainoastaan taloudellisesti järjetöntä. Se loukkaisi ihmisten oikeutta valita asuinpaikkansa ja elämäntapansa itse.

Niinpä toisin kuin keskustan ryhmäpuheenvuorossa todettiin näenkin erittäin tärkeiksi ne linjaukset, jotka hallitus on todennut yhdyskuntarakenteemme osalta. Olen samaa mieltä siitä, että jo nykyinen yhdyskuntarakenteemme on usean vuosikymmenen kehityksen päätepiste. Sen on suuntauduttava uusille urille. Näenkin, että kaupunkien ja lähiöiden ongelmat johtuvat pitkälti myös siitä, että niiden suunnittelussa ja ylläpidossa ei ole oltu riittävästi ajan tasalla, vaan niiden osalta on todella jatkettava aloitettua kehittämistyötä.

Selonteossa todetaan, että vaarana on, että varsinkin Itä- ja Pohjois-Suomen taajamien fyysiseen infrastruktuuriin investoidut resurssit jäävät tehottomaan käyttöön. Minusta se on tosiaan, jonka tunnustaminen on terveellistä. Näitä keskuksia tulee pyrkiä auttamaan mahdollisuuksien rajoissa, mutta joskus on myös pakko tunnustaa se, että virheratkaisut eivät kukoista, vaikka niille antaisi minkäläistä tekehengitystä tahansa, varsinkaan jos se tietää sitä, että elin-

mahdollisuuksia viedään sieltä, missä niitä todella on.

Hallitus toteaa, että nyt vaaditaan uutta ajattelutapaa ja työn, asumisen ja liikkumisen maantieteellistä uusjakoa ja että sillä on merkittäviä seurauksia muun muassa alue-, yhdyskunta-, liikenne- ja elinkeinopoliittikan yhteensovittamisessa.

Arvoisa puhemies! Minä toivon, että näin todella toimitaan ja että siitä johtuvat muutokset tehdään tietoisesti eikä ajauduta holtittomasti niihin seurauksiin, joita siitä aiheutuu, vaan ne seuraukset linjataan ja myös toteutetaan.

Ed. K i l j u n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kauton puheenvuoro oli oivasti 60-luvun hengessä puhuttu. Sitä elähdytti se henki yhteisvastuusta ja hyvinvointiyhteiskunnasta, jonka varaan myös tulevaisuutta tässä maassa rakennetaan. Se oli oiva vastapaino sille kylmälle hengähdykselle, joka tuli salin oikealta puolelta ed. Markkulan puheenvuorosta hetki sitten. Hän totesi, että 60-luku antoi paljon suomalaiselle yhteiskunnalle, mutta sen konkreettiset sovellutukset ovat tietyillä tavoilla aikansa eläneitä.

Se, mikä ydin 60-luvun opetuksissa ja yhteiskunta-ajattelussa tälle päivälle on, on nimenomaan niissä universaaleissa palveluissa, jotka suomalaisessa yhteiskunnassa on luotu. Niiden ideanahan on se, että turvataan kaikille väestökerroksille perustoimeentulon edellytykset ja kaikki myös osallistuvat näiden palvelujen maksamiseen.

Ed. Markkula oli peräänkuuluttamassa uuden tyyppistä lähestymistapaa, jossa pyrittäisiin luomaan rinnakkaisia palvelujärjestelmiä. Tämän seurannaisena on aina se, että meille muodostuvat erikseen palvelut köyhille, erikseen varakkaammalle väestölle, ja se on omiaan rapauttamaan sen kannatuspohjan, joka meillä on hyvinvointiyhteiskunnan universaaleille järjestelmille. Meille on nimenomaan ominaista se, että kaikki maksavat ja kaikki hyötyvät ja sitä kautta syntyy kannatusta. Yhdysvaltalainen malli, joka tässä oli eräänä esimerkkinä, johtaa siihen, että syntyy keskiluokan kapinaa. Tietty osa väestöstä maksaa, toiset hyötyvät, ja tämä ei voi olla tulevaisuuden tie myöskään Suomelle.

Ed. P u h j o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yksi kohta ed. Kauton puheessa pisti aika lailla miettimään. En oikein osaa sanoa, mitä pitäisi sanoa, kun hän mainitsi, että kaikki

ympäristö- ja taloudelliset arvot on unohdettu, kun aikaisemmin on tuettu koko Suomea niin, että väki voisi tehdä työtä ja asua muuallakin kuin Kehä III:n sisäpuolella.

Positiivista hänen sanomassaan oli kyllä se, että kun aikaisemmin olen käsittänyt, että hänen mielestään Kehä III:n ulkopuolella ei ole mitään, niin nyt hän tunnustaa edes, että on osaamiskeskuksia. Mutta luulen, että hän liian yksioikoisesti vaatii rahoja osaamiskeskuksiin ja unohtaa kokonaan tämän linjan seuraamukset. Nimittäin jäi käsitykseksi se, että osaamiskeskuksiin halutaan tukirahat mutta ei ollenkaan oteta huomioon, että väestö hakeutuu sitten massoitain sinne, mikä tuo puolestaan uusia ongelmia osaamiskeskuksiin.

Ed. K a r j u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Vielä ed. Kauton puheenvuorossa tartuttiin keskustan ryhmäpuheenvuoroon ja nimenomaan yhdyskuntarakenteen osalta. Minusta on hyvä, että tähän tulevaisuuskeskusteluun liittyy myös tarkasteluja, jotka tuovat esille poliittiset, ideologiset erilaiset arvo- ja arvostusvaraukset. Tässä mielessä keskusta lähtee hyvin erilaisesta näkökulmasta kuin sosialidemokraatit rakentamaan yhteiskunnallista tasapainoa, maaseudun ja taajamien, kaupunkien, kehittämistä ja kehittymistä, jossa viime kädessä näiden tasapainon ratkaisevat ihmisten pienyhteisöt. Tämä on sama problematiikka niin maaseutualueilla kuin kaupungeissakin. Jos me emme pysty tulevaisuudessa luomaan toimivia pienyhteisöjä, menestyksellistä onnellista elämää ei voi rakentaa sen kummemmin kaupungeissa kuin maaseudullakaan. Tässä mielessä minusta on tärkeää, että ihmisyyssate on toiminnan pohjana ja sitä kautta luodaan laajan Suomen eri alueille elämälle tasapainoiset lähtökohdat.

Ed. L a h t e l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Kautto puhui alussa yhteisvastuusta ja tuntui ihan mukavalta kuunnella hänen puhettaan. Mutta sitten asia muuttui niin, että Itä- ja Pohjois-Suomeen sijoitetut varat ovatkin virheinvestointeja. Käsitin jotenkin, että niitä ei pitäisi myöskään tehdä, että ne jäävät aikanaan tyhjänpäiväisiksi. Tämä jollakin tavalla poikkeaa siitä, mitä itse olen nähnyt ja mitä EU:ssakin tälläkin hetkellä harrastetaan. Eli ed. Kauton näkemys poikkeaa hyvin paljon EU:nkin harrastamasta linjasta siinä, että syrjäisiä raja-alueita pyritään pitämään asuttuina ja

turvaamaan ihmisten toimeentulo ja sitä varten on luotu omat ohjelmat. Jos ed. Kautto todella tarkoittaa, että kaikki ihmisten selviytymistä auttavat toimenpiteet pitää lopettaa, niin se on todella kova kannanotto yleisesti ottaen, eikä voi ainakaan todeta niin kuin ed. Karjula, että se on sosialidemokraattien kannanotto. Minä ainakin sanoudun irti siitä kannanotosta.

Ed. K a u t t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jälkikeskusteluun, jota vastauspuheenvuoroissa on esitetty, totean, että tarkoitin, että kun on tehty virhearvioita, joiden seurauksena jää esimerkiksi tyhjiä tiloja, käyttämättömiä palveluja, ylikapasiteettia, jossakin vaiheessa on todella tunnustettava, että tämä on tilanne. Mikään keinotekoinen ylläpitäminen ei auta, ja ihmisillä mielestäni on oikeus asua siellä, missä he haluavat. Tietysti, jos pystytään luomaan näille alueille järkeviä osaamiskeskuksia, järkevää työtä ja järkevää toimintaa, minusta on aivan hyvä, että ihmiset asuvat myös muualla kuin keskiteytysti pääkaupunkiseudulla. Mutta sitä, että väkisin yritetään pitää keinotekoisia ratkaisuja, jotka vievät voimavaroja sieltä, missä ihmiset ovat ja elävät, minä en yksinkertaisesti hyväksy. En ole väittänyt sen kummemmin, onko se sosialidemokraattista politiikkaa vai ei. Tämä on minun käsitykseni asiasta.

Ed. T i u r i: Arvoisa puhemies! Kiinnitän huomiota selonteossa joihinkin kohtiin, jotka ehkä vaativat vähän lisää selvityksiä.

Ensinnäkin mitä on tietoyhteiskunta? Selonteossa mainitaan erilaisia selityksiä tietoyhteiskunnalle, mutta se varsinainen selitys sieltä puuttuu, joka esimerkiksi tulevaisuusvaliokunnan selonteon ensimmäisestä osasta antamassa mietinnössä on paremmin esitetty: Tietoyhteiskunta on yhteiskunta, joka perustuu tietoon ja osaamiseen, uuden tiedon hankintaan, koulutukseen jnp. Kaikilla yhteiskunnan sektoreilla, ei ainoastaan teollisuudessa vaan palveluissa ja yhteiskunnan hallinnossa ja toiminnoissa, tieteellisen tutkimuksen tuloksia käytetään hyväksi määrätietoisesti ja uutta tietoa hankitaan. Tästä on kysymys tietoyhteiskunnassa eikä siitä, että käytetään tietokoneita tai että suuri osa ihmisistä on ns. tietoammateissa. Jos tämän ymmärtää, silloin ymmärtää myös sen, miten tietoyhteiskunnassa pitää toimia. Siinä suhteessa hallitus on tehnyt hyviä päätöksiä, kun on muun muassa tutkimukseen ja tuotekehitykseen päätetty sijoittaa lisää varoja.

Mutta jos tietoyhteiskunnan olemuksen ymmärtää, silloin paremmin tietää, mitä muutakin on edessä. Esimerkiksi olisi kannattanut hieman analysoida, minkälaisia työpaikkoja Suomessa on mahdollista kehittää ja millä edellytyksillä. Niin kuin kaikki ovat todenneet, teollisuudessa tuotanto on moninkertainen työntekijää kohti verrattuna entisiin aikoihin ja teollisuuden työpaikat ovat hävinneet tietoyhteiskunnan tullessa. Mutta se ei ole onneksi ollut niin hankalaa Suomessa, kun meillä massatuotantopaikkoja ei ole koskaan oikeastaan kunnolla ollutkaan. Sen sijaan maataloudessa se on näkynyt. Vuonna 1950 maataloudessa oli vielä 2 miljoonaa suomalaista. Nyt maatalous lienee pääelinkeinona alle 100 000:lla mutta tuotanto on silti suurempi kuin vuonna 50. Tässä on paljon suurempi ero kuin millään teollisuudenalalla, jolla ehkä työväki on jäänyt vain puoleen ja tuotanto on sama, niin kuin nyt Suomessa on tapahtunut muutaman viime vuoden kuluessa.

Kun tätä rakennemuutosta ei ole kuitenkaan haluttu oikein hyväksyä Suomessa, meillä on nyt se hankala tilanne, että kun palvelutyöpaikkoja pitäisi tietoyhteiskunnassa tulla, niin kuin kaikki toteavat, eihän niitä saa aikaan, jos ei ole palveltavia. Kuten selonteossa todetaan, Suomessa taajamatkin ovat melko pieniä verrattuna Eurooppaan, jokin 500 ihmistä on jo hyvä taajama.

Sitten meillä on haja-asutusalueita paljon, joilla ennen maailmassa elettiin maataloudella. Mutta eihän siellä nyt voi elää ainakaan maataloudella. On mahdotonta ajatella, että siellä voisi vain elää tekemättä mitään ja sillä tavalla Suomi jatkuvasti toimisi. Meidän täytyy hyväksyä se, että ihmiset muuttavat työn perään, vaikka äsken ed. Kauton lieviä huomautuksia siihen suuntaan ei haluttu hyväksyäkään. Joka tapauksessa tietoyhteiskunnassa tarvitaan palveluelinkeinojen kehittämiseksi enemmän ihmisiä samoilla alueilla, ja se on Suomen ongelma tällä hetkellä. Siitä syystä meillä on tullut niin vähän niitä paikkoja, kun ei ole riittävästi taajamia ja kaupunkia, joihin niitä syntyy.

Toinen asia, johon haluaisin kiinnittää huomiota, on kestävä kehitys. Meillähan pitäisi kaikki toimenpiteet tehdä niin, että päästään kohti kestävä kehitystä. Siinä ei auta se, että me tiedämme, mikä on kestävä kehitys ja minkälaista energiaa ja muuta silloin tuotetaan. Siihen täytyy myös päästä niin, ettei yhteiskunta välillä romahda, elintaso putoa ja muutenkin käy huonosti.

Selonteossa puhutaan aika paljon esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden säilyttämisestä,

mikä varmaan on osa kestävä kehitystä, mutta suurin piirtein seuraavalla sivulla todetaan, että ilmastonmuutos ehkä on vain positiivinen Suomen kannalta. Siitähän joku muukin kansanedustaja jo totesi, että se on varmaan väärin. Se on todella väärin. Mutta ennen kaikkea se on väärin elämän monimuotoisuuden kannalta, koska jos Suomesta, niin kuin odotettavissa on, ainakin Etelä-Suomesta, havumetsät häviävät, siinä samalla erilaiset uhanalaiset ötökätkin ovat hätää kärsimässä.

Minusta on valtava ristiriita siinä, että ne, jotka puhuvat elämän monimuotoisuudesta, samaan aikaan haluavat lisää hiilivoimaa ja energiaa, joka tuottaa hiilidioksidipäästöjä, ja jos ei nyt hiilivoimaa, niin ainakin maakaasuvoimaa, joka on yhtä hankala. Meillähän tarvitaan lisää sähköä. Jos sähköä tarvitaan lisää ja se tehdään maakaasulla, hiilidioksidipäästöt kasvavat; ei sille mitään mahda. Aika omituinen on käsitys, että maakaasu olisi jokin Suomen tulevaisuuden ratkaisu kestävä kehityksen kannalta. Ei se ole Suomen eikä maapallon. Happosateistakin puhutaan, että ne ovat vähenemässä, mutta eiväthän ne kovin nopeasti vähene, jos tulevaisuudessa poltetaan lisää maakaasua, joka tuottaa typpihapposateita.

Mutta selonteossa ei puhuta hiukkaspäästöistä mitään, jotka kuitenkin, ennustan, lähivuosina tulevat olemaan ratkaiseva haitta energian tuotannossa, ja siis tunnustetaan, että sille on jotakin tehtävä. Pienhiukkasia päästävät juuri kaikki polttovoimalat ja polttomoottorit. Niiden osuus ihmisten kuolemismäärissä on aika suuri, se on useita prosentteja Euroopassakin. Koska Suomessa ollaan hieman harvummassa ja on hieman puhtaampi ilma, meillä ehkä vain muutama prosentti vuosittain kuolee hiukkaspäästöihin. Se on helppo osoittaa, että tilapäisiin huonon ilman tilanteisiin Suomessakin kuolee väkeä, mutta jatkuvat altistukset kohtuullisen alhaisillekin päästöille ilmeisesti vielä vaativat vähän sitä, että tutkitaan, joka ymmärretään, mistä on kysymys. Käytännössä niiden osuus on paljon suurempi kuin tilapäisten häiriöiden.

Nämä ovat niitä kohtia, joissa tällä hetkellä ei kestävä kehitystä kohti edes mennä vielä. Ed. Hassi mainitsi, että ydinvoiman vikana on se, että se on halpaa, mutta minusta se ei välttämättä ole vika, eikä se edes ole halpaa, mutta se valtava etu ydinvoimalla on, että luonnon kannalta se ei tuota mitään sellaista, mikä olisi kestävä kehityksen vastaista, eikä haittaa ihmisten terveyttäkään, ainakaan länsimainen ydinvoima.

Meillä pitäisi viimeinkin päästä siihen, että Suomella olisi järkevä energiapolitiikka. Vaikka ministeri Alho ilmoitti, että energiapoliittisessa selonteossa asioita selvitetään, epäilen, että siinä pyritetään samoja asioita ja todetaan, että jos olisi niin ja jos olisi näin, niin voisi olla noinkin. Mutta mitään todellista kestäväää energiapolitiikkaa ei saada aikaan Suomessa tällä hetkellä ilman lisäydinvoimaa. Se tulee olemaan koko maapallon tilanne. Ennustan, että noin viiden vuoden kuluessa ydinvoima alkaa hyvin nopeasti lisääntyä maapallolla ja silloin sen hintakin nousee niin, että olisi korkea aika se vähitellen hyväksyä eikä fundamentalismia pitää yllä ja uskoa, että sitä ei tarvita.

Metsäpolitiikka, metsän käyttö ja metsäteollisuus ovat Suomen perusasioita, jotka tällaisessa selonteossa olisi pitänyt minusta paremmin selvittää kuin vain esittää erilaisia skenaarioita, joista jotkin ovat hyviä, toiset vähemmän hyviä. Meidän pitäisi voida käyttää uusiutuvia energia-varoja järkevästi. Meillä on silti varaa pitää vielä luonnonmetsiäkin, vaikka talousmetsät eivät luonnonmetsiä olisikaan, ja sillä tavalla pitää myös vaurautta yllä Suomessa sen lisäksi, että kehitämme uusia teollisuuden ja tekniikan aloja.

Ed. Puhjo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen ed. Tiurin kanssa samaa mieltä ja samalla lailla huolissani tulevasta kasvihuoneilmiöstä. Puheenvuorossani mainitsinkin, että on tahoja, jotka jopa toivovat Suomen kannalta kasvihuoneilmiötä, koska metsien kasvu ja eräät muut asiat ovat positiivisia.

Mutta ed. Tiurin kovasti ydinvoimaa puoltavasta ja maakaasua morkkaavasta puheenvuorosta olen sitä mieltä, että eivät ydinvoimaa lisäämällä varmaankaan päästöt vähene. Meillä on edelleen vanhat laitokset ja niitä varmastikin käytetään niin kauan kuin ne ovat toimivia. Pannen toivoni uuteen maakaasuputkeen ja sen lisätoimituksiin tänne, jotta voitaisiin kaasutusjärjestelmin vähentää nykyisten voimaloiden päästöjä. Tietämäni mukaan maakaasuvoimaloista hiukkasia ei juuri ollenkaan tule, joten siinä suhteessa tämä ei ole ongelma. Sen sijaan pienhiukkasiahan tulee lähinnä bensiinin poltosta eli liikenteestä, ja se on kohtalonkysymys vielä, miten asia ratkotaan.

Ed. Tiuri (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Hiukkasia tulee myös maakaasun poltosta, koska se tuottaa typpidioksidia, joka muuttuu ilmakehässä kiinteiksi hiukkasiksi. Hii-

liveima tietenkin tuottaa lähes kaksi kolme kertaa niin paljon mutta maakaasu myös. En ymmärrä, miten päästöt vähenevät, jos niitä lisätään maakaasua polttamalla. Maakaasu tuottaa hiilidioksidipäästöjä puolet siitä kuin hiilivoima. Meillä käytetään noin 5 miljoonaa tonnia hiiltä vuodessa. Jos se korvataan maakaasulla, eivät siitä päästöt paljon vähene. Sen sijaan ne kasvavat siitä, että lisätään sähkön tuotantoa, joten ei maakaasu kerta kaikkiaan ole ratkaisu. Ei sen avulla voida Suomen päästöjä vähentää, se pitäisi nyt jo viimeinkin tajuta.

Ed. S. Pietikäinen: Arvoisa puhemies! En tässä yhteydessä käy ydinvoimakeskusteluun edustajatoveri Tiurin kanssa; väitteet puolin ja toisin on eduskunnan pöytäkirjoihin useampaankin otteeseen kirjattu. Haluan vain pöytäkirjoihin oikaista yhden vakavan väitevirheen, jottei jäisi väärää käsitystä.

Kun ed. Tiuri mainitsi, että kestävä kehityksen kannalta ydinvoima olisi — muistaakseni — täysin haitatonta tai ainakin haitaton energiantuotantomuoto, niin toistaiseksi sellaista ei ole keksitty edes tuulivoiman, aurinkoenergian tai muiden osalta, koska kaikkien tuotannosta, kuljetuksista ja käsittelystä aiheutuu erilaisia ympäristövaikutuksia. Ydinvoiman osalta verrattuna uusiutuviin energialähteisiin ympäristövaikutukset ovat jopa melkoisen mittavia. Ne liittyvät sekä hiilidioksidipäästöihin raaka-aineen louhinnan ja kuljetusten yhteydessä että myös lopuspajoitukseen ja lisäksi näihin liittyviin muihin ympäristövaikutuksiin, myös pienpäästöihin, puhumattakaan sitten varsinaisista säteilyvaikutuksista, jotka ovat lisä taustasäteilyyn eivätkä sen takia rinnakkaisia eivätkä vertailukelpoisia.

Mutta, arvoisa puhemies, varsinaiseen pohdiskeluun hallituksen antamasta selonteon toisesta osasta. Haluan ottaa vain kolme kysymystä tarkasteluun siksi, että näkökulma eduskunnan työskentelyyn tällä hetkellä on kotimaan toimia arvioiva.

Voi ajatella, että edellinen eduskunta työssään ja selonteossaan ensisijaisesti katseli globaaleja, maailman laajuisia haasteita, tämän hallituskauden ensimmäisessä selonteossa tarkasteltiin eurooppalaista muutosta, sieltä tulevaa toimintaympäristöä ja haastetta, ja nyt eduskunnan tehtävänä ja tilaisuutena on vastata siihen pohdiskeluun, mitä me kansallisesti voimme tehdä ja minkälaisia valintoja meidän tulisi tehdä.

Siinä suhteessa on syytä itse asiassa kiittää paitsi selonteon taustamateriaalia myös histo-

riaan nivovaa lähestymiskulmaa. Mielestäni oikea lähestymiskulma on se, jossa sekä historia että tulevaisuus nähdään saman ulottuvuuden kahtena eri puolelta. Emme voi ymmärtää tulevaisuutta tai edessämme olevia teknisiä tai arvovalintoja, ilman että katsomme historiallisesti sitä arvomaailmaa ja sen mukanaan tuomaa rakennetta, jonka pohjalta olemme rakentaneet. Tämä tarkastelu monelta osin, esimerkiksi hyvinvointivaltion osalta, on hyvinkin antoisaa.

Eteenpäin suuntautuviissa pohdiskeluissa varsinakin taustakirjoituksissa, muun muassa Mannerman kirjoituksissa, pohdiskelu kestävän kehityksen tietoyhteiskunnasta ja tiedon ja osaamisen merkityksestä kilpailutekijänä on myös melko pitkälle vietyä ja pohdiskeltua. Sen, minkä olisi toivonut sisältyvän tähän kestävän kehityksen tietoyhteiskuntaan nykyistä selkeämpänä ulottuvuutena, olisi ympäristöllisen kilpailukyvyn ja ympäristöllisen kestävyuden sitominen talousrakenteiden uudistamiseen ja myös itse tietojen osaamiskäsitteeseen. Selontekoa hiukan vaijaa sama ongelma kuin meitä poliitikkoja yleensäkin, että ympäristökysymykset käsitellään oman kappaleensa alla omana kokonaisuutenaan, ilman että niitä nivelletään läpikulkevinä riittävän laajasti muihin näkökulmiin.

Tämän kestävän kehityksen mukainen tietoyhteiskunta- ja osaamispohdiskelu olisi tuonut toki mukanaan nykyistä laajemmin selontekoon pohdiskelun veroreformista, siirtymisen työn verottamisesta energian ja resurssien verottamiseen ja toki mielestäni myös energiapoliittisen peilausten hiukan pidemmällä aikavälillä, kuin annettava energiapoliittinen selonteko kykenee tekemään. Siinä olisi ehkä kyetty paneutumaan myös siihen pohdiskeluun, mitä yksi ydinvoimala tai kivihiihivoimalaitos nyt auttaa tai kykenee tekemään vuoteen 2010 tai 2050 mennessä, kun edessämme todellakin on 50:n tai käytännössä 80 prosentin hiilidioksidipäästöjen vähennysvaatimus ja puhumme niin toisenlaisesta yhdyskuntarakenteesta, energian, tuotannon ja kulutuksen rakenteesta, myös toisenlaisesta energian ns. oikeasta hinnasta.

Tämä olisi tarpeellista siksi, että eduskunnan pitäisi kyetä tämän tulevaisuuskesustelun yhteydessä mietittäessä kansallisia ratkaisuja ja painotuksia antamaan myös ehkä päivänpolitiikkaa väljemmällä haarukalla linjauksia tulevaan verorakenteeseen, tulevaan energiapolitiikkaan, näkemyksiä siitä, mikä pitäisi olla esimerkiksi energian hinta, ja näkemyksiä siitä, mikä on ympäristöosaamisen merkitys, laajuus ja laatu

uudessa osaamisyhteiskunnassa ja osaamisessa kilpailuvalttina. Uskon, että valiokunta omalta osaltaan tulee tähänkin keskusteluun käymään ja myös toivottavasti siihen pohdiskeluun, mitä tämä uusi osaamisen, ympäristöosaamisen, kestävän kehityksen talousjärjestelmäajattelu tuo esimerkiksi tutkimukseen ja tuotekehitykseen.

Mielenkiintoisimpia esitettyjä ajatuksia taloudelliselta puolelta lienee ajattelumuutos tuotesuunnittelussa, jossa tulevaisuudessa ei lähdetäisikään tuotelähtöisestä suunnittelusta, vaan tarvelähtöisestä nykyistä selkeämmin. Silloin tuottajalla, yrityksellä, on mahdollisuus suuremmin vapausastein katsoa pidemmälle tulevaisuuteen, minkälaista tarvetta — esimerkiksi ihmisten asumisen tarpeissa tai liikkumisen tarpeissa — yritys on palveluillaan tai tuotteillaan tyydyttämässä, ja on mahdollisuus myös luoda niitä ratkaisuja, jotka ovat enemmän palvelusidonnaisia. Yrittäjät voivat ehkä fyysisistä materiatarvetta korvata palvelulla, esimerkiksi poistaa turhaa liikennöintiä, joka liittyy yhdyskuntarakenteeseen tai esimerkiksi tietotekniikan hyväksikäyttöön. Tai luodaan sen tyyppisiä asunnollisia ratkaisuja, joilla esimerkiksi asunnonvaihtorulettia pienemmästä isompaan ja myös toisaalta toisilla alueilla olevaa turhan väljää asuntokapasiteettia voitaisiin vähän pitkäjänteisemmällä suunnittelulla hoitaa ja tätä kautta myös materiavaraa vähentää.

Itse asiassa tästä pohdiskelusta tullaan toiseen kysymykseen, joka on mielenkiintoinen ja tärkeä ulottuvuus, joka otetaan tässä selonteossa esille, ja se on tämä pohdiskelu suomalaisesta yhdyskuntarakenteesta ja sen merkityksestä.

Kieltämättä, jos valtaosa kansallisvarallisuudestamme on kiinni yhdyskuntarakenteessa, niin sillä on ensisijainen vaikutus ympäristön kannalta, minkälaisia ympäristön ja luonnonalueita jää ehyiksi, koskemattomiksi, kuinka suuria fyysisiä investointeja joudutaan tekemään teihin, valoihin, muuhun yhdyskuntainfrastruktuuriin, kuinka suurta liikennöintiä joudutaan päivittäisessä elämässä tekemään. Mutta siihen myös liittyy taloudellista ajattelua siitä, että jos niistä sadoista miljardeista esimerkiksi 10 prosenttia jatkossa olisi tehokkaammin käytössä jossakin muussa meidän kansantaloutemme investoinnissa, sen tuottovaikutus olisi todennäköisesti parempi. Myös tiiviimmillä, paremmin linkittyvillä yhdyskuntakeskuksilla olisi selvästi mahdollisuus luoda sitä suhteellista etua ja lisääntyvää kommunikaatiota, jota tarvitaan.

Kun yhdyskuntarakennekeskustelua käy-

dään, joskus tuntuu, että me puhumme aika pahasti toistemme ohi. Tuntuu, että toisaalla nähdään puheenvuoro, joka kannattaa keskittymistä ennen kaikkea pääkaupunkiseudulle, mutta ainakin isoihin asumiskeskuksiin, ja toisaalla on sitten ikään kuin tällainen haja-asutusromantiikka. Itse en näe yhdyskuntarakenteen tiivistymistä tai tiivistä hyväksikäyttöä suinkaan tällaisena kysymyksenä.

Itse asiassa pahimmat yhdyskuntarakenteen hajautumislmiöt ovat pääkaupunkiseudulla ja sen lähiympäristössä, missä asumisrakenne ikään kuin pitsittyy asutuskeskusten ympärille melko satunnaisesti ja toisaalta pitää huolen tästä kalliista infrastruktuurista ja turhasta liikennöinnistä. Itse asiassa kaupunkiseutujen markettiratkaisut, kauppapalvelujen siirtyminen pois keskustoista, on omalta osaltaan yhdyskuntarakenteen hajautumista. Yhdyskuntarakenteen tiivistymistä ei ole se, että kaupunkialueelta rakennetaan viimeisetkin puistot ja mahdollisuus esimerkiksi virkistykseen ja liikkumiseen.

Yhdyskuntarakenteen tiivistyminen ei myöskään ole viimeisten maalaiskylien tyhjentämistä tai pohjoisen tai itäisen Suomen tyhjentämistä pääkaupunkiseudulla, kuten en ymmärrä, että täälläkään puheenvuoroissa olisi sen puoleen esitetty. Se on sellaista yhdyskuntarakenteen tiivistämistä esimerkiksi Kuusamossa, Hyrynsalmella tai Pudasjärvellä tai miksei yhtä hyvin Rymättylässä, jossa uusrakentamisella ja investoinneilla voidaan pitää huoli toimivasta paikallisyhteisöstä, voidaan pitää huoli siitä, että yhden tai kahden talon sijasta kylässä on esimerkiksi viisi taloa. Tai pidetään huoli siitä, että sen sijaan että loma-asutus on mahdollisimman hajallaan noin 50 tai 100 kilometrin säteellä, se on esimerkiksi sillä tavoin sijoittunutta, että kesäaikaan ja miksei muulloinkin loma-aikana se myös tuo paikalliseen kyläkauppaan ostovoimaa ja sitä kautta on auttamassa palvelujen säilymistä.

Tällainen yhdyskuntarakenteen tiivistäminen on sekä maaseudulla — kyläyhteisöissä, reuna-alueilla pohjoisessa ja itäisessä Suomessa — että pääkaupunkiseudulla tapahtuvaa toimintaa, jolla muodostetaan järkevää yhdyskuntarakennetta, joka välttää turhaa energian käyttöä, turhaa liikennöimistä, takaa ihmisille palveluita — tämä on ennen kaikkea haja-asutusalueiden ongelma — ja pitää myös huolen siitä, että hajautumisen kautta ei turhaan ympäristöarvoja, luontoarvoja, rikota.

Tämä pohdiskelu on sen tyyppistä, että se on elänyt hyvin pitkään yhteiskunnassa ikään kuin

pinnan alla, mutta politiikkaan se on noussut vain tällaisessa retoriikkakeskustelussa. Tämän selontekokeskustelun myötä on mielestäni hyvin tärkeää, että se tulee myös poliittisesti sisällölliseksi keskustelaiheeksi, missä me yhdessä voimme rakentaa — ja uskon, että yli puoluerajojen on rakennettavissa — sellaista kuvaa tiivistä, hyvistä, palveluja tuottavasta yhdyskuntarakenteesta, joka on Suomelle mielekäs ja takaa sekä ihmisten tarpeet että myös kilpailukykytarpeet ja hyvän ympäristön.

Kolmas kysymys, johon haluan puuttua, on aika arvatenkin kysymys työstä ja työyhteiskunnasta. Selonteossa on siihen käytetty hyvinkin runsaasti tilaa, ja myös taustakirjoituksissa on hyvää pohdiskelua. Näkökulma, josta en ole ihan varma, olenko samaa mieltä vai tulkitsenko vain tätä hiukan pessimistiseksi tai synkeäksi näkemykseksi vai onko se todella sellainen, on työyhteiskunnan luovutusajattelun näkeminen kielteisenä tai vähintäänkin epäilyttävänä.

Raija Julkunen taustatekstissään toteaa tämän työyhteiskunnan muuttumismallin osalta, että Suomi on tällähetkellä ”post-depressiivinen, väsynyt ja tulevaisuudesta epä tietoinen yhteiskunta, jossa ei ole henkisiä voimavaroja suurten reformien toteuttamiseen”, kuten perustulomalliin ja kolmannen sektorin mukaan tulemiseen ja perinteisen protestanttisen palkkatyöyhteiskunnan muutoksiin. Tämä todennäköisesti pitää hyvin paikkansa tällä hetkellä, nykyisessä arvo maailmassa, jossa ihmiset ovat hyvin kiinni siinä palkkatyössään, jota toistaiseksi on vielä jäljellä ja jossa epävarmuus on vielä aika suurta. Mutta en ehkä suhtautuisi pidemmällä aikajänteellä tulevaisuuteen näin epäilevästi, etteikö yhteiskunnassa piilevää tai kasvavaa valmiutta tähän suureen reformiin ole olemassa.

Mielestäni aika kiihottomasti ja laajasti on syytä eduskuntatyön ja valmistelun yhteydessä pohtia työn käsitettä, työn laatua ja työyhteiskunnan muutosta. On syytä pohtia sitä, minkälainen työ on todella työtä arvona jatkossa ja mitä me työn käsitteellä ymmärrämme. Jos lähdemme siitä ajattelusta, joka on hyvin perinteinen maatalousyhteiskunnan työ-käsite, työ liittyy hyvin voimakkaasti selkeään ajatukseen jostakin sellaisesta toiminnasta, joka tuottaa suoraan tai melko välittömästi hyötyä työntekijälle itselleen ja/tai yhteisölle. Teollisen vallankumouksen ja palkkatyöyhteiskunnan myötä suora hyödyttämisen yhteys on hyvin pitkälle ikään kuin katkennut. Meillä esimerkiksi on jatkossa tietotekniikan ja pitkälle menneen automaation

kautta hyvin tehokkaita, toimivia yksiköitä, jotka tuottavat suuria ainakin taloudellisia ja kansantaloudellisia hyötyjä ilman merkittävää fyysistä työpanosta.

Olisi syytä kysyä, kuinka paljon meillä on sen työn jakamisen ongelma ja kuinka paljon vain se vaikea kysymys: työn tuloksen eli toimeentulon eli niiden taloudellisten voimavarojen jakamisen ongelma, kun ehkä automaation kautta onkin päästy aika pitkälle siihen, mitä ihminen on paratiisista karkottamisen jälkeen aina tavoitellut, eli raskaasta työstä otsa hiessä on nyt vihdoinkin viimein teollisessa prosessissa päästy eroon. Mielekkäs työ ei ole kadonnut mihinkään, mutta ehkä ovat aika tehokkaasti vielä kadoksissa ne välineet, millä automaation kautta tulevan työn ja talouden tuottamaa hyvinvointia jaettaisiin nykyistä tasaisemmin julkisen sektorin tai verotuksen rakenteiden kautta.

Toinen kysymys on siinä, että meillä on suoranaista työtä, joka alkuperäisen määritelmän kautta ajateltuna voisi olla suoranaisesti haitaketta. Meillä on myös työtehtäviä, joista maksetaan palkkaa ja jotka välttämättä lopputulemaltaan eivät tuota lisäarvoa tekijälle itselleen tai yhteisölle. Esimerkiksi ympäristön tuhoamiseen ja pilaamiseen liittyvät tehtävät ovat tällaisia. Miten meidän pitäisi suhtautua tämantapaiseen työhön ja siihen, että joidenkin ihmisten on hankittava elantonsa tätä kautta?

Sitten meillä on runsaasti työtä, joka ei ole palkkatyön piirissä ja jota ei mielletä työksi, mutta jossa selvästi se panos annetaan. Mietitään vaikka ihmisiä, jotka tekevät töitä ympäristöjärjestöissä, SPR:ssä tai — olen tainnut joskus ennenkin käyttää sitä esimerkkinä — eikö voi sanoa, että esimerkiksi Veikko Hursti tekee työtä ja tekee paljon työtä. Mutta onko hänellä siihen liittyvää tulonsaantia, on toinen kysymys.

Ehkä tähän työn pohdiskeluun liittyy myös keskustelu kolmannelta sektorista, jota toivottavasti, kun eduskunnalla ja valiokunnalla on nyt riittävästi aikaa keskustelun käymiseen, voidaan myös käsitellä aika rauhallisesti. Nimittäin kolmannelta sektorista on tullut tällä hetkellä erään tyyppinen — kuten myöskin kannustinretoriikasta — fraseologia, joka käy aika moneen yhteyteen. Kolmanteen sektoriin liittyy kieltämättä paljon mahdollisuuksia tukea ihmisten omaa aktiivisuutta, mutta myös paljon toisen tyyppisiä ikään kuin poliittisia piiloagendoja.

Minä voin hyvin ymmärtää esimerkiksi julkisella sektorilla työtä tekevien, varsinkin naisten, huolen kolmanteen sektoriin ihastumisesta, sillä

on myös sellainen ainakin teoreettinen tulevaisuus, jossa julkisia palveluja vähennetään entisestään ja eräänlaisen kansalaistulon tai -palkan tai oikeus työhön -mallin kautta hoidatetaankin sitten tällä kolmannelta sektorilla näillä samoilla naisilla, esimerkiksi työttömällä sairaanhoitajilla tai lastenhoitajilla, ne samat työt, jotka ennen hoidettiin ns. oikeina työsuhteina ja kunnan työnä, julkisina palveluina.

Samalla tapaa kolmannen sektorin tuetun puoli-ilmaisen työn kautta voidaan kyllä aiheuttaa myöskin markkinavääristymiä, jos kilpailu kohdistuu ns. avoimille markkinoille, jolloin keskustelu kolmannelta sektorista pitäisi ikään kuin raamittaa minun mielestäni niin, että ensin katsotaan, miten asioita hoidetaan julkisen sektorin kautta. En puhuisi työllistämismisvelvoitteesta, koska työllistämismisvelvoite automaattisesti tulee sitä kautta, jos julkinen sektori hoitaa oman hyvinvointivarojensa kansalaisiaan kohtaan ja oman palveluvarojensa. Tässä täälläkin useaan kertaan käytetyt puheenvuorot palvelujen universaalisuuden tärkeydestä ovat mielestäni erityisen olennaisia.

Tähän tietysti liittyy se pohdiskelu, jota tulevaisuusvaliokunta kävi jo aikaisemman selonteon mietinnön yhteydessä ja jota tässä on myös käyty siitä, että hyvinvointiyhteiskunta ei sellaisenaan toki ole mikään rasite tai ikään kuin kuormastasyöjä vaan myöskin se tulevaisuuden kilpailutekijä, jonka varaan osaamista ja menestymistä voidaan rakentaa, jolloin ikään kuin kansantalouden tilinpidossa ehkä sitä ei pitäisikään katsoa vain kulueränä, niin kuin usein tehdään, vaan se olisi ehkä investointi huomattavasti tehokkaammassa mittakaavassa kuin esimerkiksi pelkät tieinvestoinnit.

Kun tämän jälkeen jää muun tyyppistä työtä ja toimintaa, vapaaehtoistyötä kansalaisjärjestöissä, olipa kyse kansanvalistukseen liittyvistä töistä, niin kuin tämä perinteenä mielestäni kauris sana kuuluu, tai ympäristönparannustöistä tai sosiaalityötä tukevasta vapaaehtoistyöstä, joka ei kuulu julkiselle sektorille — ajatellaan nyt ystävänpalvelua tai monia muita tällaisia — se on sitä osa-aluetta, jolla toimintaa voitaisiin hyvinkin tukea perustuloa korkeammalla osuudella: kansalaistulo- tai kansalaispalkkaosuudella.

Samana mielestäni liittyvät aika hyvin ne pohdiskelut, joita työyhteiskunnan ajattelijoista Offe esimerkiksi on käynyt, että pelkästään ei riitä kolmas sektori -keskustelu. Samalla me tarvitsemme valmiutta keskustella ja rakentaa erilaisia visioita todella esimerkiksi työn lyhentämisen

malleista. Itse en ole kategorisen palkkatyön lyhentämisen innokas puolestapuhuja enkä kannattaja, mutta kannattaisi ainakin tutustua Saksan kaupunkitutkimusinstituutin pohdiskeluihin siitä, minkälaisia teho vaikutuksia kuusituntisella työpäivällä saattaisi olla, jos tämän ikään kuin kompromissin tuloksena voitaisiin poistaa ruokatunti, kuinka paljon tämän yhteydessä laske-matta tulotasoa voitaisiin luoda sekä työntekijälle että tuotantoon ja palveluihin nykyistä parempaa joustavuutta ja ihmisille mahdollisuuksia käyttää omaa aikaansa tai miten elinikäistä työtä voitaisiin jaksottaa nykyistä paremmin tai mielekkäämmin, niin että silloin, kun ihmisellä itsellään olisi se ajantarve, myös sitä aikaa olisi. Viitataan vaikkapa nyt keski-ikäisiin naisiin: Silloin kun ihmisillä olisi aikaa ja osaamista, myös heidän työpanokselleen olisi oltava työmarkkinoilla kysyntämahdollisuuksia.

Työn pohdiskeluun liittyy myöskin sen linkkaus kestävän kehityksen tietoyhteiskuntaan ja sen kilpailuvaltteihin, siihen kirjoitteluun, keskusteluun, mitä immaterialisaatio, tarvelähtöinen suunnittelu ja palveluyhteiskunnan syntyminen tarkoittaa työn luonteessa ja sisällössä ja ihmisen omassa työkuvarissa ja mitä se tarkoittaa työn sisältöjen osalta.

Mielestäni, arvoisa puhemies, selonteko on siinä lähtökohdassaan ainakin yritykseltään oiva, että se lähtee jo alussa arvoista, siitä että sen kummemmin tulevaisuuden rakentamista, sen kehityskulkujen arviointia kuin valintojakaan ei voida tehdä ilman arvopohjaa, ilman että kerromme, minkälaista yhteiskuntaa, kenelle hyvää yhteiskuntaa ja kenen maksettavaksi tulevaa yhteiskuntaa me olemme rakentamassa. Nyt sitten eduskunnan tehtäväksi jääkin tämän pelisäännösten, joka on aika yleisesti todettu tässä alussa — kestävän kehityksen, tietoyhteiskunnan, rielluuden ja rehtyden — konkretisoiminen, sen miettiminen, mitä se tarkoittaisi tämän päivän valinnoissa ja minkälaisilla ratkaisulla me itse voimme parantaa politiikan avoimuutta, aloitteellisuutta ja vuorovaikutusta kansalaisten kanssa.

Samaan ehkä liittyy myös se, että en usko enkä toivo valiokunnalta liian valmiita malleja tulevaisuuskuviksi. Se ympäristönmuutos — rehtiys, avoimuus ja alttius keskusteluun — tarkoittaa juuri sitä, että emme ehkä yksittäisissä ratkaisuisa yritäkään lyödä lukkoon lopullista oikeaa totuutta, vaan olemme valmiit ehkä jo ensi syksynä, seuraavana keväänä ja sitä seuraavana syksynä tarkastelemaan tämän päivän ja tämän hetken

totuuksiamme niitä samoja tuttuja arvojamme vasten ja sitä kautta ehkä löydämme uutta sisältöä työyhteiskuntakeskusteluunkin. Luulen, että sieltä se suuri reformikin pikkuhiljaa voi kypsyä.

Ed. L a h t e l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. S. Pietikäinen pohdiskeli ihan hyviä asioita ja aika syvällisestikin, mutta tuossa jäi muutama asia korvaan kaikumaan.

Lähdetään vaikka kolmannelta sektorilta. Kun Rifkin oli Suomessa luennoimassa, hän totesi niinpäin, että sehän ei ollut sinällään vapaaehtoistyötä, vaan yhteiskunnan pitäisi tukea järjestöjä, jotka tarjoavat palveluita. Ajatushan oli se, että kerätään pitkälle tietotekniikkaa käyttäviltä yrityksiltä veroja, joilla katetaan tämä kustannus, ja tässä olisi yksi veropoliittinen linjaus, joka meidän pitäisi saada Suomessa aikaan. On hyvä, että kokoomuksen ryhmästäkin lähtisi vahva impulssi siihen suuntaan, että käydään verottamaan pitkälle automatisoituja yrityksiä.

Toinen asia liittyy veropolitiikkaan siinä, mitä ed. S. Pietikäinen peräänkuulutti. Sivulla 110 todetaan, että meillä on uskottu siihen, että progression alentaminen antaisi työpaikkoja lisää. Mutta täällä todetaankin toisinpäin, että on myös tutkimuksia, joiden mukaan veroprosession korotus antaa työpaikkoja lisää. Todennäköisesti tämä tarkoittaa sitä, että kun annetaan yläpäähän veroalennuksia, välttämättä ne rahat eivät menekään kulutukseen, mutta kun veron progressiota korotetaan, se meneekin tulonsiirron kautta sitten heikompiaisille ja kulutukseen. Siinä mielessä hallitus ilmeisesti, jos tämä pitää paikkansa, onkin ollut hakoteilla työllistämisvaikutuksissa, jos alennetaan veroja.

Haja-asutusalueista ja yhdyskuntarakenteen vaikutuksista ed. S. Pietikäinen totesi, että turhaa liikennöintiä pitäisi välttää. Kyllä syrjäisillä seuduilla, missä on paljon raaka-ainetta, kannattaa sijainninhajausta harrastaa, että voidaan jalostaa raaka-aineet siellä ja tuoda valmiita tuotteita tänne.

Ed. P e r h o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. S. Pietikäisen puheenvuorossa oli todella monia näkökulmia tulevaisuuteen. Minusta hyvin mielenkiintoinen ja varteenotettava ajatus on se, että Suomessa pystyttäisiin yhdistämään tutkimus ja teknologia sellaisten tuotteiden kehittämiseen, joissa voitaisiin käyttää kiertäysmateriaaleja, ottaa talteen tuotantoprosessissa syntyvää energiaa. Toisin sanoen tehtäisiin ympäristön kannalta kestävästä näkökulmasta

uusia vientituotteita, uutta suomalaista osaamista.

Toinen tärkeä näkökohta, johon ed. S. Pietikäinen kiinnitti huomiota, on yhdyskuntarakenteen merkitys ihmisten arjen sujumiselle. Minusta tähän yhdistyy myös se, millä tavalla ns. kolmas sektori todella voi käytännössä toimia. Toivoisin, että tulevaisuusvaliokunta voisi järkevöittää keskustelua kolmannelta sektorista, konkretisoida niitä kysymyksiä, missä tarvitaan lainsäädännön muutoksia, minkälaisia sosiaaliturvan, sosiaalietuuksien, palkan ja verotuksen yhteensovitusratkaisuja tarvitaan, jotta tästä työstä tulee todellinen lisäarvo yhteiskuntaan, kuitenkin niin että sillä ei kuvitella syrjäytettävän ammattitaitoa ja ammatillisuutta vaativia tehtäviä.

Ed. K a u t t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. S. Pietikäisen puheenvuoro oli erinomainen monelta näkökannaltaan. Erityisesti haluan kiinnittää siihen osuuteen huomiota, missä hän puhui yhdyskuntarakenteesta. Huomasin, että hän määritteli asiaa hyvin paljon samaan tapaan kuin itse näen sen eli että sillä on erinomaisen suuria vaikutuksia ympäristöön, liikennöintiin, ihmisten arkipäivään, työhön, elämiseen ja sitä kautta suuriin taloudellisiin ratkaisuihin. Minusta juuri tämä lähestymistapa on oikea eikä typerä yksiviivainen vastakkainasettelu, että jotkut huutavat heti, että nyt asetetaan kaupunkija ja maaseutua vastakkain.

Hän mainitsi myös puheessaan sen, että pääkaupunkiseutukin on yksi hajanaisuuden esimerkki. Olen samaa mieltä. Meillä ei ole Suomessa yhtä ainutta metropolialuetta. Meillä on hajanaisia alueita. Tämä on asia, johon pitää nimenomaan yhdyskuntarakenteen ratkaisulla kiinnittää huomiota. Minä en usko, että siinä tulee ratkaisuksi mikään sellainen, että lyödään kuntia yhteen ja perustetaan ylimääräisiä hallinto-organisaatioita tai ripotellaan kuntia erilleen, vaan uskoisin, että täytyy löytää nimenomaan nyt valmisteilla olevassa rakennuslain uudistamistyössä erilaisia uusia mahdollisuuksia, jotka takaavat sen, että kuntien yli voidaan harjoittaa järkevää yhteistyötä ja järkevää suunnittelua, ei pelkästään maankäytöllisesti, vaan myös ottaen huomioon se, että erilaisten toimintojen ja palvelujen kohtaantuminen sujuisi järkevästi ja niin, että ne olisivat taloudellisia ja ympäristöystävällisiä ratkaisuja.

Ed. K i l j u n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minäkin olisin kiinnittänyt tä-

hän samaan seikkaan huomiota ed. S. Pietikäisen puheenvuorossa, kun hän pohdiskeli yhdyskuntarakenteen tiivistämisen problematiikkaa ja viittasi pääkaupunkiseutuun. Ymmärsin ed. Kauton äskeisen puheenvuoron hieman debatoivan minun aikaisempiin puheenvuoroihini. Sitten kun olen puhujakorokkeella, menen siihen tematiikkaan paremmin.

Nyt ed. S. Pietikäisen puheenvuorossa oli aivan oivasti se henki, että täytyy katsoa aluerakenteiden osalta Suomea kokonaisuudessaan. Ei voi olla kestävää se, että jokin osa Suomea, sosiaalinen osa tai alueellinen osa, voisi voida hyvin samanaikaisesti, kun jokin toinen osa voisi huonosti. Pahoinvointi pääkaupunkiseudulla, mihin hän viittasi viitaten eräisiin lähiöongelmiin meillä, heijastaa ilmiselvästi pahoinvointia muualla Suomessa haja-asutusalueilla, Suomen reunalueilla, Itä- ja Pohjois-Suomessa ja päinvastoin.

Siinä suhteessa meidän täytyykin lähestyä tätä alueellista näkökulmaa, mistä ed. Karjula täällä jo aikaisemmin puhui ja myös ed. Lahtela, siitä näkövinkkelistä, että kaikilla Suomen alueilla tulee varmistaa peruselämisen edellytykset ja se, että panostetaan kunkin alueen omimpiin ja luontaisimpiin osaamisalueisiin ja kykyihin ja sitä kautta luodaan terveelle elämiselle edellytykset. Se tuo vastaan näkökulman siitä, että alueet kuten sosiaaliryhmätkin voivat olla erilaisessa asemassa, mutta ne eivät ole eriarvoisessa asemassa toisiinsa nähden.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. S. Pietikäinen on erinomainen luennoitsija, ja olen varma, että yliopiston opiskelijat uskoisivat häntä vuorenvarmasti, mutta minä en usko. Minun mielestäni hänen puheenvuoronsa oli — ei kyllä utopistinen — oli pohdiskelevan teoreettinen, ja ymmärrän, että kun huomioidaan se, minkälaista asiaa me tässä käsittelemme, niin kyllä tämä siinä mielessä oli ihan paikallaan.

Mutta minä menen konkreettiseen esimerkkiin. Hän puhui siitä, että tarkoituksena ei ole tyhjentää haja-asutusalueiden kyliä jne. Rouva puhemies! Ei niitä tarvitse tyhjentää. Ne tyhjenevät itsestään, kun alue ja kylä on saavuttanut väestömäärän ja -rakenteen osalta tietyn tason. Omassa kotikylässäni vielä 70-luvun lopulla oli 86 asukasta. Nyt siellä on 16. Joka toinen sunnuntai on muistotilaisuus seurakuntasalissa. Toisin sanoen kestää vuoden tai kaksi, niin se on täysin tyhjä, ja tämän kohtalon eteen on hyvin suuri osa suomalaista maaseutua joutunut.

Minä en oikein käsittänyt, mitä ed. S. Pietikäinen tarkoitti sanoessaan, että 1—5 talolla ja laajalla alueella olevalla kesäasutuksella pysyy kauppa pystyssä ja muuten. Ehkä minä käsitin väärin, mutta näin hän sen sanoi. Minä voin todeta, että kauppaa ei kyllä näillä eväillä pidetä pystyssä sen enempää kuin koulua ja postiakaan. Kaikki on mennyt: posti, kauppa ja koulu. On edessä tyhjyys, ja silloin ei tarvitse enää tyhjentää näitä. Kaikki lähtevät, ja tämä on tyhjä alue sen jälkeen, paitsi kesäkuukausina, eikä siellä ole mitään palveluja. Tämä on maaseudun tulevaisuus tällä hetkellä, vaikka se onkin kova taistelemaan oman olemassaolonsa puolesta.

Ed. Tiuri (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun puhuin kestävästä kehityksestä, puhuin siitä, että on mentävä kohti kestävää kehitystä, ja eihän sitä kohti mennä silloin, jos hiilidioksidipäästöjä jatkuvasti lisätään tai yleensä käytetään menetelmiä, jotka niitä tuottavat, kun se on suuri ilmastomuutosongelma.

Mutta haluaisin tässä myös vastata ed. Lahtelalle, joka esittää, että työpaikkoja tulee lisää veroprogressiota korottamalla. Siinä kyllä Suomessa käy juuri päinvastoin. Meillä on hyvin innovatiivisia ja osaavia ihmisiä, jotka ovat onnistuneet kehittämään Suomeen sähkö- ja elektroniikkateollisuutta niin, että se viime vuonna tuotti jo 51 miljardia markkaa eli neljäsosan Suomen teollisuudesta. Jos progressiota vielä Suomessa nostetaan, niin innovatiiviset ihmiset, joilla on valtava kysyntä eri puolilla maapalloa, kylä täältä saadaan vähitellen pois ja myös heidän aikaansaamansa työpaikat. — Huomaan, että ed. Lahtelakin on poistunut jo niin, ettei hän tätä kuule, mutta olisi syytä vähitellen ajatella asioita järkevästi.

Ed. Kokkonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. S. Pietikäisen puheenvuoro provosoi minut sanomaan jonkin sanan työstä ja työn luonteesta. Toteaisin ensinnäkin, että kyllä henkinenkin työ saa joskus, ehkä useinkin, hien irtoamaan nimimerkillä ”Pitkään alalla ollut”. Toteaisin myös, että käsitteestä työ voisi todeta sen, että periaatteessa on useita alueita, joilla ihmisten toiminnot voidaan tuottaa tulevaisuudessa ja joilla alueilla voidaan kutsua toimintoja työksi. Minusta meidän on tarkoin mietittävä, mitä alueita me haluamme tuottaa. Joissakin selvityksissä, joita meille nyt on tullut, ”Kuusi esseitä työn ja työyhteiskunnan tulevaisuudesta”, mainitaan muun muassa sek-

suaalitoiminnot tällaisena työnä, ja toivoisin nyt, ettei meillä ensisijaisesti lähdetäisi prostituutioita työksi katsomaan.

Edelleen toteaisin, että informaatio on työn raaka-ainetta ja suorite on tulevaisuudessa monessa tapauksessa ajasta ja paikasta riippumaton. Niinpä tästä voimme tietysti luoda yhteydet yhteiskuntarakenteeseen ja siihen, että työn vuoksi meidän ei tarvitse rakenteita muuttaa. Kysymys on siitä, missä ihmiset haluavat asua ja minkälaisen yhteiskuntarakenteen me haluamme itse tehdä. Toivoisinkin, että valiokunta muistaa sen vanhan totuuden, että ennuste toteuttaa itse itsensä, ja miettisi myös, mitkä ovat ne tulevaisuuden kuvat, joita me ensi sijassa haluamme edistää, koska me voimme kyllä aika paljon omaan tulevaisuuteemme myös vaikuttaa.

Ed. Lahtelalle toteaisin lyhyesti myös, kun hän jälleen kerran puhui verotuksesta ja siitä, että pienituloisten verotus menee suoraan laariin, että tarvitsemme tässä maassa, joka on pääomaköyhä, myös pääomanmuodostusta.

Ed. Dromberg (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. S. Pietikäisen puheenvuoro oli hyvin laaja ja pohdiskeli monia tulevaisuudelle tärkeitä asioita. Haluaisin nyt kuitenkin yhdestä asiasta heittää oman käsitykseni. Ehkä en ole käsittänyt oikein, mitä ed. S. Pietikäinen puheenvuorossaan halusi painottaa, sitäkö että julkiselle sektorille tulisi ohjata kaikki se hyöty, mitä yhteiskunnassa tulee uuden teollistamisen ja teknologian kautta. Itse haluaisin painottaa sitä, ettei pelkästään julkisen sektorin tarvitse luoda niitä palveluja, vaan palveluja voivat myös luoda yksityisen puolen tahot, jotta saadaan työn luonne ja elinkeinoelämän muutos, mikä nyt juuri on tapahtumassa, monipuoliseksi.

Kansalaispalkasta totean, että tietysti me ymmärrämme, että meidän täytyy kantaa vastuu niistä henkilöistä, jotka eivät pysty itse selviytymään omasta elämästään, mutta kyllä minun mielestäni palkka merkitsee myös työpanosta. Eli minun mielestäni jos puhutaan kansalaispalkasta, se merkitsee myös jonkin tyyppistä työtä sen palkan eteen eikä sitä, että me jaamme rahaa vastikkeetta. Siinä mielessäkin täytyy miettiä uudelleen työn luonne, mitkä alueet juuri ovat kansalaispalkkaan liittyvää työtä.

Ed. S. Pietikäinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Muutama lyhyt kommentti, ensimmäisenä kolmannelta sektorista.

On aivan totta, että se on yksi tulonjaon kohde. Muusta taloudellisesti tuottavasta toiminnasta, kuten viennistä ja yleensä avoimesta sektorista, on muun muassa verotulojen kautta suunnattava voimavaroja tämän alueen rahoittamiseen ja kehittämiseen.

Olenaisia olivat mielestäni ed. Perhon kysymykset ja kommentit siihen, missä käytännön pelisäännöstyössä tarvitsemme muutoksia ja miten palkka ja verotus tulisi esimerkiksi yhteensovittaa, yhdistettynä siihen, mitkä ovat niitä universaaleja palvelutehtäviä, jotka ovat julkisella sektorilla ja jotka haluamme siellä säilyttää ja joita emme säilytä kolmannen sektorin harteille ja tätä kautta tosiasiallisesti ole rapauttamassa hyvinvointiyhteiskuntaa, vaan luomme lisää työtä.

Turha liikennöinti, joka on tosiasiallisesti suurimpia hiilidioksidipäästöjä aiheuttavia, ilmasto- muutokseen vaikuttavia ja vaikeimmin hoidettavia ongelmia, ei niinkään liity haja-asutusalueen, kuten pohjoisen Suomen, muutamaa kauppatmatkaan muutamasta talosta, vaan on nimenomaan taajamien sisäistä ja välistä ja huonosta yhdyskuntarakenteesta ja huonosta suunnittelusta tulevaa liikennöintiä ja sitä, että päivittäisiä palveluita ei muuten voida saada. Se on se kysymys, johon tulee ensisijaisesti puuttua.

Luonnollisesti julkiselle sektorille ei ole syytä eikä tarvettakaan kanavoida kaikkea sitä hyötyä, mikä markkinataloudesta ja markkinoilta tulee, vain sellainen kohtuullinen osuus, jolla voimme sen palveluvastikkeen hoitaa. Kansalaispalkka todellakin liittyy palkkana kolmannella sektorilla kansalaisjärjestöjen kautta tehtävään työhön, joka on silloin palkkatulolle oikea kohde verrattuna perusturvaan.

Ed. Karjula: Arvoisa rouva puhemies! Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon toinen osa etsii vastauksia ydinkysymyksiin, millä tavalla suomalainen yhteiskuntapolitiikka luo menestyksen perustat tulevaisuudessa suomalaiselle yhteiskunnalle. Selonteon ensimmäisessä osassa kävimme lävitse kansainvälisen toimintaympäristön ja sen asettamat vaatimukset suomalaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle. Ne johtopäätökset, jotka liittyivät selonteon ensimmäiseen osaan, eivät valitettavasti ehtineet toisen osan hallituskäsittelyyn tässä valmisteluvaiheessa. Sen vuoksi näenkin, että tulevaisuusvaliokunnalla on merkittävä tehtävä yhteenmittaamaan selonteon ensimmäisen ja toisen osan johtopäätösten osalta.

Selonteon toinen osa on saanut nimeksi "Reilu ja rohkea — vastuun ja osaamisen Suomi",

joka pääpiirteissään kyllä kuvaa sitä tulevaisuuden haastetta, joka suomalaisen yhteiskunnan kehittämisessä onkin. Haluaisin yhteen sanaan periaatteellisesti pysähtyä. Mielestäni sana "reilu" on hieman eriparillinen tässä kokonaisuudessa. Tilalle olisin asettamassa nimen "Rehti ja rohkea — vastuun ja osaamisen Suomi".

Kun käy selonteon tekstiä lävitse, jää edelleen kysymään, millä tavalla "reiluus" tavallaan realisoituu käytännön toiminnassa ja käytännön politiikassa. Minusta enemmänkin se on osittain viestiä arvojen väljyydestä, jossa osittain jätetään tilaa myös vastuuttomuudelle, vastuuta pakenevalle toiminnalle. Siksi minusta käsite, joka sinänsä on hyvä, "vastuun Suomi", onkin selontekokokonaisuudessa jäänyt aika heikosti käsiteltyksi. Toivon, että käsite "vastuu" tulee tarkemmin myös määriteltyä siinä vaiheessa, kun käymme valiokunnassa selontekokokonaisuutta lävitse.

Arvoisa rouva puhemies! Haluan muutamaasi asiaan kuitenkin paneutua tässä sisältökokonaisuudessa hieman tarkemmin. Minä annan tunnustuksen sille valmistelutyölle, joka hallituksen toimesta on hyvin monipuolisen asiantuntijapanoksen kautta toteutettu selonteon valmistelussa. Useita satoja sivuja käsittävää liiteaineisto antaa erittäin hyvän pohjan lopullisille valinnoille ja johtopäätöksille, jotka eduskunta tulee tekemään.

Sen sijaan hallituksen itsensä antama panos eli poliittinen arviointi, joka liittyy selonteon sisältöön ja nimenomaan valintoihin ja linjauksiin, on minusta varsin ohut ja sisällöllisesti köyhä. Tietysti voidaan nähdä, että tämä on ollut hyväkin periaatteellinen lähtökohta sen vuoksi, että tämä ei sido valiokunnan eikä eduskunnan käsiä, mutta niin kuin yhdessä debattipuheenvuorossa sanoin, jos hallitus olisi rohkeammin linjaukset ollut valmis tekemään, se olisi luonut sellaisen luovan jännitteen, joka olisi parhaalla mahdollisella tavalla energisoinut ja ehkä positiivisella tavalla pakottanut meidät edustajatkin tähän tulevaisuustyöhön ja sillä tavalla löytämään parhaat mahdolliset ratkaisut.

Kokonaisuutena minusta kuvaus, joka sisältyy tähän aineistoon, hahmottaa hyvin sitä, mitä edellyttää menestyminen tässä avoimessa uudessa todellisuudessa. Siellä on hyvin paljon tärkeitä asiallisia lähtökohtia, joskin ehkä kaikkein merkittävin puute, johon myös toivon, että valiokuntakäsittelyssä paneudutaan hyvin paljon perusteellisemmin, on se, millä tavalla työyhteiskuntaa on uudistettava, mistä löytyy uutta työtä, millä

tavalla synnytetään uudenlaista toimintaa. Samalla myös toivon, että voimme paneutua syvällisemmin palkkatyön ja muun työn ristiriidan käsittelyyn. Käytän sanaa "ristiriita", koska mielestäni tämän asian syvempi tarkastelu vasta avaa meille tämän uuden työn väylät riittävässä määrin.

Minusta työn olemukseen, sitä on jossain määrin aikaisemmissa puheenvuoroissa tarkasteltu, liittyy hyvin keskeisesti se, että me uudella tavalla myös jaamme työn. Minusta monissa tarkasteluissa on otettu esiin rutiinityön merkitys, mutta vähemmälle on jäänyt se, millä tavalla tapahtuva kehitys vähentää suhteellisesti rutiinityön osuutta ja lisää ratkaisevalla tavalla kaikinlaisen kehittämistyön määrää ja merkitystä. Jos me tämän näkökulman sisäistämme, minusta täältä avautuu myös se näkökulma, joka jää koko ajan liian vähälle tarkastelulle: Parhaimmillaan tämä uusi työ ei suinkaan ainoastaan ja vain synny matalapalkka-aloille, vaan nimenomaan osaamis- ja tietointensiivisiin työn muotoihin, ja tätä kautta voidaan puhua jopa hyvin palkatuista toimista. Käyttäisin tässä yhteydessä nimitystä kehittämistyön kokonaisuus, joka meidän pitäisi selkeämmin avata.

Tällöin tullaan myös itsensä työllistämisen ja yrittäjyyden edellytyksiin. Selonteossa toki tuodaan esille se, miten tärkeää on, että avataan väylät luovuudelle ja yrittäjyydelle, mutta mitä se todella käytännössä merkitsee, on tarkastelussa jätetty hyvin ohueksi.

Minusta tarvitaan nimenomaan aktiivisia työnhakijoita. Kuvaan tällä sekä perinteisiin palkkasuhteisiin hakeutuvia ihmisiä että myös niitä, jotka etsivät uutta työtä, uusia työn mahdollisuuksia. Siksi ottaisin tavallaan käsitteen "työnhakijat", jotka pitää aktivoida. Ihmisiä pitää siis aktivoida työn hakemiseen. Mikä on se muoto, jolla he sijoittuvat työtehtäviin, sijoittuvatko he toisen palvelukseen, itsensä työllistäjiksi tai perustamaan uutta yritystä, tähän pitää olla avoimemmat lähtökohdat. Toivon, että tämä on yksi alue, josta valiokunnassa kuulemme riittävässä määrin asiantuntijoita ja olemme valmiit tekemään myös tarvittavia johtopäätöksiä ja konkreettisempia esityksiä, millä tavalla tällä alueella voidaan edetä.

Haluan vielä ihan omana kokonaisuutenaan pysähtyä keskusteluun yhdyskuntarakenteesta. Siihen on useammassa puheenvuorossa viitattu. Itsekin olen jo käyttänyt yhden puheenvuoron alueelta enkä ota käyttämistäni sanoista mitään pois, mutta nostaisin ihan uuden henkisen näkö-

kulman, ettemme nyt sotkeutuisi yhteiskuntarakenteellisessa keskustelussa pelkästään vanhakantaiseen juupas — eipäs-keskusteluun, vaan nähtäisiin se, että nythän yhteiskuntarakenteenkin kehittämisen kannalta tärkeintä on se, millä tavalla luomme innovatiivisuutta, uutta luovaa toimintaa tukevia rakenteita. Minusta tämä näkökulma pitäisi kytkeä myös koko yhdyskuntarakennetta uudistavaan keskusteluun ja ratkaisuihin.

Otan tästä, ed. Aittoniemi, ihan konkreettisen esimerkin. Ei ole itsestään selvää, että jos keskittämme ihmisiä taajamiin, kaupunkeihin, se laukee uutta luovan toiminnan. Otan käytännön esimerkiksi Sievin kunnan, joka on Oulun läänin eteläosassa. Sinne on luotu viimeisen 10–15 vuoden aikana useita satoja teollisia työpaikkoja, teollisuutta palvelevia työpaikkoja, ja huomata: Siellä on kolme perhettä, jotka ovat tämän tehneet. Scanfil, yritys, jonka takana on Takasen perhe, on käynnistänyt innovatiivisen prosessin, joka on synnyttänyt satoja työpaikkoja. Teho Tilter, jonka takana on Ojalan perhe, on synnyttänyt sekä Ylivieskaan että Oulaisiin satoja työpaikkoja. Kolmas hyvin hyvä esimerkki on Sievin Jalkine, jonka taustalla on Jokisen perhe. Huomata, olennaista on se, että tässä kunta-yhteisössä on saatu aikaan sellainen henkinen ja yhdyskuntarakenne, joka tukee tällaisen uuden toiminnan synnyttämistä ja aikaansaamista. Sen vuoksi mekaanisen tarkastelun lisäksi minusta nykyaikaiseen yhteiskuntarakenteeseen pitäisi kytkeä myös se tarkastelunäkökulma, millä tavalla tuetaan innovatiivisuutta, millä tavalla tuetaan ihmisten toimintaa myös henkisten rakenteiden pohjalta.

Lisäksi haluan pysähtyä oikeastaan kolmanteen merkittävämpään asiaan, johon toivoisin, että valiokunnan työssä löydetään vastauksia: Mitkä ovat niitä merkittäviä kansallisia projekteja, joihin sitoutumalla tämä muutos- ja murrosvaihe viedään parempaan kehitysvaiheeseen? Vaikka selonteon sisällössä tietyllä tavalla lähdetään jo siitä, että yhteiskunnalliset rakenteelliset ongelmamme ovat takanapäin ja on saatu viimeisen parin kolmen vuoden aikana paljon hyvää aikaan, minusta joka tapauksessa tosiasia on se, että puolen miljoonan ihmisen työttömyys on hyvinvointiyhteiskunnan armoton haastaja.

Nyt meidän pitäisi valiokunnan työssä päästä jopa niin pitkälle, että kun on käsitelty keskeisiä aihealueita, jotka johdetaan selonteon kokonaisuudesta, niin johtopäätösten keskeinen ulottuvuus on se, että me hahmotamme merkittäviä

kansallisia projekteja, joidenka aikajänne on 5—10 vuotta, sellaisia projekteja, joilla todella vaikutetaan siihen, että nämä monet hyvät sanat, jotka on kirjoitettu tähän selontekoon, muuttuvat myös käytännön toiminnaksi ja jopa, käyttäisin käsitettä, käytännön selviytymismalleiksi siellä paikallistasolla ja sillä tavalla ihmisten toimeentulon lähteiksi. Tosiasia on joka tapauksessa se, että uuden vaurauden rakentumisen pohjan pitää olla laajempi kuin se on tällä hetkellä, jos me aiomme pääsääntöisesti säilyttää ne elementit, jotka ovat nykyisen hyvinvointivaltion perustana. Ilman tällaista merkittävää uuden aikaansaamisen kokonaisuutta vastaavaa nykyistä hyvinvoinnin tasoa tulevana vuosikymmeninä ja noin puolen miljoonan ihmisen työttömyyden vallitessa me emme pysty aikaansaamaan. Sen vuoksi jätän tällaisen kysymyksen, millä tavalla ja mille alueille nämä merkittävät kansalliset projektit tulee kohdistaa.

Arvoisa rouva puhemies! Ihan lopuksi kommentoin vielä käsitettä ”rohkeus”. Minusta selonteon haaste on nimenomaan siinä — me voimme tietysti hieman kriittisesti arvioida, onko hallitus kyennyt rohkeisiin johtopäätöksiin, ja on helppo todeta, että ei kovin rohkeisiin — että pallo onkin nyt meillä eduskuntana. Sen vuoksi minä toivon, että me nousisimme todella semmoiseen henkiseen rohkeuteen, jossa uskaltauta tehdä merkittäviä valintoja ja, huomattaen, ennen kaikkea rohkeasti nähdä myös ne epäkohdat, mitkä ovat nykyisen hyvinvointiyhteiskunnan syvinä ongelmina. Minusta sen rohkeuden pitää lähteä tavallaan nousemaan rehellisestä nykytilan hyväksymisestä ja ymmärtämisestä, sen jälkeen riittävän rohkeat johtopäätökset, joita seuraavat rohkeat kokeilut ja merkittävät kansalliset projektit.

Ed. K o k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Valtaosaan siitä, mitä ed. Karjula puheenvuoronsa loppupuolella totesi, saatan hyvin yhtyä. Mutta hän aloitti puheenvuoronsa arvostelemalla nykyistä hallitusta, teki sen tosin hyvin sivistyneesti ja ystävällisesti, niin kuin hänellä on tapana. Hän totesi, että hallitus ei tuonut riittävän konkreettista ehdotusta tulevaisuusselonteossa. Yleensä opposition taholta kuullaan, että hallitus tuo liian konkreettisia ehdotuksia ja niistä ei piiruakaan voi muuttaa. Nyt, kun on mahdollisuus laajaan keskusteluun ja moniin muutoksiin, sekään ei ole kovin hyvä. Hän totesi, että ehkä enemmän olisi energisoinut eduskuntaa se, jos hallitus olisi tuonut

konkreettisempia ehdotuksia. Totean, että oppositio kyllä ihan riittävästi energisoi hallitusta vaikka välikysymyksinkin.

Selonteossa tausta-aineisto on todellakin hyvin arvokasta ja sen tuottamiseksi on tehty kovasti työtä. Sen voi hyvin huomata, kun näitä kirjoja selailee. Siinä on vahva akateeminen panos. Minusta hallitus ansaitsee siitä erityiset kiitokset. Me olemme nousemassa ihan toisenlaiselle päätöksenteon tasolle, kuin mitä tässä valtakunnassa on aikaisemmin harjoitettu.

Ed. F i l t o v (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Karjula määritteli puheenvuorossaan monia sanoja uudelleen ja kritisoi nimenomaan sanojen sisältöä, niin minulla kalskahti korvaan hänen puheensa lopullisista valinnoista ja siitä, että pitäisi olla konkreettisia projekteja, joilla kaikki tulevaisuuden ongelmat ratkaistaan. Minusta on hieman liian suuri haaste tulevaisuusvaliokunnalle yhdessä tai kahdessa vuodessa saada aikaan jotakin niin lopullista ja totaalistia.

Sitten sanan ”reilu” merkitykseen. Uskoisin, että se koetaan samalla lailla kuin sana ”tuima”. Toisella puolella Suomea se on suolaton ja toisella puolella liian suolainen, ehkä se siitä.

Sen sijaan minusta oli erittäin positiivista, että ed. Karjula otti esille käsitteen ”työnhakija”. Me puhumme ehkä aivan liian usein nimenomaan ”työttömistä”, ja se on jossakin mielessä passiivinen käsite. Mutta jos puhumme työnhakijoista ja siitä, että ihmiset hakevat työtä, oli se sitten toisen työtä tai omaa työtä, itsensä työllistämistä, niin se olisi yksi käsitteellinen askel kohti aktiivisempaa yhteiskuntaa.

Ed. M. M a r k k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Karjulan puheenvuoro oli varsin rohkea oikeastaan, koska hän peräänkuulutti avointa yhteistyötä myös hallituspuolueitten kanssa ja yleensä täällä eduskunnassa täysin päinvastoin kuin hän vajaa kuukausi sitten keskustan ryhmäpuheenvuorossa, kun käsitelimme tulevaisuusvaliokunnan mietintöä, täällä linjasi. Siinä hän oli hyvin kriittinen, oppositiohenkinen. Tämä on aivan oikein ajatellen tulevaisuutta todella.

Minä haluaisin ed. Karjulalle ja muillekin edustajille esittää toivomuksen, että tutustuisitte käytännön työhön. ”Made in Oulu, yliopiston ja yritysten välisen yhteistyön kehittäminen” -niminen pieni kirjanen on vastikään painettu. Tämä esittelee juuri sitä, mitä Oulun

alueella on tehty. Tämä toteaa ytimekkäästi, että "yhteistyö on Oulussa kehittynyt omia, enemmän tai vähemmän sattumanvaraisia linjoja nykytilanteeseen" ja edelleen että "yritysyliopisto-yhteistyö näyttää muutaman yrityksen osalta saavuttaneen hyvin vakiintuneen muodon". Johtopäätöksissä edelleen täällä todetaan, että "onnistuessaan yhteistyö vaatii sekä yritykseltä että yliopiston tutkijoilta halua ymmärtää toisen ajattelutapaa sekä valmiutta pitkäaikaiseen sitoutumiseen". Tätä me tarvitsemme myös itse täällä toistemme kanssa. Edelleen tämä toteaa, että "lisäksi yhteistyö vaatii yritykseltä sekä henkisiä että aineellisia tutkimusresursseja ja tutkijoilta kykyä ajatella omaa tutkimustaan käyttäjäsovelluslähtöisesti".

Tämä sopii erinomaisen hyvin niin haasteena tulevaisuusvaliokunnalle kuin sille keskustelun ja päätöksenteon tason nostamiselle, jota ed. Kokkonen äsken peräänkuulutti, mutta totesi, että todella näitä aineksia eduskunnan oman työn kehittämisessä myös selkeästi on olemassa. Oulu sopii tähänkin hyvin esimerkiksi.

Ed. K a r j u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Minusta ed. Markkulan ottama Oulu-esimerkki kuvaa tavallaan sitä rakenteiden uudistumista, mikä on tapahtunut, millä tavalla verkostojen aikakautena kehitys etenee eri tavalla kuin hierarkkisten organisaatioiden aikakautena. Tämä liittyy myös siihen, mitä tarkoitin tarkastellen yhdyskuntarakennetta, jossa pitää nähdä se, että verkostot ja innovaatiope-säkkeet syntyvät hieman eri tavalla kuin aikaisemmin. Siinä suhteessa Oulun yliopiston tekemä työ on kiistatta heijastunut meidän alueellamme koko maakuntaan ja koko pohjoiseen Suomeen.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

Ed. K i l j u n e n : Arvoisa puhemies! Täällä on useissa yhteyksissä jo tuotu esille se, että valtioneuvoston tulevaisuusselonteko lähtee liikkeelle arvoista, ja se on arvotettu lähestymistapa, jopa niin pitkälle, että tämän tulevaisuusselonteon titteli, nimi, korostaa oikeastaan arvoja: "Reilu ja rohkea — vastuun ja osaamisen Suomi". Nimi on originelli, se on epäilemättä totta, jopa rohkea, voisi näin sanoa. Kun miettii niitä arvoisältöjä, mitä selonteon otsakkeessa jo tuo-

daan esille, tietysti joutuu ehkä vähän pohdiskelemaan siihen suuntaan, vastaako otsikointi sisältöä ja onko se täysin onnistunut.

Rohkea sinänsä, onko arvo olla rohkea? Ed. Karjula puheenvuorossaan korosti, että rohkeus on oiva nimi, oiva lähestymistapa. Ei ainakaan uhkarohkeus ole arvo; en tiedä, onko rohkeus muutenkaan arvo.

Sen sijaan olisin ehdottomasti eri mieltä ed. Karjulan kanssa, kun hän pohdiskeli sanaa "reilu" ja olisi muuttamassa sen "rehtydeksi". Itse olisin korostamassa reiluutta erityisesti, jos se tarkoittaa, niin kuin se perimmältään suomen kielessä tarkoittaa, vastuunottoa muista, joka onkin tässä otsakkeessa myös mukana, vastuunotto ainakin yhteisvastuun mielessä.

Osaaminen, epäilemättä, siinä on tulevaisuutta ja siihen on panostettava.

Arvoisa puhemies! Tämän selonteon otsikoinnista me voimme pohdiskella, onko se onnistunut vai ei. Itse selonteko on onnistunut. Se on mielenkiintoista luettavaa, ja kuten eräissä puheenvuoroissa on korostettu, melkeinpä sanoisin näin, että selontekoakin parempaa ja mielenkiintoisempaa luettavaa ovat nämä liitteet, jotka tähän on otettu mukaan: varsinainen peruskurssi kansanedustajille suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden haasteista, tulevaisuuden mahdollisuuksista ja myös panostuskohteista, mitä meillä tarvitaan, erinomaisen hyvää työtä hallitukselta, erinomaisen mielenkiintoista luettavaa. Ja on aivan oiva idea, että tämä on rakennettu sillä tavalla, että hallitus suoranaisesti ei sitoudu liitteisiin, vaan ne on jätetty kirjoittajien omiin nimiin, mutta tiedämme hyvin selvästi sen, että ne on valmisteltu tulevaisuusselonteon valmistelun yhteydessä.

Tässä on kolme erilaista liitettä.

Yksi on taulukko-osa, kaavio-osa, jossa on vedetty yhteen suomalaisen yhteiskunnan rakennepiirteitä myöskin kansainvälisiä vertailuja tehden, sanon, erinomaisen havainnollisessa muodossa.

Yksi liite korostaa nimenomaan työyhteiskuntaa, työn tulevaisuutta, työn käsitettä — aivan varmasti niitä keskeisimpiä, olennaisimpia kysymyksiä, joita joudumme pohtimaan, onko palkkatyö yhteiskunta tiensä päässä tässä vaiheessa, mitä se tarkoittaa tulevaisuuden haasteiden osalta ensi vuosisadalla. Siinä on hyvin mielenkiintoisia artikkeleita.

Sitten laajin katsaus arvioi tulevaisuutta talouden näkökulmasta, työllisyyden näkökulmasta, tietoyhteiskunnan näkökulmasta ja arvojen

näkökulmasta. Siinä on myöskin hyödyllinen jakso meille kaikille tutustuttavaksi.

Itse asiassa, arvoisa puhemies, vaikuttaisikin siltä, että hallitus voisi tulevaisuusselonteosta ottaa itselleen mallia vastaisuudessa annettaessa selontekoja tänne, koska vaikeutenahan näissä selonteissa hallituksen kannalta epäilemättä on se, että pohdiskeleva selonteko saatetaan ottaa ja se otetaankin sen jälkeen, kun eduskunta on sen hyväksynyt, kirjaimellisena totena, kirjaimellisena sitoumuksena vähintäänkin, ellei totena. Tässä suhteessa tietenkin hallitus joutuu selonteoisiaan valitsemaan sanoja, olemaan ilmaisuissaan varovaisempi. Voisi olla tarkoituksenmukaista, että meillä olisi varsinainen selonteko-osa ja vastaisuudessa aina selonteon yhteydessä tuotettu tausta-aineisto myös käytettävissämme, koska me silloin pääsisimme sisälle myös niihin käsitteisiin, probleemeihin, jotka useissa tapauksissa selonteon kirjaimellisessa lukemisessa eivät tulekaan esille. Tässä on mallia tulevaisuudelle myöskin eduskuntakäsittelyn osalta. Uskoisin, että se nimenomaan olisi omiaan virittämään keskustelua.

Arvoisa puhemies! Tässä selonteossa on painokkaasti tuotu esille ja myöskin ministeri Alho esittelypuheenvuorossaan toi painokkaasti esille sen, että mittarit, joilla olemme yhteiskuntakehitystä arvioineet, myös tulevaisuutta ennustaneet ja hahmottaneet, ovat liian kapeita konventionaalisesti. Me olemme tyytyneet liian monissa tapauksissa erityisesti kansainvälisissä vertailuissa kansantuotelaskelmiin. Bruttokansantuote per capita on se tyypillisin kehitysindikaattori, jolla kansainvälisiä vertailuja tehdään. Hallitus joutuu ja me joudumme toteamaan sen, että tämä on valitettavan kapea näkökulma. Kansantuotemittari jättää puhtaasti, jos me talouskasvuun sen sidomme niin kuin sidomme, kertomatta sen, kuka tästä talouskasvusta hyötyy, millä kansantuotteen taso on aikaansaatu. Pahimmassa tapauksessa tilanne on sen kaltainen, että voimme nähdä, että taloudella menee hyvin, kansalaisilla huonosti. Silloin olemmekin vakavien kysymysten edessä, miten me mittaamme kansalaisten mahdollista epätoivoa, huonoa elämisen tasoa. Tämä pakottaa meidät hakemaan uusia mittareita.

Siihen pakottaa myöskin se, että jos me rajaudumme vain talousindikaattoreihin yhteiskuntakehitystä arvioidessamme, me myöskin arvioidessamme saavutettuja tuloksessa ja hahmottaessamme toimintastrategioita olemme liian kapeassa näkövinkkelissä. Meillä on käytettävissä

sämme tietysti sosiaali-indikaattoreiden verkosto, yleisesti käytettäviä mittareita esimerkiksi imeväiskouluosuuden taso, koulutustaso. Kansainvälisesti on kehitetty myös summamuuttujia, joissa pyritään näitä eri hyvinvointi-indikaattoreita viemään yhteen. Kaikkein tunnetuin näistä on tietysti YK:n kehittämä Human Development Index, jossa yhdistetään koulutustaso keskimäärin odotettavissa oleva elinikä ja reaalin ostovoima kansantalouksissa yhteen muuttujaan ja sillä tehdään kansainvälisiä vertailuja. Epäilemättä tämän Human Development Indexin käyttö myöskin kansallisissa puitteissa saattaisi olla aivan paikallaan. Sillä voitaisiin arvioida aluetauloksien kehityksiä, kehitysnäkymiä, sosiaaliryhmittäisiä kehityseroja yhtä lailla kuin tietysti ikäkausittaisia kehityseroja.

Tässä on työsarkaa meillä tehtävänä. Oli ilo kuulla ministeri Alhon tänään toteavan, että hallitus systemaattisesti pyrkii laventamaan mittaristoa, jolla tulevaisuutta hahmotamme ja myöskin teemme vertailuja, kehitysprognooseja suomalaisesta yhteiskunnasta.

Arvoisa puhemies! Ehkä tärkein kysymyksenasettelu, joka meillä on suomalaisessa yhteiskunnassa ja myöskin tässä selonteossa esillä, on hyvinvointiyhteiskunta, kuinka pystymme ylläpitämään sen hyvinvointikonseptin, joka Suomessa on viimeisen puolen vuosisadan aikana luotu, joka epäilemättä, jos kansainvälisesti tarkastellaan, on luonut poikkeuksellisen vahvan hyvinvoinnin yhteiskunnan. En kiistä ongelmia suomalaisessa yhteiskunnassa, niitä meidän täytyy ratkoa, mutta kansainvälisesti arvioituna ilman muuta suomalainen kehitysmalli on menestystarina. Millä me tulevalle vuosisadalle mennessä pystymme ylläpitämään sen perusrakennepiirteet ja sen keskeisimmät arvot?

On useita haasteita, vaikeita haasteita, jotka hyvinvointiyhteiskuntaa kohtaavat. Me joudumme tässä salissa useastikin pohtimaan rahoitusvaikeuksia, joita julkisella sektorilla on. Siihen nimenomaan tietenkin ongelmallinen työtilanne on luonut paineita. Olemme myöskin siinä tilanteessa, että globalisaatio, kansainvälistymisen prosessi, maailmanlaajuistumisen prosessi luo hyvinvointiyhteiskunnalle aivan uuden tyyppiset haasteet. Ikääntyvä väestö on myöskin tämän kaltainen tekijä, joka on haastamassa hyvinvointiyhteiskuntaa.

Myöskin itse hyvinvointiyhteiskunnan onnistuneisuus luo sille uuden haasteen. Kun perustarpeet pystytään tyydyttämään kansalaisille, on ai-

van selvää, että väki ikään kuin keskiluokkaisu, tarpeet myöskin erilaistuvat ihmisillä. Kollektiivisten tarpeiden lisäksi tulevat myöskin yksilölliset tarpeet. Kuinka ne otetaan huomioon tulevaisuuden yhteiskunnassa, on epäilemätön haaste.

Erilaisuuden oivaltaminen ei saa kuitenkaan johtaa siihen, kuten salin oikealta laidalta on monissa yhteyksissä tullut vastaan, että erilaisuuden tunnistamisen kautta me lähemmekin rakenteellisesti luomaan uutta eriarvoisuutta yhteiskuntaan, koska silloin me tuhoamme sen mahdollisuuden, että me pystyisimme luontevala, oikealla tavalla myöskin ottamaan erityistarpeet huomioon. Sen takia luonnollisesti täällä on jo useammassa yhteydessä, arvoisa puhemies, korostettu universaalin palvelurakenteen välttämättömyyttä myöskin tulevaisuuden yhteiskunnassa.

Tässä törmäämme myöskin siihen kysymykseen, että pelkästään keskittyminen tulonjakotaisteluun ja tulojen tasaamiseen ei ole riittävää enää tulevaisuudessa. Ehkä olennaisempi kysymys, kun puhumme tasa-arvosta, ei olekaan enää tulojen tasolla oleva tasa-arvo. Olennaisempaa on mahdollisuuksien tasa-arvo. Me tarjoamme kaikille kansalaisille perustaltaan samanlaiset mahdollisuudet toteuttaa itseään yhteiskunnassa. Sitä kautta syntyy erilaisuutta, mutta ei eriarvoisuutta. Tämä näkökulma on varmasti se, millä joudumme tulevaisuutta lähestymään.

Kun me puhumme mahdollisuuksien tasa-arvosta, aivan ilman muuta avainkäsitteenä on se, mikä tuossa otsakkeessakin on tullut vahvasti esille: osaaminen. Meidän yhteiskunnassamme tulevaisuuden kasvua ei enää mitata materiaalisen kasvun kautta niinkään kuin immateriaalisen kasvun kautta. Silloin on kysymys ihmisten henkisestä kasvusta, tietoisuuden kasvattamisesta, kouluttamisesta, tutkimuksesta ja tuotekehittelystä. Tässä suhteessahan hallitus on aivan erinomaisesti investoinutkin tutkimukseen ja tuotekehittelyyn. Suomi on tulossa osaamisen kehittämisen alueella eräiksi johtavista maista maailmassa. Sitä kautta me otamme vastaan tulevaisuutta. Tulevaisuuden haltuunoton lähtökohta on siinä.

Arvoisa puhemies! Tänään minulla oli tilaisuus vieraillla Wider-instituutissa, joka on YK:n kehitystalouden tutkimuslaitos Helsingissä. Siellä oli luennoimassa Steve Brown. Hän on YK:ssa työskentelevä henkilö, akateemisesti myöskin vaikuttanut henkilö. Hän pohdiskeli — itse asiassa hänen teemansa liittyi kansainväliseen kehi-

tykseen, kehitysapuun — myöskin hyvinvointi-indikaattoreita sikäli, mihin kehitysyhteistyöllä kansainvälisesti tähdätään. Hänen johtopäätöksensä oli se, että epäilemättä tulevaisuudessa avainkäsitteenä ei enää ole vain talouskasvu, talouteen panostaminen, ei edes mittaaminen Human Development Indexillä, inhimillisen kehityksen mittarilla, vaan nimenomaan hän korosti osaamisen ulottuvuutta. Siellä on tulevaisuuden haltuunoton peruslähtökohta.

Ed. K o k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Perinteisessä arvokeskustelussa rohkeus ei ole arvo, mutta se on mielestäni kylläkin tavoiteltava ominaisuus. Reiluus on arvo.

Kun ed. Kiljunen esitteli tulevaisuusselontekoa ja sen nimeä kovinkin perusteellisesti, tulee mieleen kuva, joka tässä on sekä kannessa että takakannessa. Siinä kuvataan vain pieniä poikia. Toivoisin, että se ei ole tämän hallituksen tasa-arvolinjaus, vaan muistettaisiin, että on myöskin olemassa pieniä tyttöjä.

Kun ed. Kiljunen sanoi, että tästä voisi ottaa mallia myöskin muihin selontekoihin, ja toteaa, että ihmisten erilaisuus on otettava huomioon, olen siitä lähtökohdasta hänen kanssaan samaa mieltä. Mutta toteen, että arvokeskustelussa tarpeiden ja toiveiden sekaantuminen on erittäin tavallista. Toivoisin, että osattaisiin erottaa toisistaan, mitkä ovat ihmisten tarpeita ja mitkä ovat heidän toiveitaan.

Ed. M. M a r k k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Useat SDP:n kansanedustajat ovat puheenvuoroissaan korostaneet toisaalta tasa-arvoa, ja heidän kommenttinsa sen jälkeen ovat ikään kuin pelänneet näitä muutoksia, koska pelätään tasa-arvon menettämistä niiden muutosten seurauksena. Erityisesti ed. Kiljunen on yrittänyt leimata eräitä kokoomuslaisten puheenvuoroja eriarvoisuuden ihannoinniksi. Kiistan tämän ja aivan erityisesti omalta osaltani kiistan tämän.

Ottakaamme esimerkki nyt teknologiasta, joka ulottuu yhä laajemmin yhä useammille elämänaloille, ja tämä taas tuottaa kokonaan uudenlaista ajattelua suhteessa elämiseen. Teknologian hallinta saattaa jakaa ihmisiä niihin, joilla erilaisia laitteita on, joilla erilaiset verkostot ja mahdollisuudet on käytössä, ja toisaalta niihin, joilla ei ole. Teknologian monimutkaistaminen saattaa tuoda tullessaan myös tilanteita, joissa joillekuille teknologian hyödyntäminen on todel-

la tiedollisesti hyvin mahdollista. Se on uuden elämän, uuden työosaamisen peruste ja joille-kuille taas ei ole.

On hyvin tärkeää, että todella nähdään tämä teknologinen muutos erittäin keskeisenä tasa-arvokysymyksenä. Toivon erityisesti, että vasemmistossa kansanedustajat heräävät ajamaan nyt tarpeellisia muutoksia, joilla teknologia todella saadaan palvelemaan kaikkia suomalaisia ja sitä kautta saadaan aikaan nimenomaan eriarvoistumista estävä kehitys, jota me todella Suomessa tarvitsemme.

Kiistan edelleen sen, että olisin kehittämässä erilaisia rinnakkaisia palveluja. Toki tarvitsemme monimuotoisia, erilaisia palveluja, ja sitä kautta se tarjoaa valinnan mahdollisuuksia kansalaisille ja kannustaa kansalaisia erityyppisiin ratkaisuihin ja erilaisiin toimintamuotoihin ja -malleihin.

Ed. Kiljunen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yhdyn siihen, mitä ed. M. Markkula sanoi koskien eriarvoisuuden ihannoitua. En ole väittänyt enkä erityisesti usko, että ed. M. Markkula ihannoisi eriarvoisuutta, mutta siinä yhteiskuntapoliittisessa ohjelmassa, jota ed. M. Markkula aikaisemmassa vaiheessa toi esille, on rakennepiirteitä, jotka ovat luomassa lopputulemaltaan eriarvoisuutta. Tämä on ongelma, ei välttämättä se, että sitä ihannoitaisiin, vaan se toimenpideohjelma, jota tuodaan esille, on lisäämässä eriarvoisuutta.

Ed. Kokkonen pohdiskeli tasa-arvokysymystä ja eriarvokysymystä lähinnä sukupuolten tasa-arvoseikkana. Epäilemättä kansi ei tässä suhteessa ole onnistunut. En minäkään ota tästä vastuuta eikä ed. Kokkonenkaan ota tietysti. Tämä on tietysti hallituksen selonteko. Siellä taustalla on naisia, mutta he ovat niin hämärästi siellä, että ovat enemmänkin suojaverkkona siinä. Se saattaa juuri olla ongelma, joten ed. Kokkonen on aivan oikeassa.

Sitten kysymys rohkeudesta. Ed. Kokkonen sanoi, että rohkeus voisi olla tärkeäkin arvo. Minä olisin kyseenalaistamassa sitä siitä nimenomaisesta näkökulmasta, mikä on toiminnan sisältö, jonka suhteen ollaan rohkeita. Siitä näkökulmasta vasta voimme tehdä johtopäätöksiä. Rohkeus sinänsä minusta ei ole arvostettava seikka.

Ed. Kokkonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Arvoisa ed. Kiljunen, minä mielestäni sanoin, että rohkeus ei ole arvo, mutta

se saattaa olla tai mielestäni onkin tavoiteltava päämäärä.

Ed. Filatov: Arvoisa puhemies! "Jotta ihminen voisi huomata ajan ja puhua siitä, on huomattava jonkin muuttuneen. On myös huomattava, että mukana muutoksessa tai sen takana on jotain, mikä oli siellä jo aiemmin. Aikakokemus on tajunnassa syttävä selittämätön ykseys, muutosta ja pysyvää. Ihmisten elämässä, niin sinun ja minunkin, on lineaarisia ajanjaksoja, joissa on alku ja loppu tai ei ole, tilanteita, jopa pitkiä kausia, jolloin ne sukeltavat esiin joko ennakoituina tai aivan yllättäen ja ovat ohi eivätkä koskaan palaa." Tämä lainaus on Peter Hoegin kirjasta "Rajatapauksia".

Kirjassa kuvataan ihmisen suhdetta aikaan, mutta samoja elementtejä löytyy myös yhteiskunnan suhteesta aikaan. Meidän pitää muistaa se, että nykyisyys ei säily. Elämässä on tuhannen taalan paikkoja, mutta ne saattavat olla ohi silmänräpäyksessä, eikä paluuta entiseen ole. Yhteiskunnalla on hetkiä, jolloin tehdään tärkeitä linjavalintoja, ja Suomella se hetki on nyt.

Suomessa syrjäytyneisyys ja yhteiskunnan ulkopuolelle jättäytyminen on vähäisempää kuin työttömyysluvuistamme saattaisi päätellä, mutta kauan emme tässä lintukodossa elä, jos emme tee mitään. Muutos on jo olemassa. Olemalla aktiivisia voimme itse valita muutoksen suunnan tai ainakin ohjata sitä.

Tietoyhteiskunta on nykypäivän taikasana, jota tarjotaan lääkkeeksi lähes kaikkiin vaivoihin. Toiset pelkäävät sen tuomaa muutosta ja toiset suhtautuvat siihen kirkasotsaisen kriitikkimäisesti. Tyypillistä suomalaisuutta: on olemassa vain kyllä- ja ei-vaihtoehdot. Analyttinen, kriittinen keskustelu on vaikeampaa.

Mutta mielestäni hallituksen selonteko ja sen muoto on oiva askel kohti aitoa tietoyhteiskuntaa, koska siinä ovat mukana taustamateriaalit, siinä on mukana ristiriitaisiakin tietoja. Se lisää tietoa ja sen määrää. Toivottavasti me kansanedustajat vain jaksamme sen lukea!

Hallituksen tulevaisuusselonteossa pyritään kuvaamaan tietoyhteiskunnan paradokseja ja riskejä. Yritys on hyvä. Parasta tietoyhteiskuntaa käsittelevässä luvussa on mielestäni sen otsake: "Suomalainen tietoyhteiskunta olemme me". Siinä otetaan selvästi kantaa siihen, että tietoyhteiskunta on ihmisen tekemä ja sen muodostavat ihmiset, eivät koneet, eivät edes tietokoneet.

Tiedän, että jo tämänkin päivän keskustelussa on toiveiden tynnyri täyttynyt, kun on puhuttu

siitä, mitä kaikkea selonteossa olisi pitänyt olla ja mitä kaikkea siinä olisi pitänyt pohtia syvällisemmin. Samoja paineita on asetettu myös valiokunnalle sen suhteen, mitä kaikkea pitää syventää tulevaisuudenkuvissamme. Mutta siitä huolimatta olisin itsekkin toivonut tietoyhteiskunta-analyysiin selonteon osalta samanlaista skenaariomallia tulevaisuuskuvista kuin esimerkiksi Euroopan ja Suomen kohdalla on, koska tietoyhteiskunnan vaikutusta ihmiseen ja muutoksen vaikutusta yhteiskuntaan on loppujen lopuksi pohdittu hyvin pinnallisesti. Joskus tietoyhteiskuntaan siirtyminen nähdään pahana automaation kautta työpaikkoja vievänä kehityksenä, joskus taas positiivisena, ihmistä vapauttavana uuden työn luoja. Kummassakin ajattelussa on varmasti totta toinen puoli.

Kun puhutaan hyvinvointiyhteiskunnasta, työstä tai toimeentulosta, puhutaan usein ihmiskuvasta. Pohditaan, miten ihminen käyttäytyy erilaisissa olosuhteissa. Pohdimme paljon sitä, miten työttömyys vaikuttaa ihmiseen, miten ihmisen psyyke kestää vaikeuksia ja painetta, mutta harvemmin pohdimme sitä, mitä ihmisen päänpillille tapahtuu tietoyhteiskunnassa.

Suomi on kännyköiden ja Internetin käytön huippumaa. Me mittaamme tietoyhteiskuntaa usein välinelähtöisesti, emme sisällöstä käsin, samoin kuin hyvinvointia mitattaessa bruttokansantuotteella osumme osin harhaan. Ihmiset voivat köyhtyä bruttokansantuotteen kasvusta huolimatta. Tietoyhteiskunta voi olla kaukana välietäisyydestä huolimatta. Ajatellaanpa vaikka kännyköitä. Mitä tekemistä tietoyhteiskunnalla ja kaikilla mahdollisilla julkisilla paikoilla kännykkään niitä näitä puhuvilla ihmisillä on? ”Hei, minä tässä, missä sä oot, mä oon täällä, ei kuulu, kuuluuko, joo, klik.” Kuinka moni näissä tilanteissa harmistuu näistä tietoyhteiskunnan airuista?

Sen sijaan tietoyhteiskuntaa voisi olla kodinhoitaja, jolla on kännykkä ja auto. Hän hoitaa ja myy palvelujaan autosta kännykän välityksellä ilman toimistoa ja sen tuomia kuluja ja turhia tuottamattomia pysähdyksiä. Eipä taideta näitä hoivatyöntekijöitä laskea tietoyhteiskunnan ammatilaisiin.

Entä sitten Internet-aktiivisuutemme? Porno, seksi, erotiikka ovat hakusanojen ehdotonta kärkeä. Kymmenen tai kahdenkymmenenkään suosituimman hakusanan joukosta saa hakea ns. asiallista tietoa. Lapset surfailevat Netissä, ja vanhemmat ovat useimmiten tyytyväisiä. Tulevaisuuden pikkunerot valmistautuvat tietoyh-

teiskunnan suuriin haasteisiin selailemalla Playboy-kauniita naisen kuvia.

Tietoyhteiskunta ja uusi teknologia tulee muuttamaan yhteiskuntaamme rajusti, ehkä rajummin kuin osaamme uneksiakaan. Mutta se tulee muuttamaan myös ihmistä. Ihminen on totunut siihen, että kieli on ajattelun väline. Mitä tapahtuu lapsen kehitykselle, joka pienestä pitäen oppii, että napin painallus tuo silmänräpäyksessä esiin monenlaisia asioita, hyviä ja huonoja? Mitä tapahtuu yhteiskuntarakenteelle, jos tiedosta tulee jakava tekijä, varsinkin kun sen nykyisellään väitetään olevan tasapuolisesti kaikkien saatavilla? Epäonnistumisista ei voi enää syyttää luokka-asemaa, köyhyyttä tai huonoja mahdollisuuksia, vain omaa itseään. Niinkö yksinkertaista elämä on?

Mitä tapahtuu vanhempien ja lasten suhteelle? Vanhemman kasvatusvastuu jää hataralle pohjalle, koska hän ei tunne Netin seikkailumaailmaa. Tv:n katselua vanhemmat osaavat valvoa, mutta surfailumaailman valvonta on vaikeampaa. Onko meidänkin tulevaisuutemme Amerikan-mallin mukainen, niin että tietokoneohjelmalapsenvahdit valvovat sitä sisältöä, jota lapset Internetistä hakevat? Miten käy koulujen kunnianhimoiselle, hyvälle ja ilman muuta kannattavalle suunnitelmalle, jossa tietokoneet ovat kaikkien lasten ulottuvilla hyvinkin pian? Opettavatko lapset opettajia käyttämään koneita? Miten hahmottuu oikea ja väärä jatkossa? Me vaadimme autokoulun opettajalta kovaa osaamista auton käsittelyssä, mutta tulevaisuuden tärkeää ajotaitoa tiedon valtatiellä opettajat opettavat joskus ilman mitään koulutusta kyseiseen asiaan.

Internetiä koskevat aivan samat sisällön rikospykälät kuin muutakin julkaisutoimintaa, mutta sananvapauteen vedoten Internetistä saa lukea rasismiin kiihottavaa tekstiä, katsella lapsipornokuvia hyvinkin pienellä hakuajalla ja muuta ikävää. Internet on nopea hyvässä ja pahassa. Siksi sitä on vaikeampi hallita.

Suomella on tuhannen taalan paikka päästä aidoksi sisällölliseksi tietoyhteiskunnaksi. Meillä ovat välineasiat kunnossa. Sisältöihin pitäisi jatkossa panostaa. Suomella on mahdollisuus hallita kehityksen huonoja puolia, jos haluamme. Me voimme kehittää vapaaehtoisia rajoitteita operaattorien sopimusmenettelyjen kautta, vanhemmille tiedottamisen kautta, koulun kasvatusroolin kautta. Internet on globaali väline, mutta jos oletamme, että kansainvälinen yhteisö tuottaa hallinnan pelisäännön puolestamme, voimme ot-

taa askeleen hallitsemattomalla tiellä, jolta ei ole enää paluuta.

Hallituksen tulevaisuusselonteon mukaan yhtenä menestystekijänä ovat onnistuneet tulevaisuuden investoinnit. Se on hyvä vaatimus. Sana "onnistuneet" tekee siitä vaativan ja vaikean. Suomea ei ole perinteisesti vaivannut investointien alhaisuus vaan niiden tuottamattomuus. Tietoyhteiskuntainvestointien suhteen meille voi käydä samoin. Uusimme koneita, vaikka emme ole oppineet käyttämään entistenkään sisällöllisiä mahdollisuuksia.

Tieto on tulevaisuuden ala. Tietoyhteiskunta luo tulevaisuuden ammatteja. Teknologiaa ei pidä pelätä, ja on hyvä pitää mielessä se, että se on hyvä renki mutta huono isäntä. Perinpohjainen tietoyhteiskunta- ja teknologia-analyysi olisikin paikallaan.

Sitten hieman keskustelusta, jota on käyty ja jossa on heiteltä toiselta puolelta toiselle puolelle. En tiedä, onko siinä enää mitään järkeä tässä vaiheessa, mutta kun yksi pääheittelijöistä on paikalla, luenpa läpi sellaisen sanakirjan, jonka keskustelun aikana mielessäni kirjoitin. Kun kokoomus puhuu siitä, että pitää ottaa enemmän vastuuta omasta elämästä, on se usein tarkoittanut sitä, että leikataan lisää sosiaaliturvaa. Kun kokoomuksen puolella puhutaan perheverotuksesta, käytännössä se tarkoittaa sitä, että kevennetään vain hyvätuloisten verotusta. Kun puhutaan työhön kannustamisesta, usein tarkoitetaan sitä, että pakotetaan ihmiset alepalkalla työhön. Kun vaaditaan uusia ennakkoluulottomia ratkaisuja, tarkoitetaan sitä, että palataan yhteiskuntaan, jossa köyhät ovat kunnolla köyhiä ja rikkaat kunnolla rikkaita. Kun kasvatetaan tuloeroja, silloin kasvatetaan tuloeroja.

Ed. M. Markkula: Arvoisa puhemies! Puheenvuorossani on ensin muutama ajatus ja näkemys tietoyhteiskunnasta, teknologisesta kehityksestä ja menestyksestä, ja ehkä lopuksi on syytä tarkastella vielä kokoomuslaisia linjauksia liittyen työhön ja toimeentuloon, koska näihin ed. Filatov äsken puheenvuoronsa lopuksi varsi vahvasti meitä osoittaen sanansa kohdisti.

Mutta ensin tietoyhteiskunnasta. Muutaman puheenvuoron käyttäjän kanssa olen täsmälleen samaa mieltä, että ehkä selonteon parhaita kohtia on juuri naseva sanankäyttö erityisesti otsikoissa. Ehkä sykähdyttävintä tässä oli todella otsikko "Suomalainen tietoyhteiskunta olemme me". Vastuuta ei todella voi muille siirtää. Vastuu on yhtä lailla kansanedustajilla, se on yhtä

lailla ministereillä, mutta se on yhtä lailla jokaisella kansalaisella.

Suomi on historiallisesti erittäin nopeassa ajassa siirtymässä kaikilla tärkeillä ulottuvuuksilla yhdeksi tietoyhteiskuntakehityksen kärkimaaksi maailmassa. Tämä on myös selonteon keskeinen viesti. Niin tulevaisuusvaliokunnan puheenjohtaja ed. Tiuri kuin varapuheenjohtaja ed. Filatovkin puheenvuoroissaan peräänkuuluttivat ja totesivat, että valitettavasti tämä tarkastelu tässä, vaikka se on hyvä, on jäänyt pinnalliseksi.

Aivan erityisesti haluaisin tässä korostaa tätä ajattelutapaa, mikä teknologinen muutos on nyt meneillään. Teknologian helppokäyttöisyys korostuu, ja entistä helpompia ratkaisuja etsitään ja myös löydetään jatkuvasti. Kaupallisesti menestyvien sovellusten osalta on usein huomioitava se, että teknologialla on oltava myös esteettisiä ominaisuuksia, joihin kuluttajat kiinnittyvät. On tärkeä miettiä kuluttajan, asiakkaan, ihmisten näkökulmaa siihen, mitä teknologia tuottaa ja minkälaisena tietoyhteiskunta tänään toimii.

Ed. Sirpa Pietikäinen puheenvuorossaan näki selkeästi tapahtumassa olevan muutoksen tuotesuunnittelusta tarvelähtöiseen suunnitteluun. Näin todella onkin. Teknologian kehityksen ohjaaminen on tulevaisuuden haaste, johon sisältyy monia mahdollisuuksia. Kun teknologiassa pyritään puhtaasta tuotesuunnittelusta tarvesuunnitteluun, jossa taas pyritään ratkaisemaan toiminnallisia ongelmia pelkkien teknisten ongelmien ratkaisemisen sijaan, syntyy täysin uusia taloudellisia sovellusmahdollisuuksia. Ehkä juuri tässä on tämä suomalaisen osaamisen globaali ulottuvuus, suomalaisen osaamisen kansainväliset mahdollisuudet. Me osaamme täällä pienillä kotimarkkinoillakin koko kansakunnan, saanaisinko hyvin pitkälle yhtenäisen kansakunnan, tarpeisiin löytää ihmisen tarvitsemia ratkaisuja, testata niitä täällä, kehittää niitä. Se, mitä meiltä vielä puuttuu, on kyky, taito ja uskallus viedä ne riittävän laaja-alaisesti, määrällisesti riittävän laajoina kansainvälisille markkinoille.

Valtaosa meidän tietoyhteiskunnan osaamistuotteistamme, nyt kun niitä myydään maailmalla, tavoittaa potentiaalisesta myyntimarkkinavolyymistä ehkä vain korkeintaan kymmenesosan. Mahdollisuudet olisivat paljon suurempaan. Ennen kaikkea tässä ajattelutavan muutoksessa ovat ne kymmenettuhannet, jopa sadattuhannet uudet suomalaiset työpaikat maailmanmarkkinoilla: suomalaisen osaamisen jalos-

tamisessa ihmisten tuotteiksi, ihmisten palveluiksi ympäri maailmaa.

Useat ovat todenneet selonteon liiteasiakirjat hyväksi, ja näin on. Valitettavasti näihin tutustumiseen tietenkin on ollut liian vähän aikaa toistaiseksi. Otan yhden esimerkin selonteon liitteestä "Kuusi essetä työn- ja työyhteiskunnan tulevaisuudesta", professori Jukka Rannan artikkelista, jossa hän verkostoitumisesta ja tuoteajattelun muutoksesta toteaa varsin perusteellisesti ja varsin syvällisesti sellaisia totuuksia, joihin meidän pitäisi myös uskaltaa ja osata paneutua. Hän toteaa: "On tunnettua, että tietointensiivisessä teollisuudessa kilpailevat enemmän paradigmat", siis ajattelutavat, "kuin yksittäiset tuotteet. Tämä merkitsee sitä, että menestyäkseen yksittäinen tuote tarvitsee tukevien tuotteiden verkon. Tuotteen menestys merkitsee samalla verkon menestystä — verkon yhden tuotteen epäonnistuminen saattaa olla kohtalokasta koko verkolle. Tällaista verkkoa voidaan pitää osaamis- tai tuoteverkkona perinteisestä tuotantoverkosta poiketen."

Edelleen lainauksena seuraavakin kappale Jukka Rannan esseestä: "Siis vallitseva paradigma", siis ajattelutapa, "avaa mahdollisuuden tehdä tietointensiivisen teollisuuden tuotteita. Oleellista on, että nämä tuotteet harvoin menestyvät yksin, vaan niiden tulee muodostaa toisiaan tukeva tuotteiden verkosto tai klusteri. Siispä kysymykseksi muodostuu, miten tuetaan tietointensiivisten verkkojen tai klustereiden syntymä." Tätä täällä on useissa puheenvuoroissa peräänkuulutettu. Uskon, että verkostotyyppinen ajattelutapa on yksi niitä syventymiskohteita, joihin valiokunnan työssään pitäisi paneutua.

Mitä verkostomaisuus käytännön tasolle saatettuna sitten edellyttäisi? Vastaan tähän omalta osaltani muutamalla ajatuksella.

Ensinnäkin yritysten ja organisaatioiden rakennemuutokset johtavat verkottumiseen ja eri toimijoiden keskinäisen riippuvuuden kasvuun. Tämä on haaste, mutta tämä on myös mahdollisuus. Yritysten ja organisaatioiden keskittyessä omaan ydinosaamiseensa syntyy samalla uusia ja entistä monimuotoisempia taloudellisia ketjuttumia. Verkottunut liiketoimintaympäristö tarjoaa entistä enemmän mahdollisuuksia myös pienten ja keski suurten yritysten toiminnalle. Verkostomaisuus oikein ajoitettuna ja oikein opittuna toimintatapana on todella ääretön mahdollisuus suomalaisille pienille yrityksille.

Toisena päähuomiona samaan verkostoitumisasiaan tuon esille sen, että yritysten ja organi-

saatioiden keskinäisen riippuvuuden kasvu tapahtuu sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Työnteko muuttuu tiimimäisemmäksi, ryhmätyöksi. Erilaiset tiimit verkottuvat keskenään sekä organisaation sisällä että organisaatioiden kesken. Tarkat organisaatioiden rajat hämärtyvät siten, että yhdellä alalla kilpailija voi olla toisella alalla yhteistyökumppani. Näin kilpailu ja kannustaminen kilpailuun on avointa yhteistyötä eikä enää omien ajatusten ja ideoiden piilottelua muilta.

Arvoisa puhemies! Tämän jälkeen vielä työstä ja siihen liittyen siitä, millä tavalla voimme kansakuntana pärjätä.

Kansainvälistyvässä maailmassa, missä rajat eivät ole enää tulli- tai talousjärjestelmärajaja, yksittäisen kansantalouden menestyminen edellyttää yhteistyötä ja yhteisten etujen etsintää. Kansantalouksia suurempien yksiköiden taloudellinen menestyminen on useilla toimijoilla yhteinen etu, jolloin yksittäisen kansantalouden näkökulmasta muiden menestyminen ei ole haitta. Pikemminkin yhteisten ongelmien ratkaisemisesta yhteistyössä on hyötyä.

Suomen menestyminen kansantaloutena perustuu innovatiivisuuteen ja innovaatioiden nopeaan siirtämiseen markkinoille. Menestystekijöitä on etsittävä korkeasta jalostusasteesta, kunossa olevasta infrastruktuurista, yhteiskunnallisesta vakaudesta sekä yksilötasolla korkeasta osaamistasosta. Suomella ei ole perusedellytyksiä vahvaan, laajamittaiseen massatuotantoon kuin ehkä metsäteollisuudessa ja muutamilla muilla supeammilla, kapeilla aloilla. Muilla aloilla suomalaisten täytyy olla innovatiivisempia, nopeampia kuin kilpailijat. Tämä ehkä antaa ulottuvuutta myös siihen, miten meidän todella tulisi arvioida näkemystämme, käsitystämme, työstä kaiken kaikkiaan, miten meidän pitää kansallista osaamista viedä eteenpäin.

Työn tuottavuuden myötä myös erot työnteekijöiden tuottavuudessa ovat kasvaneet suuremmiksi. Tämän tunnustaminen on sitä kokoomuslaista realiteettien tunnustamista eikä sen hyväksymistä, ettemme voisi tai haluaisi toimia työnteekijöiden osaamistasojen tasoittamiseksi ja kaikkien kannustamiseksi parempaan osaamiseen. Tulontasauspolitiikalla on pidetty huoli yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta, mutta se on samalla johtanut siihen, että heikommin tuottava työ koetaan liian kalliiksi teettää.

Suorittavan työn etiikkaan perustuva kulttuuri ei ole tulevaisuutta luovasti hahmotteleva, joustava, viihtyisä ja innovaatioita pursuava

työn organisoinnin malli. Työttömyyden synkkä pilvi leijuu niin monen ihmisen työpaikan yllä, että se selvästi lisää henkistä pahoinvointia, epävarmuutta ja tunnetta oman elämän hallitsemattomuudesta. Luottamus työmarkkinoihin on muuttunut ja muuttuu edelleen. Hyvinvoinnin tulevaisuuden vakauteen liittyvä luottamuspulla aiheuttaa myös epävarmuutta yksilö- ja yritystason investointien tekemisessä.

Edelleen yksilöiden suhde työhön ja työnteokseen muuttuu. Aktiivisena aikanaan yksilö tulee yhä useammin toimimaan eri ammateissa ja eri organisaatioiden palveluksessa. Oman osaamistason ylläpitäminen ja jatkuva teroittaminen ovat välttämättömiä jatkuvan työllistymiskyvyn ylläpitämiseksi. Ihmiset joutuvat oppimaan epävarmuuden suurempaan kestämiseen, mutta samalla yksilön mahdollisuudet konkreettisesti vaikuttaa omaan työhönsä ja sen muotoutumiseen kasvavat.

Tämä on sitä todellisuutta. Tämä on tätä päivää. Näitä faktoja on turha kiistää. Näiden eteen voimme tehdä aatteellista, arvoista lähtevää työtä, löytää niitä ratkaisumalleja, joilla Suomi menestyy.

Arvoisa puhemies! Lopuksi vetään yhteen valtioneuvoston selonteon johdanto-osan lähtökohdaksi tämän kanssa valtioneuvosto toteaa: "Suomi lähestyy 21. vuosisataa tilanteessa, jota leimaavat - - voimakas halu uuden luomiseen ja uusien mahdollisuuksien hyväksikäyttöön." Tätä me todella eduskuntana peräänkuulutamme, ja uskon, että se tulee olemaan lähimmän kahden vuoden linjaus, jota haluamme aikaansaada. Tätä kautta löytyy myös sisältöä ja vastausta siihen linjaukseen, joka selontekoon niin ikään sisältyy, eli kestävään menestykseen, joka on tulevaisuuden tulevaisuuspolitiikan perusta. Tällöin Suomen uudessa toimintaympäristössä, maailman laajuudessa ympäristössä, muita keskeisempiä strategisia tehtäviä on ensinnäkin huolehtia sosiaalisesta eheydestä ja luottamuksesta ja toiseksi investoida pitkäjänteiseen tulevaisuuteen.

Näiden ongelmien ja haasteiden vastaanotto edellyttää todella sitä, että meiltä löytyy riittävästi asenteista vapaata, avointa keskustelualttiutta, määritietoista yhdessä tekemistä, yhdessä oppimista ja yhdessä elämistä siinä työssä, joka haasteena jokaisen kansanedustajan edessä on.

Ed. Filatov (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen täsmälleen samaa mieltä ed. M. Markkulan puheenvuoron lopusta. Mutta

kun äskeisessä puheenvuorossani hieman kärjekäästi arvostelin kokoomusta, tein sen juuri sen vuoksi, että ed. M. Markkula on tavallaan omilla puheenvuoroillaan käyttänyt samanlaista tyyliä, jossa hän on kaikki ne puheenvuorot, joissa on puhuttu hyvinvointiyhteiskunnasta, tuloerojen tasauksesta tai tasa-arvosta, pyrkinyt kääntämään vain ja ainoastaan menneisyyden säilyttämiseksi, muutosvastarinnaksi ja kaikeksi kielteiseksi, joka ei osaa varautua tulevaisuuteen. Sen vuoksi tämä kärjistä.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Ed. Filatov varsinaisessa puheenvuorossa, jos ollenkaan ymmärsin oikein, esitti jonkinlaisia epäilyksiä siitä, että tietoyhteiskunnan tietojärjestelmät jollakin tavalla saattaisivat olla pitkässä juoksussa itselleen ihmiselle haitallisia. Tämän vuoksi pyysin puheenvuoron.

Olen nimenomaan itse miettinyt, mitä tietoyhteiskunnan toiminnot ja tietojärjestelmät vaikuttavat tavallisen ihmisen ajatuksiin, toimintoihin, toimintavalmiuksiin, toimintavaatimuksiin. Esitän yhden esimerkin. Siihen saakka kun ensimmäiset elektroniset laskukoneet tulivat käyttöön, olivat jokaisessa taskussa, ihmiset osasivat laskea, paljonko on 5+8. Mutta sen jälkeen, kun alettiin luottaa laskukoneeseen, ei enää tiedetäkään, paljonko on 5+8, ja 5x8 on vielä mahdottomampi ajatus.

Toisin sanoen kun tietojärjestelmä ja tietoyhteiskunta koko ajan kehittyy, se käy ihmisen yli, tietyllä tavalla alistaa ihmisen, voittaa ihmisen, tekee ihmisen avuttomaksi ja pelkäänsä tästä asiasta riippuvaiseksi. Olen tällaisena kauhuskenaariona ajatellut joskus, että kun jossakin vaiheessa opitaan tietokoneella sähkökäyristä lukemaan ihmisen ajatukset, niin silloin on jo menty liian pitkälle. Mekin varmaan punastuisimme tässä hirveästi, jos meidän ajatuksemme tulisi tuohon taululle tietokoneen lukemana.

Minä tein tästä eduskuntakyselynkin jossakin vaiheessa, mutta ministeriön virkamies oli vielä tyhmempi kuin minä, ja hänen vastauksensa on todella maata kaatava, kun hän puhuu tästä sellaisenaan varmasti tulevaisuudessa merkittävästikin ongelmasta, siitä että tietojärjestelmä käy tavallisen ihmisen ajatuskulun yli ja tekee ihmisestä tietynlaisen rengin, jolla ei ole enää edes otetta eikä hallintaa näihin järjestelmiin.

Ed. Huotari: Arvoisa puhemies! Oikeastaan sain innoituksen tähän puheenvuorooni ed. Filatovin puheenvuorosta ja mietin sitä, että me

täällä Suomessa olemme yleensä yhden totuuden kansaa eli kun keksimme jonkun asian, haluamme uskoa, että vain se on se oikea asia ja vain siihen suuntaan meidän kaikkien tulee mennä. Monesti heitämme vanhat arvot romukoppaan ja täysillä sukellamme uusiin asioihin emmekä välttämättä huomaa, että niissä vanhoissa arvoissa ja asioissa voisi olla paljon sellaista, mikä kannattaisi säilyttää ainakin rinnalla.

Minä olen miettinyt paljonkin oikeastaan ihan viime viikkoina, mikä on oikeaa osaamista ja mitä meidän pitäisi lapsillemme koulussa opettaa. Uskon siihen, että jokaisen peruskoululaisen varmaankin pitää tulevaisuudessa osata tietotekniikan alkeet siinä vaiheessa, kun hän on päättänyt peruskoulun tai ainakin voittaa pelko tietokoneita kohtaan.

Mutta kun kysymme, mikä on sitä arvokasta osaamista, minulla on hyvä esimerkki koulu-maailmasta. Tyttäreni neljännen luokan opettaja luokkansa kanssa järjesti pari viikkoa sitten näytelmän ensi-illan. Me vanhemmat emme ikipäivänä olisi uskooneet, että tämä opettaja saa meidän lapsemme tekemään hyvän näytelmän ja niin paljon eläytymistä ja vahvaa itsetuntoa näihin lapsiin luotua ja sellaista uskoa, että he pystyvät tekemään sen.

Olemme keskustelleet vanhempainilloissa monta kertaa siitä, kun siellä luokahuoneessa on jostakin saatu vanha tietokonepääte tai mikro ja opettaja ei ole hirveän innokas sitä käyttämään. Olemme miettineet, millä tavalla meidän lapsemmekin pääsisivät tietokonemaailmaan sisälle, mutta opettaja on pistänyt meidät vanhemmat ajattelemaan aivan uudella tavalla asioita. Hän on kysynyt meiltä suoraan, mitä me haluamme lastemme oppivan. Hän haluaisi opettaa lapset rakastamaan kirjoja. Hän haluaa opettaa lapset esiintymään. Hän haluaisi, että lapset näkisivät roolien kautta ihmisten erilaisuuden. Hän haluaisi antaa lapsille elämysten kautta vahvemman itsetunnon. Uskon, että jokainen meistä vanhemmista, jotka tässä vanhempainillassa olimme läsnä, varmasti sen jälkeen miettimme, miten arvokkaita nämä arvot lapsille ovat ja onko sittenkin tärkeämpää, että he oppivat näitä asioita ja sen lisäksi jollakin toisella tunnilla tai vapaaehtoisaineena nämä tietotekniikan perusteet.

Nyt näyttää siltä, että tietotekniikasta tulee se ykkönen ja joka ikisessä kouluaineessa täytyy olla päällimmäisenä sen, että se tehdään tietokoneen avulla tai haetaan tietokoneelta ne mahdollisuudet. Se on toki hyvä apuväline, mutta minä

olen tosi onnellinen, että lapselleni sattui sellainen opettaja, joka uskoi myös tähän toiseen maailmaan. Kaksi viikkoa sitten, kun tämä ensi-ilta oli ja tippa silmässä kaikki katsoimme lastemme ja toistemme lasten esiintymistä, olimme tyytyväisiä siihen, että ratkaisu oli tämä.

Tällainen opiskelutapa ei tietenkään estä niitä muita. Päinvastoin, minä luulen, että sen jälkeen meidän lapsemme ovat valmiimpia hakemaan tietotekniikan kautta tai matematiikasta tai maantiedosta tai mistä oppiaineesta tahansa niitä uusia asioita, kun he oppivat tuntemaan itsensä ja erilaisia ihmisiä ja erilaisia ihmiskuvia. He ovat ikään kuin valmiimpia tähän maailmaan, uskoisin niin. Olen sitä mieltä, että tällaisiakin lapsia tai sanotaan tulevia aikuisia me täällä Suomessa tarvitsemme, hyvinkin paljon.

Ed. M. M a r k k u l a : Arvoisa puhemies! Ensinnäkin hyvin pitkälle yhdyin ed. Huotarin äskeisiin näkemyksiin, mutta jatketaan sitä keskustelua toisessa yhteydessä.

Haluaisin vielä puheenvuorossani nostaa esille tuloerokysymyksen, koska yksi mielenkiintoinen osa liiteaineistoa on näissä tilastollisissa aineistoissa. Täällä on kuvia, joissa osoitetaan, miten pienet tuloerot Suomessa on. Tähän kannattaa paneutua, koska mielestäni tuloeroja kannattaa yleisen tulotason nostamiseksi edelleen kasvattaa, tuloeroja on kasvatettava. Omalla työpanoksella on tässä kokoomuslaisessa yhteiskuntamallissa kyettävä parantamaan toimeentuloaan.

Korostamme, että köyhyysloukkuja on purettava ja työelämää joustavoitettava eri tilanteisiin paremmin mukautuvaksi. Työttömyysturvan passivoiva joko — tai-luonne on purettava ja ihmisiä kannustettava myös lyhytkestoiseen keikkatyöhön. Kun sallimme tuloerojen kasvaa, on helpompi pitää huolta myös kaikkien ihmisten toimeentuloturvasta. Toimivaan, kannustavaan yhteiskuntakehitykseen päästäksemme luodaan negatiivinen tuloverotuksen malli tai siirrytään kestävästi mitoitettuun perustuloon. Tästä jatketaan taas luomalla pakollinen minimivakuutus työntekijöille näiden omaksi ansio-turvaksi. Lakisääteisen vakuutuksen päälle saa vakuuttaa itsensä haluamallaan tavalla. Perustulolla ja negatiivisella tuloverolla tasataan tuloja ja luodaan riskin ottamisen ja turvallisuuden ilmapii-riä, siirrytään passivoivasta tuesta aktiivisuuteen kannustavaan järjestelmään. Ihmisen kannattaa ottaa vastaan myös heikommin palkattua ja lyhytkestoista työtä. Tämä kasvattaa

palveluammattien määrää ja edistää itsensä työlistämistä.

Näitä mahdollisuuksia on paljon, ja näihin nyt pitää tulevaisuusvaliokunnan omassa työssään rohkeasti, niin kuin itse selontekokin sanoo, rohkeasti paneutua ja löytää ratkaisuja.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! En aio arvoisaa puhemiestä kiusata hyvin pitkään, että pääsee vapun viettoon lähtemään. Teen hyvin rohkean teon sillä tavalla, että otan eräällä tavalla oikeuden arvioida tämän kymmenen vuoden ajalta kokemuksiani tästä salista siitä, millä tavalla tieto on lisääntynyt. Vuoden 1987 eduskunta oli eduskunta, jota silloinen puhemies — Suominen kohan se oli — kutsui mykäksi eduskunnaksi. Tämä on mielenkiintoista siinä mielessä, mistä se mykkyys ehkä johtui. Se johtui ehkä siitä, ettei ollut mitään sanottavaa. Se on aika mielenkiintoinen peruste; jos ei ole mitään kerrottavaa, mitä sitä turhaan suutansa soittaa; voi vielä munata itsensä.

Sen jälkeen, niin kuin tämä tarkasteltavana oleva asiakirja kertoo, tiedon tarjollaolo on räjähdysmäisesti lisääntynyt ja tapa prosessoida tietoa on vielä enemmän kehittynyt. Tämä talo on täynnä välineitä saada tietoa haltuun, jos vain jonkin verran verran viitseliäisyyttä asianomaiselta edustajalta löytyy. Toisin sanoen mitä tämä merkitsee? Se merkitsee sitä, mikä on aivan mahdettava asia, että eduskunnasta itsestään instituutina on tullut indikaattori sille, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Kun olen huoneestani kuunnellut iltapäivän ja illan saarnoja tästä salista ja samanaikaisesti kuuntelin Nokian johtajan Ollilan näkemyksiä suuresta menestyksestä, siinä erinomaisen hyvin näkyy juuri se, millä tavalla potentiaalisia mahdollisuuksia on olemassa, kun vain niitä osaa käyttää hyväkseen.

Nyt vain tullaan siihen, voitaisiinko tästä vielä päästä eteenpäin, voisiko siis tämä kokonaisuus toimia vielä mahdollisesti etevämmällä tavalla. — Ed. M. Markkulan äskeinen puheenvuoro oli minusta erittäin hyvä johdattelemaan siihen, mitä lyhyesti aion tässä sanoa lisäksi. — Eli se, mikä olisi vielä kehitystä tähän kokonaisuuteen, on se, että tämän laatuinen asiakirja, jota nyt arvioidaan tulevaisuusselontekona, itse asiassa sisältäisi niin kuin nyt, nykyisyyden kuvauksen, maailman laajuiset ns. megatrendit ja sellaiset tulevaisuuden trendinäkömät, kutsun niitä trendinäkömiksi, jotka viitoittavat tietä eteenpäin eli kertovat, että jos mitään ei tehdä, tuonne ollaan menossa. Toisin sanoen poliittinen tahto tulee kuvaan siitä, että

jokainen — itse kukin edustaja, eduskuntaryhmä, poliittinen puolue — kertoo täällä sen, että kun tältä näyttää, jos mitään ei tehdä, niin meidän yhteiskunnallisen näkemyksemme mukaan pitäisi tehdä näin eli vaikuttaa aktiivisesti näin, niin että tulevaisuudenkuva olisi meitä mahdollisimman suuressa määrin miellyttävä.

Ed. M. Markkula äsken käytti todellakin puheenvuoron, jossa hän kertoi, mitä kansallisen kokoomuksen mielestä pitäisi nyt tehdä. En nyt juuri olisi tässä yhteydessä sellaista puheenvuoroa käyttänyt, mutta tulipahan kirjatuksi ja sopii erinomaisen hyvin nyt juuri tähän ikään kuin johdannoksi ja avuksi sille, mitä aion sanoa.

Aivan samalla tavalla ed. Huotarin äskeinen puheenvuoro kuvasi juuri sitä, millä tavalla ihmisläheisestä maailmankuvasta lähtien pitää arvioida yhteiskunnassa olevia tapahtumia ja nähdä siellä erilaisia vaihtoehtoja.

Kun vielä ajattelee, minkälaiset olivat vastaat selonteot edellisessä eduskunnassa ja nyt asteittain tässä eduskunnassa, jossa tämä on vielä jaettu pariin eri osaan, niin jälleen on kehitystä tapahtunut. Minä vain hartaasti toivoisin, että kun valiokunnan mietintö tämän selonteon pohjalta tulee arvioitavaksi, se ottaisi vielä sen, mitä äsken sanoin, huomioon, niin että tässä eduskunnan salissa voitaisiin käydä kisaa siitä, kenen eväillä tässä parhaiten pärjättäisiin tulevaisuudessa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja selonteko lähetetään tulevaisuusvaliokuntaan.

2) Hallituksen esitys laeiksi hallintomenettelylain 10 §:n, kuntalain 52 §:n ja valtion virkamieslain muuttamisesta

Hallituksen esitys 26/1997 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 5/1997 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti tiistaina, ensi toukokuun 13 päivänä pidettävään täysistuntoon.

3) Hallituksen esitys Venäjän kanssa kansainvälisestä maantieliikenteestä tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Hallituksen esitys 30/1997 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 4/1997 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti tiistaina, ensi toukokuun 13 päivänä pidettävään täysistuntoon.

P u h e m i e s : Eduskunnan seuraava täysistunto on ensi maanantaina kello 14.

4) Valtioneuvoston elinkeinopoliittinen selonteko

Täysistunto lopetetaan kello 21.01.

Valtioneuvoston selonteko 5/1996 vp
Talousvaliokunnan mietintö 6/1997 vp

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

